

СВЕЩ. АЛЕКСАНДЪР ЛАШКОВ

ПЪТЯТ КЪМ ХРАМА

Книга 2.

ИЗДАТЕЛСТВО “НОВ ЧОВЕК”

АЛЕКСАНДЪР ЛАШКОВ

е роден през 1943 г. в гр. Фердинанд /дн. Монтана/.

Завършва Духовната семинария в Черепиш, Духовната академия в София и Музикалната консерватория в Пловдив.

Дълги години работи като диригент, музикален педагог и композитор.

През 1992 г. приема духовен сан, а от 1993 г. е свещеник в софийския храм “Света Троица”.

Втората книга “ПЪТЯТ КЪМ ХРАМА” продължава традицията, установена с първата книга на свещ. Александър Лашков, като предлага на читателите избрани беседи и проповеди, излъчени по радио “Свободна Европа” и по Българската национална телевизия или изнесени в храма “Света Троица”.

И тази втора книга съдържа в достъпен вид знания за главните християнски празници, за Библията и особено за светите тайнства. И в тази втора книга всеки християнин ще намери духовна подкрепа, за да продължи още по-уверено по пътя към храма, по пътя към Бога.

Свещ. Александър Лашков

ПЪТЯТ КЪМ ХРАМА

СВЕЩ. АЛЕКСАНДЪР ЛАШКОВ

ПЪТЯТ КЪМ ХРАМА

БЕСЕДИ И ПРОПОВЕДИ

Книга 2.

ИЗДАТЕЛСТВО “НОВ ЧОВЕК”

София, 2000

С 2000

Александър Лашков

Всички права запазени

С 2000

Издателство “Нов човек”

София 1303, ул. “Антим I” 28

ISBN 954-407-126-1

Редактор: Вельо Чернирадев

Художник: Калина Сертева

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Още за пътя към храма

Част първа. СВЕТИТЕ ТАЙНСТВА

Светите тайнства

Тайнство Кръщение

Тайнство Миропомазване

Тайнство Причастие (Евхаристия или Причащение)

Тайнство Покаяние (Изповед)

Тайнство Свещенство (Ръкоположение)

Тайнство Брак (Венчание)

Тайнство Елеосвещение (Маслосвет)

Част втора. СВЕТЛИНАТА НА СВЕТА

Бог променя времена и години (Нова година)

Нашето лично Боговиждане (Богоявление)

Светлината на света (Неделя след Богоявление)

Свещеноначалник на благочестието (Атанасовден)

Очите ми видяха Твоето спасение (Сретение Господне)

За “старите” и “новите” християни (Неделя на Закхей)

Да се завърнем в бащиния дом (Неделя на блудния син)

Истината за възкресението (Неделя Месопустна)

Постът, покаянието и всеопрощението (Неделя Сиропустна)

Личният духовен опит (Неделя Православна)

Молитвата, постът и изцелението (IV Неделя на Великия пост)

Една жена в пустинята (Неделя на св. Мария Египетска)

Да посрещнем Спасителя в душите си (Цветница)

Триумфът на Възкресението (Великден, Пасха)

С благоуханията на любовта и щедростта (Неделя на жените-мироносици)

Св. великомъченик Георги Победоносец (Гергьовден)

Тържество на търпението (Неделя на разслабения)

Живата вода на Христос (Неделя на самарянката)

Свети равноапостоли Кирил и Методий

Животворящо двуединство

Духовната слепота (Неделя на слепия)

Първият вселенски събор (VII Неделя след Пасха)

Църковното единство (VII Неделя след Пасха)

Слизането на Светия Дух (Св. Петдесетница)

Рожденият ден на Църквата (Св. Петдесетница)

Истина или измислица (Неделя на всички светии)

Святост и родолюбие (Неделя на всички български светии)

Св. апостол Петър (Петровден)
Св. апостол Павел (Петровден)
Духовната светлина (III Неделя след Петдесетница)
Св. пророк Илия (Илинден)
Свети седмочисленици
Църковната Нова година
Земното и небесното (XII Неделя след Петдесетница)
Кръстният знак в живота на християнина (Кръстовден)
За благословения от Бога труд (I Неделя след Неделя подир Въздвижение)
Великият пустиножител (Св. Йоан Рилски)
Рождество Христово

Част трета. КНИГАТА НА КНИГИТЕ

Книгата на книгите
Четвероевангелието
Каквото посеем, това и ще пожънем (Притчата за сеяча)
Милосърдието (Притчата за милостивия самарянин)
Как ни призовава Бог? (Притчата за голямата вечеря)
Съвършеното правило
Следването на Христа
Двата пътя
Forte или piano

БИБЛИОГРАФИЯ

Още за пътя към храма

Бях първокласник¹ в Духовната семинария в Черепиш, когато една сутрин дядо Тихон² ме взе със себе си за служба в манастирската църква. Не можех още да чета и да пея на църковнославянски и нямах представа как ще участвам в богослужението, но вниманието на Негово Преосвещенство ме поласка и развълнува. Оказа се, че той ме е извикал, за да ме постриже за иподякон.³

Манастирската църква не е голяма, но архитектурата и вътрешността ѝ са силновъздействащи. Особено внушителни са стенописите, които, макар и доста потъмнели, създаваха усещането за живо присъствие на изобразените светци. Облякоха ми иподяконските одежди и аз изведнъж се преобразих. Почувствах се като естествена, присъща, неделима част от всичко, което изпълваше храма. Излишно е да казвам колко се вълнувах – цялата служба мина за мен като насън. Това беше първото ми голямо и дълбоко мистично преживяване, което остави незаличими следи в душата ми.

¹ Т.е. тринайсетгодишен (след завършен седми прогимназиален клас). – Б. ред.

² Смоленския епископ Тихон, ректор на Семинарията по онова време.

³ Иподякон (поддякон) – момче, което след специална молитва и символично “пострижение”, добива право да участва като помощник в богослужението.

Когато светата литургия свърши, преди да излезем от олтара, архимандрит Герасим (който също участваше в службата) ме погледна и каза:

- Е, Александре, ти вече си постриган за иподякон. Обещай сега тук, пред светия престол, че като завършиш образованието си, ще станеш свещеник.*

Аз се смутих. Тогава няхах никакво желание да ставам духовник – исках да се занимавам с музика и да стана диригент. В Семинарията постъпих, насочен от баща ми и чичо ми, който беше свещеник. В ония години (1956 – 1957) Духовната семинария беше все още престижно учебно заведение, а за мен беше особено важно, че пеенето и музиката бяха основни предмети и се изучаваха през петте години. Въпросът на архимандрит Герасим ме свари неподготвен – не можех да дам лъжливо обещание, но няхах и смелост да споделя мечтата си.

Дядо Тихон за миг схвана объркването ми и доста строго каза:

- Той е още дете. Не можем да искаме от него да обещава такова нещо; Бог Си знае кого, как и кога да призове.*

Момчешкото ми колебание трая дълги години. Осъществих мечтата си да се занимавам с музика. Ала възнението и трепетните чувства, които изпитах при онази моя първа иподяконска служба, явно са останали като семена в детската ми душа, за да поникнат и се развият в зряла възраст. И за да утвърдят още повече стъпките ми “по пътя към храма”, да ме насочат решително към свещеническото служение.

Авторът

ЧАСТ ПЪРВА

СВЕТИТЕ ТАЙНСТВА

СВЕТИТЕ ТАЙНСТВА

Тайнствата са църковни свещенодействия, при които чрез външни, видими знаци и произнасяне на строго определена молитвена формула на вярващите се дават благодатните дарове на Светия Дух, а те, от своя страна, очистват от греховете, освещават човешката природа и я подготвят за вечен живот. Както без светлина, топлина и влага растението не може да живее, така и без даровете на Светия Дух душата умира. В тайнствата видимите действия на свещенослужителя се съединяват с невидимите, *тайнствени* действия на Светия Дух. Оттук идва и наименованието им – думата “тайнство” е буквален превод на гръцката “мистерион”.

Под благодатни дарове на Светия Дух трябва да разбираме духовните, творческите, животворящите сили, които струят от Бога; това са вдъхновението и съзидателните импулси, които Бог – Творецът, Съзателят, Вседържителят, изпраща над хората и над света; това е духовната енергия, без която е немислимо духовно-нравственото израстване на човека. Тези благодатни дарове са различни за всяко

тайнство. При *Кръщение* те очистват вярващия от греховете и го възбуждат за нов духовен живот; при *Брак* освещават съпругеския съюз на двойката; при *Елеосвещение (Маслосвет)* чрез прощаване на греховете те изцеляват телесните болести и пр.

Светите тайнства са установени от Господ Иисус Христос, Който възлага тяхното извършване на апостолите, а пък те – на ръкоположените от тях епископи и свещеници (презвитери). Затова казваме, че тайнствата са богоустановени.

Право да извършва тайнствата има само законно йерархическо лице – свещеник или епископ, обаче не и дякон. При крайна нужда (например опасност от смърт) Кръщение – но единствено то! – може да бъде извършено от мирянин-християнин, мъж или жена.

Тук е необходимо да поясним, че има разлика между *действителност* и *действителност* на тайнствата.

Действителността се състои в това, тайнството да е извършено от свещенослужител със съответните правомощия и той да е спазил стриктно външната форма – призоваването на Светия Дух чрез произнасяне на сакраменталната формула, т. е. на тайноизвършителните думи, чрез които се осъществява самото тайнство и без които то е *недействително*, невалидно.

Под *действителност* на тайнството се разбира действието, което преподаваните дарове произвеждат в човека; тя зависи от този, над когото то се извършва. Човек трябва да пристъпва към тайнството с искрено желание и безрезервна вяра; ако те не са налице, то ще бъде действително, но няма да е *действено*, т. е. спасително.

Напоследък много млади хора се кръщават и венчават. За съжаление не всички пристъпват към тези тайнства със съответното настроение и вяра.

Някои гледат на тях като на красива стара традиция, като на повече или по-малко вълнуващ обряд. Те просто не съзнават, че това са *таинства*, че зад видимите външни действия има и други – невидими благодатни действия на Светия Дух. Ето защо свещеникът трябва предварително да изясни на желаещия да пристъпи към дадено тайнство сериозността на акта, както и това, че който приема тайнството недостойно, вместо спасение, ще получи осъждане.

Има и нещо друго – нашият народ е твърде прагматичен и мнозина приемат светите тайнства като един вид застраховка, осигуряване срещу болести, беди и нещастия. Можем ли обаче да приемем, че при такова отношение към тайнствата те запазват своята благодатна действена сила?

Трябва да подчертая, че това е съвсем погрешно разбиране. Тайнствата даряват вярващия в Божията благодат, с даровете на Светия Дух; но те не действат механично, те не даряват автоматично със светост или щастие. Трябва правилно да се осъзнава *духовното* значение на тайнствата. Благодатта, получена чрез тях, намалява или се увеличава, разцъфтява или повяхва в зависимост от нашите постъпки. Ако човек след своето Кръщение не стъпи повече в църква и не се обръща с молитва към Бога, тогава благодатта, получена при тайнството, ще бъде като семе, посято на суха и камениста почва – от него плод не може да се очаква.

И още нещо, което трябва да знае всеки православен християнин. Светите тайнства са седем на брой: Кръщение, Миропомазване, Причащение, Покаяние, Свещенство, Брак и Елеосвещение. Свещенство, Кръщение и Миропомазване не могат да се повтарят, а останалите тайнства могат да се извършват многократно.¹ Свещенство, Брак и Елеосвещение се извършват не над всички, докато другите четири са необходими за всички вярващи. Накрая бих искал да посоча, че има съществена разлика между тайнства и обреди. Към последните спадат водосветът, молебенът, панахидата и др. Те също са свещенодействия, но при тях не се дават благодатните дарове на Светия Дух, а се измолва милост и помощ от Бога; те засилват и укрепват вярата на християните.

2 юли 1995г.²

ТАЙНСТВО КРЪЩЕНИЕ

Кръщението е първото от седемте тайнства – чрез него повярвалият в Христа (или неговото дете) става член на Христовата Църква; то е врата за влизане в благодатното царство Божие и условие за участие в останалите тайнства.

Към Кръщение, както и към всяко друго тайнство, трябва да се пристъпва съзнателно и доброволно, с искрена и жива вяра. Желаетият да се кръсти трябва да е наясно със своя мироглед и съвест и да изпита внимателно себе си, преди да стане християнин. Той трябва да е наясно, че със св. Кръщение не само се очиства от първородния грях и от личните си грехове, като се възражда за нов, по-чист и праведен живот, но и че се *о б р и ч а* на Христа и трябва вечно да Му принадлежи. Някой би могъл да възрази, че такива сериозни изисквания следва да се предявяват само към възрастни, отговорни за постъпките си хора. А Църквата в същото време широко практикува кръщаването на съвсем малки деца. В това обаче няма никакво противоречие.

Христос е установил тайнството Кръщение с повелята си към апостолите: “Идете, научете всички народи, като ги кръщавате в името на Отца, и Сина, и Светия Дух” (Мат. 28:19). На друго място Той казва: “Оставете децата и не им пречете да дойдат при Мене, защото на такива е царството небесно” (Мат. 19:14). Светите апостоли следвали това правило и кръщавали цели семейства, в които без съмнение имало и деца.

Наистина, децата не могат да разсъждават и да изповядват вярата си, но те имат *възприемник, кръстник*, който е един вид *поръчител* пред Църквата за вярата на детето и поема задължението да бъде негов *д у х о в е н р о д и т е л* и наставник. В старозаветно време децата били обрязвани на осмия ден, а Кръщението идва да замени точно обрязването.

Когато кръстеният порасне, отношението му към вярата и към Бога са въпрос на неговата лична съвест. С делата си той е напълно *с в о б о д е н* да покаже дали е християнин или не.

¹ Тайнството Брак се допуска от Църквата до четири пъти. – Б. ред.

² Датата тук и по-нататък означава първото излъчване по радио “Свободна Европа”. Случаите на изключение са специално отбелязани. – Б. ред.

Що се отнася до самото Кръщение, то, както и всяко друго тайнство, има видима и невидима страна. Невидимата страна е действието на Божията благодат върху кръщавания. Видимата страна е трикратното потапяне във водата и произнасяне на кръщелната формула: “Кръщава се Божият раб (дава му се име) в името на Отца – амин, и Сина – амин, и Светия Дух – амин”. Отричането от дявола се прави, за да се пропъдят злите сили; обличането в бяла дреха е символ на духовната чистота и невинност, които кръстеният получава при Кръщението; поставянето на кръстче е знак на това, че той е вече християнин и трябва с вяра и търпение да носи кръста си в живота; запалените свещи и обикалянето около купела са израз на духовното тържество и радост.

Кръщението е неповторимо, защото то е *д у х о в н о р а ж д а н е* за нов, свят живот. Както телесното раждане е неповторимо, така е неповторимо и духовното, т. е. Кръщението. Затова в Символа на вярата изрично е казано: “Изповядвам *е д н о* Кръщение за опрощаване на греховете”.

В предишната беседа споменах, че Кръщението е единственото тайнство, което може да бъде извършено и от мирянин (т. е. обикновен християнин, а не духовник). Това се допуска само в най-крайни случаи – например при опасност тежкоболен или ранен човек да умре и при невъзможност да бъде намерен свещеник. В такъв критичен момент кръщаваният се поръсва с вода от мирянин и над него се произнася сакраменталната формула. С това Кръщението приключва и е напълно действително.

Кръщението от мирянин се разрешава, за да не умре тежкоболният некръстен и така да погуби душата си, тъй като Христос казва, че само “който повярва и се кръсти, ще бъде спасен” (Марк 16:16). Ако обаче тежкоболният оживее, свещеникът прочита пропуснатите молитви и извършва над него тайнството Миропомазване, което в обикновените случаи се извършва непосредствено след Кръщението.

* * *

Кръщението е едно от тайнствата, които всеки свещеник извършва с удоволствие. Понякога с изненада съм установявал с какво вълнение и страхопочитание го приемат юношите и девойките – те вземат с треперещи ръце Требника, за да прочетат Символа на вярата и сричат като първолази текст, който иначе изобщо не би ги затруднил. И съм си мислел колко хубав пример ни дават с вълнението си на нас, свещениците, които подхождаме към тайнството често пъти твърде делово, забравяйки сякаш какво точно правим. А ние наистина извършваме *тайнство*. Един човек напуска езичеството и се ражда отново, този път духовно; една безценна човешка душа се спасява и на небето настъпва голяма радост – ликува небесната Църква, тържествуват ангелските множества. И тази радост винаги можем да видим отразена в искрящите очи на новокръстените дечица, докато те, държейки свещта и китката, гледат захласнато благославящия ги с “МНОГАЯ ЛЕТА” свещеник.¹

¹ Текстът след звездичките е добавен от автора през 1999г. – Б. ред.

9 юли 1995г.

ТАЙНСТВО МИРОПОМАЗВАНЕ

Тъй като тайнството Миропомазване се извършва заедно с Кръщението, по-скоро непосредствено след него, тези две тайнства сякаш се сливат и малцина знаят, че освен кръщаване, те биват и миропомазани, т. е. че над тях се извършват две тайнства. Тази практика, разбира се, има своите конкретни основания.

Чрез Кръщението човек става член на св. Църква. Новият християнин, току-що роден за духовен живот, се нуждае от благодатните сили на Светия Дух, за да възраства и крепне в доброто. Точно тях – тези благодатни сили – вярващият получава чрез тайнството Миропомазване. Както току-що посаденото цвете или дръвче се нуждае от незабавно поливане, за да се прихване в новата почва, така и новокръстеният се нуждае от укрепващите очистената му природа благодатни дарове на Светия Дух. Чрез тайнството Миропомазване разумът на човека се просвещава, за да познае божествените истини, чувствата се очистват, за да се насочат към Бога, а волята се укрепва, за да може да върши добри дела.

Освен всичко това последователното извършване на двете тайнства (които не се повтарят) спестява на вярващите време и усилия; задължение на свещеника е, разбира се, да разясни предварително последованието и смисъла на всички свещенодействия.

Някои твърдят, че в Библията като че ли няма преки свидетелства за богоустановеността на тайнството Миропомазване. Точно обратното и в Евангелието (Йоан 7:37-39), и в Деяния на св. апостоли (Деян. 1:4-5, 8), и в посланията апостолски (I Йоан. 2:20, 27; II Кор. 1 :21-22) има достатъчно ясни и конкретни текстове, които доказват неговата богоустановеност. Всъщност първоначално апостолите извършвали преобраза на тайнството Миропомазване чрез ръковъзлагане и в Библията то се нарича Кръщение с Дух Свети (Деян. 8:14-17). Когато броят на християните нараснал и апостолите и техните приемници, епископите, не могли лично да низвеждат благодатта на Светия Дух чрез ръковъзлагане, те постановили това да става чрез помазване на кръстените със св. миро от презвитерите. Но за да се запази елементът на личното апостолско или епископско благословение, мирото се освещаващо от апостолите или епископите. Фактически мирото се използвало още в древни времена. Старите евреи го употребявали като лечебно средство или като благовонно мазило. Със свещено миро били помазвани царе и първосвещеници при тържественото им посвещаване (Изх. 29:7, 29; 30:22-33 и др.). В новозаветно време мирото също имало широко приложение (вж. напр. Лука 7:37-46; 23:56; Йоан 12:3-7). Така то по естествен път влязло в практиката на ранната християнска Църква като един от т. нар. *материални елементи*.

Тази пролет в нашата Църква се извърши мироварене и по този повод се говори и писа много. Затова ще припомня същественото. Мирото се приготвя от около 30 съставки, главните от които са маслиново масло (зехтин), бяло гроздово вино, различни видове тамян, билки и ароматични вещества. Процедурата на приготвяне е твърде сложна и

продължава почти месец. Самото варене започва в началото на Страстната седмица, на Велики понеделник, и завършва на Велика сряда вечерта, като през цялото време свещеници четат евангелски текстове, а дякони разбъркват сместа. На Велики четвъртък по време на литургията мирото, предварително налято в специални съдове, се освещава и занася в миротеката, откъдето се разпраща по епархиите. Във всеки съд с ново миро се налива по малко от старото, за да бъде запазена приемствеността. Тъй че в мирото, с което сега миропомазваме, има и частица от онова, което е приготвяно още в апостолско време.

По отношение на реда и смисъла на свещенодействията при миропомазването може да се каже следното.

Видимата страна на тайнството е помазването, т. е. начертаването на кръстчета върху тялото на кръстения с миралката (малка метална пръчица), потопена в светото миро. При всяко помазване се изричат тайноизвършителните думи: “Печат на дара на Светия Дух”. Помазват се последователно: челото – за освещаване на ума и мислите; гърдите – за освещаване на сърцето и желанията; очите, ушите и устата – за освещаване на чувствата; ръцете и краката – за освещаване делата и поведението на кръстения.

“Печат на дара на Светия Дух” – това са тайноизвършителните думи, т. е. точно с тях се осъществява самото тайнство. Всъщност печатът е знак за принадлежност. Печатът на Светия Дух показва, че християнинът, получил този печат, този знак, е *о с в е т е н* от Светия Дух и принадлежи Богу. А самите думи на формулата са взети от Второ послание на св. апостол Павел до Коринтяни (1:21-22). Благодатните дарове, които се получават при тайнството Миропомазване, действат благотворно през целия живот на християнина и поради това то, както и Кръщението, не се повтаря.

* * *

Кръстил съм и съм миропомазал стотици деца, младежи и възрастни. Ето защо бих искал да споделя как съвременният човек приема тези тайнства с тяхната видима и невидима, мистична страна.

Повечето приемат св. тайнства с нужната сериозност и отговорност, тъй като са дошли в Църквата, за да станат нейни членове и да получат Божията помощ и закрила. Има, разбира се, и изключения – някои се кръщават, за да могат да станат кръстници или кумове, или да се венчаят; те се интересуват повече от външната, ритуалната страна на тайнствата, а невидимото получаване на благодатта, т. е. съществената им страна, за тях остава в сферата на неясните догадки. Но това е обяснимо. Съвременният човек е изгубил усет за мистичното, изгубил е духовните си сетива и затова му е трудно да почувства дивните последици от Кръщението, Миропомазването и другите тайнства. А ето какво разказва за тях св. Киприан Картагенски, който, описвайки своите грехове и пороци, споделя: “Но впоследствие, когато се умих в банята на възраждането (т. е. св. Кръщение) от своето нечисто минало и когато нова чиста светлина се изля над очистената ми душа, когато аз приех Духа свише (т. е. Миропомазването) и станах нов човек, по един *н е л о*

с т и ж и м начин съмнителното стана за мене вярно, скритото – открито, тъмното – ясно. Аз получих сила за постигането на онова, което преди смятах за трудно и неизпълнимо”.

16 юли 1995г.

ТАЙНСТВО ПРИЧАСТИЕ (ЕВХАРИСТИЯ ИЛИ ПРИЧАЩЕНИЕ)

След като се запознахме с двете встъпителни тайнства Кръщение и Миропомазване, идва ред да поговорим за тайнството Причастие или Евхаристия. Някои хора са склонни да смятат, че това тайнство е първо по значение и по благодатно въздействие върху вярващите.

В действителност всички тайнства ни даряват с Божията благодатна сила и затова степенуването по важност е неуместно. Истина е обаче, че това тайнство най-тясно ни съединява с нашия Спасител, тъй като под формата на хляб и вино ние приемаме пречистото тяло и животворящата кръв Христови. В този смисъл тайнството Евхаристия представлява най-важната част от благодатния живот на Църквата. Когато Христос в Капернаумската синагога нарича Себе Си живия хляб, слязъл от небето, и заявява, че който не яде плътта Му и не пие кръвта Му, не ще има живот вечен, това предизвиква дълбоко смущение у слушателите – мнозина от учениците Му го напускат и остават само дванайсетте (Йоан 6:51-55, 66-67).

Думите на Христос смущават някога евреите, защото те ги приемат *б у к в а л н о*. Но и на първите християни, както и на нас, е било пределно ясно, че под формата на претворени в тяло и кръв Христови хляб и вино, те приемат *д у х о в н о* Христа, сливат *д у ш и т е с и* с Него. Св. Причастие е *д у х о в н о* лекарство, *д у х о в н а* храна. Както човек не може да поддържа силите на тялото си без физическа храна, така и силите на душата му ще оскъдняят, ако не приема св. Причастие – за изцеление на душата и тялото, за прошка на греховете и за вечен живот. “Създателю мой, Който си ми дал Твоята плът за храна – се моли свещеникът след Причастие, – изгори тръните на всичките ми прегрешения, душата очисти, помислите освети... просвети петте ми чувства, цял ме прилепи с любов към Тебе”.

Ако човек има необходимата религиозна грамотност, той не би намерил нищо смущаващо в св. Причастие.

То се извършва по време на литургията и представлява нейната централна, съществена част. Литургия е гръцка дума и значи обществено служение, но литургия се нарича онова богослужение, по време на което се извършва тайнството Причастие. Когато хорът пее “Тебе поем...”, свещеникът призовава Светия Дух, благославя хляба и виното и произнася тайноизвършителните думи. Това е сублимният момент, в който хлябът и виното със силата и действието на Светия Дух се *п р е т в о р я в а т* в тяло и кръв Христови. Как точно става това, за нас е непостижима тайна.

Св. Йоан Дамаскин пише по този повод: “Ако питаш за начина, достатъчно ти е да чуеш, че то се извършва от Светия Дух... Нищо повече не знаем освен това, че Божието слово е истинно, действително и всемогъщо, а начинът – неизследим”.

В Православната църква хлябът за Причастието трябва да бъде пшеничен, квасен, приготвен по специален начин. Виното трябва да бъде чисто, гроздово, червено, да напомня с цвета си кръв и да е разрежено с вода – илюзия за кръвта и водата, изтекли от прободените ребра на Спасителя.

Да се причастяват, могат всички християни, т. е. които са кръстени и миропомазани, включително и децата. От възрастните се изисква да се подготвят чрез пост – най-малко една седмица, и да очистят съвестта си в тайнството Изповед. Само след такава подготовка можем да приемем св. тайни; който пристъпи към тях неподготвен, той, по думите на апостола, “яде и пие своето осъждане” (II Кор. 11:28-29).

Древните християни са се причастявали всяка неделя, но днес ние не водим такъв чист живот, че да можем толкова често да приемаме Христа. Бих препоръчал това да става поне четири пъти в годината (през четирите пости), разбира се, с надлежна подготовка, след пост и изповед. Причастието или Евхаристията не е само *тайнство*, което ни съединява с Христа, но и *ж е р т в а*, принасяна за живи и починали. Затова тези, които присъстват на св. литургия, пресъздаваща земния живот на Спасителя, участват с молитва и вяра в принасянето на тази безкръвна жертва. Така – и без да са се причастили – те получават освещение и благословение.

* * *

Наскоро ходих да причастявам една много възрастна и болна жена, която беше пожелала да вземе св. Причастие в края на дните си. Синът ѝ ме чакаше пред къщата и почтително ми целуна ръка. И той, и жена му бяха празнично облечени, а домът им беше основно почистен. Болната – извънредно мила белокоса старица – седеше в чистото легло, облегната на голяма възглавница. Беше спокойна и ведра и явно се зарадва на моето идване. Изповяда се и прие Причастието с благоговение и благодарност. Изражението на лицето ѝ и целият ѝ вид показваха, че съзнава значимостта и дълбочината на момента, че си дава ясна сметка за важността и смисъла на това, което правим. На тръгване леко я погалих. Тя хвана ръката ми и я задържа на бузата си. В очите ѝ заблестяха сълзи, но в тях нямаше тъга. Сбогуваше се с този свят простена, успокоена и изпълнена с надежда. Тръгнах си с много светло чувство. За мен нямаше съмнение, че причастяването на тази жена беше най-важното и неотложно нещо, което можехме и бяхме длъжни да направим за нея.¹

23 юли 1995г.

ТАЙНСТВО ПОКАЯНИЕ (ИЗПОВЕД)

Тайнството Покаяние или Изповед понякога е отричано или приемано твърде резервирано. То остава спорно дори и за някои от вярващите ни съвременници. Впрочем вярващите, които трудно решават да се

¹

Текстът след звездичките е добавен от автора през 1999г. – Б. ред.

изповядат, са изключение. Тези пък, които оспорват необходимостта от това тайнство или го приемат с големи резерви, просто не познават неговата същност, смисъл и значение. Изповедта има две страни.

Едната е чисто човешка – това е психологически мотивираното желание на всеки човек да сподели както радостите, така и скърбите си, както успехите, така и провалите си, както светлите, така и тъмните страни на душата си; нуждата от така нареченото “разтоварване” е присъща на всеки от нас и ние го правим – пред родител, приятел, любима или съпруга, пред лекар, психолог, психоаналитик или свещеник. *Втората*, мистичната или невидимата страна на изповедта, е въпрос на вяра. За вярващия свещеникът е само свидетел – Христос е Този, Който приема Изповедта и Разкаянието и дава прощката.

Някой би могъл да попита защо е нужно да има свидетел и дали не може вярващите да се изповядват само пред Бога. Нужно е по две причини.

Първо, трябва да има упълномощено лице, което да прости греховете.

Това е свещеникът, а той е получил тези пълномощия от апостолите, които пък са ги получили от Христос, когато Той е установил тайнството с думите: “Мир вам! Както Ме Отец прати, тъй и Аз ви пращам... На които простите греховете, тям ще се простят; на които задържите, ще се задържат” (Йоан 20:21, 23). Освен това свещеникът трябва да чуе изповедта, за да знае кои именно грехове трябва да прости. И което е особено важно – какви средства трябва да употреби и да препоръча за изправяне на нравствените недостатъци на каещия се. Не може човек да отиде при лекаря и да иска лечение, без да каже болките и оплакванията си. Тайнството Покаяние е не само благодатно прощаване на греховете чрез свещеника от Самия Бог и възвръщане на придобитите при Кръщението чистота и невинност. То има също голямо възпитателно значение и смисъл – целта е чрез Изповедта и съответните напътствия на свещеника *да се избягва повтарянето* на изповяданите грехове, да се освобождава човек от слабостите и пороците си, да се усъвършенства. Без наличието на този стремеж и усилия за постигането на тази цел тайнството покаяние губи своя смисъл.

И още нещо – случва се понякога човек да изповядва редовно едни и същи грехове. Това определено не е безпредметно. Но изповядващият се би трябвало да каже какво е направил, за да не ги повтаря. Ако свещеникът прецени, че направеното е малко и порокът се задълбочава, той може да лиши каещия се от св. Причастие и да му наложи епитимия. Все пак на всички ни е известно колко трудно е човек да се освободи дори и от най-малката си слабост – най-трудна е борбата със себе си, най-трудна е победата над себе си.

А думата “епитимия” е гръцка и означава зарбана, запрещение.

Епитимията е средство за очистване и успокояване на съвестта.

Изповедникът според конкретните нужди може да наложи на каещия се допълнителен пост, поклони, усилената молитва, а за тежки грехове – и отлъчване от св. Причастие за определено време. Спомням си, че като ученик в първи клас на Семинарията един петокласник беше лишен от Причастие и ние, малчуганите, го гледахме с плах възторг, питайки се какви ли грехове е сторил, за да получи такава тежка епитимия.

Броят на идващите в църква се увеличава непрекъснато, въпреки продължаващите усилия да се попречи на това. Увеличава се броят и на

желаещите да се причастят, а за да се причасти, човек трябва да се изповяда. На големи празници, когато има много причастници, ние просто не успяваме да изповядаме всички желаещи. Понякога ме питат дали се изповядват предимно стари хора. Все пак бих казал, че младите са повече. При мен се изповядват студенти, музиканти, лекари дори и една психоложка. Но старите се изповядват по-често и това е разбираемо – те не биха желали да се яват пред Бога с неочистена съвест. И още нещо, което е особено важно. Изповедта, разкриването на душата, на нейната интимна същност пред Бога и пред свещеника е много сериозно дело. И трябва съвсем определено да заявя, че твърде рядко някой е идвал при мен, без искрено съкрушение и съжаление за сторените грехове. Затова пък чистосърдечната изповед донася истински мир на духа и успокоение на съвестта на вярващия, както и съзнанието, че прошката е получена наистина от Бога.

* * *

В свещеническата си практика съм изслушвал всякакви изповеди: искрени и изчерпателни, повърхностни и формални, шокиращи и предизвикателни, небрежни и фалшифи, ужасявящи и покъртителни. Някои от тях са ме разтърсвали дълбоко и едва ли някога ще ги забравя. Спомням си изповедта на една около петдесетгодишна жена, интелектуалка. Тя се изповядваше за първи път, вълнуваше се много. И когато застанала пред иконата на Господ Иисус Христос видя греховете си, разпиляни в години и събрани от разказа ѝ в едно сгъстено цяло, горко се разрида. Навярно тя си е мислела, че те са забравени и заличени, че са се изпарили от душата ѝ като вода от отворен съд. И чак сега, при изповедта, тя си даваше сметка, че те са били в нея и са я гнетели, че тя ги е носела в себе си като ръжда и мръсна утайка; и изповядвайки и изричайки ги, тя чувстваше, че най-сетне се освобождава от тях, че се пречиства и възражда. А сълзите и риданията ѝ бяха сълзи на човек, който след дълга и тягосна нощ вижда най-сетне отново зарите на утрото и започва да плаче от радост¹...

30 юли 1995г.

ТАЙНСТВО СВЕЩЕНСТВО (РЪКОПОЛОЖЕНИЕ)

Преди да поговорим за същността на петото тайнство Свещенството, може би е добре да разгледаме какви качества трябва да притежава кандидатът за духовен сан.

На първо място той трябва да има искрена и непоколебима вяра, висок морал и призвание за пастирско служение; трябва да има също богословско образование – средно или висше, а най-добре и двете, както и музикалност – верен слух и приятен глас. Не се ръкополагат кандидати с видими физически недостатъци и с говорни дефекти.

¹

Текстът след звездичките е добавен от автора през 1999г. – Б. ред.

Преди 5, 10 или 15 години, когато желаещите да приемат духовен сан се брояха на пръсти, се правеха, за съжаление, големи компромиси – и по отношение на нравствените и физически качества на кандидатите, и по отношение на тяхната подготовка. В последните няколко години, когато обществото промени отношението си към религията и нейните служители, кандидатите значително се увеличиха и подборът е по-добър. Разбира се, може да се желае още много. Някога свещеници и монаси са ставали най-интелигентните, най-образованите и добри младежи, докато днес далеч не е така. След половин век, в който духовниците бяха подлагани на поругание, а вярата – преследвана, нещата се променят, макар и бавно.

За излизането от това положение и за духовното оздравяване на нацията най-доброто лекарство е изучаването на Християнска религия в училищата, както е в Полша например. То ще позволи на потенциално по-религиозните деца да задоволят и задълбочат интереса си към християнската вяра и християнските ценности, да ги обикнат и *да и з р а с н а т* с тях. Когато всички деца са запознати с азбуката на вярата, броят на желаещите да я изучават в духовните училища и да станат свещеници, ще се увеличи многократно – това естествено ще повиши и изискванията към тях.

А просветеният, силно религиозен и старателен свещеник е истинско богатство за своята енория. Нашият възрожденец Константин Фотинов пише по този повод: “За един народ най-важни са майките, свещениците и учителите”.

И е напълно прав, защото именно те са, които извайват детската душа и които създават човешката личност. Неслучайно комунистическите режими особено настървено атакуваха точно тези три институции – семейството, Църквата и училището.

По отношение на самата същност на тайнството може да се каже следното.

Свещенството или Ръкоположението е тайнство, при което чрез възлагане на ръце от архиерей върху главата на избрания за духовен сан, и чрез особена тайноизвършителна молитва на последния се дава благодатта на Светия Дух за извършване на всички обязанности на свещенослужителя. В Православната църква, за разлика от протестантските църкви, да бъдат учители във вярата и благочестието и да извършват богослуженията имат право само приелите това тайнство. И то, както и останалите, е установено от Господ Иисус Христос с думите: “Идете, научете всички народи, като ги кръщавате в името на Отца и Сина, и Светия Дух, и като ги учите да пазят всичко, що съм ви заповядал; и ето, Аз съм с вас през всички дни до свършека на света” (Мат. 28:19-20). В лицето на апостолите Христос благословил и изпратил на пастирско служение и всички техни приемници през вековете до края на света.

Тайнството се извършва само по време на св. Литургия и е неповторимо. Благодатта на Свещенството, която се дава чрез ръкоположение, е една, но тя се дава в различни йерархически степени: *дякон, свещеник и епископ*. Разликата между тях е следната: дяконът няма право да свещенодейства сам, а асистира, помага на епископа и свещеника; свещеникът може да свещенодейства и да извършва всички тайнства, с

изключение на тайнството Свещенство; епископът не само извършва всички тайнства, но има власт да предава и на други благодатния дар на Свещенството. Дяконът и свещеникът се ръкополагат от един епископ, а епископът – най-малко от двама епископи.

За разлика от Католическата църква, където всички духовници са безбрачни, в Българската православна църква женени са дяконите и свещениците – те се женят преди да бъдат ръкоположени и съставляват т. нар. *бяло духовенство*.

Към всяка от трите йерархически степени има отличия и офикии, които се дават за усърдие в службата. Дяконът получава офикията протодякон, а отличията на свещеника са протойерей, свещеноиконом и протопрезвитер.

При безбрачните клирици (т. нар. *черно духовенство*) отличията са в последователността: йеродякон и архидякон; монах, йеромонах, т. е. свещеник-монах, и архимандрит. За епископи се ръкополагат само безбрачни духовници – архимандрити. Патриарсите, архиепископите и митрополитите са заслужили епископи, които имат по-голяма административна власт. По благоданти права обаче те са напълно равни на другите епископи.

* * *

Може ли човек да изброи пъстрия рояк от мисли, които минават през съзнанието му, когато застане с покрита глава пред царската икона на Господ Исус Христос в очакване на ръкоположението? Едва ли – те са толкова много, толкова разнопосочни и бързо прелитащи... Все пак някои от тях се връщат отново и по-дълго се задържат. Това обикновено са въпросите: Правилно ли постъпих, като избрах пътя на свещенството, който е толкова стръмен и труден? Ще имам ли сили да вървя по него и да нося достойно сана си? (Господи, дай ми сили и подкрепи мене, грешния!) Ще съумея ли да устоя на всички изкушения, които отсега ще се утроят и удесеторят?

Надали някой пристъпва лекомислено и прибързано към тайнството Свещенство. Аз например с години обмислях това свое решение и смятах, че всичко добре съм преценил и претеглил, че нищо не би ме изненадало и няма от какво да се безпокоя. Но не стана така. Сполетя ме голяма беда, която промени живота ми и ме изправи пред изпитания, за които не съм и помислял. Човек наистина не може да *предвиди всичко*, но трябва да е готов с търпение да *приеме всичко*. И само ако действително има такава готовност и многократно я е проверил, тогава да пристъпва към великото и страшно служение.

Благодаря на Господа Бога, че ме призова да бъда Негов служител и Го моля да ми дава сили да бъда колкото се може по-млако недостоеен за това призвание.¹

20 август 1995г.

¹

Текстът след звездичките е добавен от автора през 1999г. – Б. ред.

ТАЙНСТВО БРАК (ВЕНЧАНИЕ)

През последните десетилетия бракът като че ли изживява сериозна криза. Голям процент от хората живеят заедно, създават и отглеждат деца без брачна връзка, в т. нар. *свободно съжителство*. Впрочем това явление се среща предимно в страните от Западна Европа и Америка, а у нас за щастие то не е широко разпространено. Според Библията бракът и семейството са установени от Бога – от първата семейна двойка е произлязъл целият човешки род. Затова още в старозаветно време на съпружеството се гледа като на нещо свещено, а децата се приемат като Божие благословение. Целта на брака е не само възпроизвеждането, създаването на потомство; по същество той е благословена общност на съпруг и съпруга, които трябва да живеят в любов и взаимопомощ.

В Новия Завет на семейството се придава възможно най-висока стойност – по думите на св. апостол Павел свързването на мъжа и жената е “тайна велика” (Еф. 5:32). Благословеното чрез тайнството брак семейство представлява малка домашна църква и неговата цел не е единствено продължаването на рода, а духовното израстване и усъвършенстване на съпрузите и тяхното спасение.

Днес душите ни са доста огрубели и ние не гледаме на света и на Бога с поетичните и вярващи очи на древния човек. А това, че можем да сведем любовта до определени биохимични взаимодействия, не обяснява нейното вълшебство, както измерването на броя на звуковите трептения не обяснява възвишената красота на музиката на Бах и Моцарт. Фактът, че Православната църква поставя Брака в категорията на тайнствата, показва колко сериозно гледа тя на любовта и на семейството, на раждането и на възпитанието на децата. Свободното съжителство може да се предпочита от някои, но то с нищо не е доказало предимствата си пред брачното.

В тайнството Брак или венчание се дава Божията благодат, която да укрепи бъдещите съпрузи във вярата и взаимната любов за добродетелен живот и изпълнение на християнските обязанности. Това е единственото тайнство, което се извършва над двама души едновременно и ги прави едно цяло. Църквата придава на съюза между мъжа и жената толкова възвишен смисъл, че го сравнява с връзката между Христос и Неговата Църква. И както Христос жертвено обича Своята Църква, така и мъжът трябва да обича жена си, че да е готов да се пожертва за нея.

Апостолското четиво при венчавката (Еф. 5:20-33) завършва с препоръката: “мъжът да обича жена си както себе си, а жената да се бои от мъжа си”. Смисълът на този текст е жената да почита, да уважава мъжа си, защото в Свещ. Писание думата *страх* на много места се употребява в смисъл на *почит, уважение, внимание*. А и думите не бива да се изваждат от контекста. Апостолът иска да каже, че покорността в семейството към съпруга е подчинение в любовта и мира и непременно отговаря на взаимността. Ключовата дума тук е *в з а и м н о с т*.

А що се отнася до гражданския брак, регистрация на браковете е имало още в Римската империя. По-късно, след повсеместното разпространение на християнството, за държавните власти е бил

достатъчен само църковният Брак. След Реформацията протестантските граждански власти отново вземат брачната регистрация в свои ръце. В редица страни въвеждането на граждански брак е свързано с преследване на Църквата.

Така че, църковният Брак не е просто регистрация, а тайнство. И поради това изискваният от държавата *граждански брак* в никакъв случай не може да замени преподаването на благодатните сили чрез *тайнството Брак*. Разбира се, усвояването на тези сили и тяхното използване в семейния живот зависи от вярата и нравствеността на съпрузите и от желанието им да създадат истинско християнско семейство.

* * *

Пъстри и шумни са сватбарските множества и твърде любопитно е да види човек промяната, която става с тях, след като влязат в храма. Архитектурата, стенописите, подредбата и изобщо цялата храмова атмосфера респектират (с малки изключения) всички. А между сватбарите без съмнение има и такива, които за пръв път прекрачват прага на Божия дом. Интересно е също да се наблюдава как със започването на обряда се променят израженията върху лицата на тези, които явно са попаднали случайно в храма. Първоначалното любопитство постепенно отстъпва място на по-сериозна заинтересуваност, която към края, когато хорът запее „Многая лета“, прелива във възхищение и дори благоговение. Може да се каже със сигурност, че някои от тези сватбари, влезли в храма с небрежна походка и снизходителна усмивка, но усетили въздействието, очарованието и дълбочината на православното богослужение, ще се върнат отново, за да се кръстят, венчаят или просто да присъстват на служба. Така те, след едно случайно *сватбарско* влизане в Божия дом, неусетно и за самите тях поемат по *пътя към храма*.¹

27 август 1995г.

ТАЙНСТВО ЕЛЕОСВЕЩЕНИЕ (МАСЛОСВЕТ)

Тайнството Елеосвещение или Маслосвет е предназначено за тежкоболните. При него чрез помазване на различните части на тялото на болния с осветен елей (олио) молитвено се призовава над страдащия Божията благодат, която изцелява душевните и телесните му немощи. Тайнството се извършва в храма или в дома на болния. Върху маса се слагат икона, кръст, Евангелие и два съда. В единия съд има пшеница, в която са поставени седем запалени свещи и седем обвити в единия край с памук пръчици, а в другия съд – вино, смесено с елей. Евангелието и кръстът символизират нашето спасение, а седемте свещи са символ на седемте дарове на Светия Дух. Пшеницата напомня, че както нейните зърна могат да поникнат и да дадат нов плод, така и болният, макар и повален от болестта, със силата Божия и по молитвите на Църквата, може да оздравее (или, ако го постигне смърт, да възкръсне при Второто

¹

Текстът след звездичките е добавен от автора през 1999г. – Б. ред.

пришествие на Христос в ново и нетленно тяло, както от пшеничното зърно израства ново растение). Елеят и виното напомнят за милостивия самарянин, който измил раните на нападнатия от разбойниците човек именно с елей и вино.

Характерното за това тайнство е, че то трябва да се извършва от седем свещеници – но тъй като това е трудно осъществимо, може и от по-малък брой, а в краен случай и от един. Свещениците освещават елея, прочитат седем откъса от апостолските послания и седем евангелски четива, като след всяко от тях (при произнасяне на определена молитва) помазват кръстообразно челото на болния, ноздрите, бузите, устата, гърдите и ръцете от двете страни. Накрая върху главата на болния се възлага разтворено св. Евангелие и се прочита молитва за прощаване на греховете му и за изцеление на всичките му недъзи. Възлагането на Евангелието е знак, че Сам Господ Иисус Христос осенява болния със Своята благодатна сила, Сам се докосва до него, Сам го лекува и освобождава от греховете и болестите.

Тук стана дума за прощаване на греховете. И някой би могъл да възрази, че за тази цел Църквата е установила тайнството Покаяние. Това е точно така. Всеки, който пристъпва към тайнството Елеосвещение, първо трябва да очисти себе си от греховете чрез тайнството Покаяние. Но невинаги тежкоболният е способен на истинско разкаяние; а и някои особено големи грехове могат и след изповедтта да безпокоят съвестта му. Точно в такива случаи тайнството Елеосвещение идва като едно *допълнение към Покаянието* и като средство за изцеление на телесните страдания.

Докато при другите тайнства действието на Божията благодат остава невидима, при Елеосвещението, което се прави предимно над тежкоболни, се очаква бърз положителен ефект. Разбира се, не всички болни получават изцеление. Това става или поради липса на достатъчно вяра у болния, или по особена воля Божия. Все пак тези, които пристъпват към Елеосвещението със силна вяра, получават ако не пълно оздравяване, поне временно облекчение. И – което е не по-малко важно – те получават благодатна подкрепа за търпеливо понасяне на страданията.

Елеосвещение може да се извършва и над телесно здрави хора – за изцеление на душевните немощи, които носим от рождение поради първородния грях. По традиция на Велики четвъртък в храма се извършва общ Маслосвет за всички християни, които се нуждаят от Божията помощ за своите телесни и душевни недъзи.

* * *

Досега само веднъж съм участвал в извършването на това тайнство от седем свещеника. Съпругата на един колега боледуваше дълго време от неизвестна болест – изпитваше слабост и общо неразположение, беше обхваната от пълна апатия и напусна работа. Седеше си вкъщи, но състоянието ѝ се влошаваше, а лекарите бяха безсилни да помогнат. Съпругът ѝ покани шестима колеги, между които и мен, и една вечер направихме у тях Маслосвет (Елеосвещение) за болната му съпруга. Бях поразен от атмосферата, която се създаде в дома от нашето

присъствие. Ние (въпреки всичките си недостатъци и недостойнства) изпълнихме стаята не само физически, но и духовно. Обхвана ни силно молитвено настроение – явно ние си го предавахме един другиму и взаимно разпалвахме молитвеното си чувство. Изпяхме и прочетохме всичко, което се полагаше, от душа и сърце. Кулминацията настъпи в края на тайнството, когато и седмината положихме епитрахилите си върху главата на коленичилата болна и прочетохме последната молитва. Бях сигурен, просто усещах с цялото си същество, че изливаме над нея духовна енергия с голяма целителна сила. В този момент разбрах защо Църквата е постановила това тайнство да се извършва от седем свещеници.

За никой от нас после не беше изненада, че болната оздравя, възстанови се напълно и започна работа, която върши и сега с успех и добро самочувствие.¹

24 септември 1995г.

ЧАСТ ВТОРА

СВЕТЛИНАТА НА СВЕТА

БОГ ПРОМЕНЯ ВРЕМЕНА И ГОДИНИ (НОВА ГОДИНА)

*Да бъде милостта Ти над нас, Господи, според както Ти се уповаваме;
блажен човек, който възлага надеждата си на Господа.*
(Пс. 32:22; 39:5)

Пак е Нова година. Пак златокрилият ангел на надеждата облита белия Божи свят и спира във всяка страна, във всеки град и всеки дом. Той събужда с нова сила копнежа ни за по-добър и справедлив живот, за повече радост и трайно щастие – копнеж, който Бог е вложил в нас и който всеки от нас таи дълбоко в душата си, колкото и труден и непоносим да е животът му.

А животът ни наистина е труден и ожесточението и злобата сякаш завинаги са победили доброто и любовта. Поднебесните демони на злото, които уж прогонихме, отново са главни действащи лица на сцената на живота. Оказва се, че те са се скрили за малко, за да се преоблекат като ангели и сега пак са сред нас в ролята на служители на правдата и сеячи на доброто. Какво лицемерие! Какво упорито и безумно богоборство! Защото не е възможно, ако наистина си загрижен за бъдещето на страната си, да не направиш всичко, което е по силите ти, за да *морализираш* обществото, в което живееш. А да учи на морал е право и задължение преди всичко на Църквата. Тя, като богочовешка институция, е призвана да насажда в душите на младите поколения християнските истини, че “Бог е Отец на всички люде, че те са Негови чада, поради което всички са братя помежду си. И че само това е

¹

Текстът след звездичките е добавен от автора през 1999г. – Б. ред.

единствената, необоримата основа, върху която могат здраво да се обосноват и да бъдат трайни и общозадължителни високите етически изисквания за братство и обич между хората, за жертвено служение на ближния, за зачитане на неговата личност, чест, свобода, права, имот и труд.¹

Само Църквата би могла всестранно да просвети народа ни с християнските истини и така да го *хуманизира* и *очовечи*. Но тази възможност и през изтеклата година отново не ѝ бе дадена. И сега, поглеждайки назад, като най-голям пропуск в обществения ни живот отчитам факта, че изучаването на православната религия пак не бе допуснато в българските училища. Хиляди детски сърчица останаха неразвълнувани от разказа за раждането на малкия Иисус и за бягството на светото семейство в Египет, от цялата дивна и спасителна евангелска история...

Простете ми, че сега, на новогодишния празник, когато трапезата е сложена и виното искри в чашите, споделям с вас тази своя болка. Правя го, защото знаая, че това е болка на всички, тъй като няма по-голямо и по-важно нещо от *възраждането на отечеството и спасението на душите ни*. В началото на новото лето Господне бих искал да ви дам кураж. Нека гледаме с вяра и надежда напред! Нека помним като християни, че униятието е смъртен грях. Нищо в историята не става без Божията воля, която се изразява в човешките съдбини като благоволение, милост, любов. И защото по Божия воля се променят времената и годините.

Нека да бъде благословена, мирна, многоплодна и щастлива Новата 1996 година. Влизайки в нея, да молим Бог да ни дарува силата на вярата, надеждата и любовта. Молитвено благопожелавам на всички спокойни и радостни дни, благополучие и успех във всяко добро дело.

31 декември 1995г.

НАШЕТО ЛИЧНО БОГОВИЖДАНЕ (БОГОЯВЛЕНИЕ)

Бог се явява постоянно на вярващите във величието на сътворената от Него вселена в чудото на сътворения от Него живот. Но при Кръщението Господне Той разкрива Себе Си в Своята съкровена същност. Затова Църквата е нарекла това дивно и тайнството събитие Богоявление. На следващия ден пък празнуваме паметта на самия Кръстител – пламенния пророк и Христов Предтеча (Предвестник) св. Йоан. Празникът Бгоявление е ден велик, считан от Църквата за по-славен дори и от самото Рождество Христово, защото е начало на спасителното дело на Господ Иисус Христос. Именно при Кръщението Господне Бог се явил на света в Своята троичност, т.е. един по Същество и троичен по Лица: *Отец, Син и Дух Свети*. Едно Божество безначално, всемогъщо и

¹

Цитатът е от проф. д-р Тодор Поптодоров (Практическа омилетика, част I).

вездесъщо, сътворило небесата и земята, всичко видимо и невидимо, или Бог-Слънце – по прекрасната метафора на св. Кирил Философ – именуван *Отец*; Бог-Светлина, Който предвечно се ражда от Бога-Слънце, именуван *Син*; и Бог-Топлина, животворящ и всесвят, Който предвечно изхожда от Бога Отца, именуван *Дух Свети*.

Но кой бил Йоан Кръстител и защо Христос отишъл да се кръсти при него?

Св. Йоан Кръстител бил син на свещеник Захарий и жена му Елисавета. Роден бил след техните горещи молитви в преклонна възраст; той рано останал сирак, тъй като Ирод убил баща му, а скоро след това починала и майка му. Преданието разказва, че за малкия Йоан, който заживял в една пещера в пустинята, продължил да се грижи ангел Господен. Когато навършил 30 години, Христовият Предтеча излязъл на проповед, за да приготи пътя на Господа. “Покайте се, защото се приближи царството небесно!” – призовавал той скупчилите се около него множества и будел заспалите съвести на стари и млади, на бедни и богати. Пророкът смело изобличил и нечестивия цар Ирод за порочния му живот с братовата му жена Иродиада, за което по-късно заплатил с живота си. Йоан кръщавал хората с покаяно кръщение във водите на река Йордан, като предупреждавал, че Идещият след него Христос ще ги кръсти с Дух Свети и огън.

И ето, Идещият след него (роденият шест месеца след него Иисус Христос), Агнецът Божи, Сам дошъл при Йоан с молба да бъде кръстен. Не за да се очисти от греховете Си, които никога не е имал, а за да сложи начало на великото си дело за спасение на човешкия род. С това кръщение Иисус получава Божието пълномощие да основе Царството Божие на земята и да установи за всички хора тайнствено свещенодействие, което да ги въвежда в това Божие царство...

И така, нека в навечерието на чудното св. Богоявление мислено да застанем при река Йордан и да видим тайнството, което се извършва в нея. Бог се разкрива на света в Своята непостижима троична същност. Свещен е този празник. Но за нас ще бъде наистина свещен и спасителен, ако неговото сияние напълно осени душите ни, та не само сега, но и всякога, през всички дни на живота си да празнуваме едно велико за нас Богоявление – нашето лично Боговиждане.

4 януари 1997г.

СВЕТЛИНАТА НА СВЕТА
(Неделя след Богоявление)

Аз съм светлината на света; който Ме последва, той не ще ходи в мрака, а ще има светлината на живота.
(Йоан 8:12)

След кръщението Си в р. Йордан Господ Иисус Христос бил отведен от Духа в Юдейската пустиня, за да бъде изкушен от дявола. Тук Той прекарал в пост 40 дни. После се върнал в галилейския град Назарет, а след това се установил в Капернаум крайморски, където започнал да

проповядва Своео спасително учение. Неговото благовестие изгряло като ярка светлина над потъналите в греховност и езически мрак човешки души. За хората, останали слепи за истината и доброто, отчуждени от Бога и живеещи в покравa и разтление, божественото Христово слово заблестяло като небесно сияние; започнало да прониква в душите им, да озарява умовете и волите им, да разнежда и облагородява сърцата им. А тази невеществена, неземна и незалязваща светлина на Христовото учение и до днес остава единственият път, по който човешките души мога да се извисят и да стигнат до Бога. Естествено, не всички приемат християнството като спасителна за човечеството духовна светлина. През дългите години на принудително безбожие на хората упорито беше втълпявано, че християнската вяра е заблуда, остаряло суеверие, което противоречи на рационалното знание и наука. Твърдеше се, че едва ли не християнството е унищожило античната култура и е сковало човешкото съзнание и свободната творческа изява. Разбира се, в тези твърдения няма нищо вярно – те са чисто манипулативни. Достатъчно е да надникнем в творенията на християнските учители и св. отци, за да се уверим в това. Никой от тях, от тези големи християнски учени, философи, поети, оратори и светци не отхвърля нуждата от изучаване на различните науки; нещо повече – всички те препоръчват тяхното овладяване като *необходими оръжия*, с които по-добре и по-убедително ще могат да защитят самото християнство. Произхода на изкуствата и науките, на различните открития те свързват не със злите духове, както учили някои еретици, а намират в Божественото Провидение, Коео непосредствено избира в човешкия род техните първи създатели. Св. отци многократно посочват, че вдъхновител на науките и изкуствата и въобще на знанието е същото *Божествено Слово*, което е родило и християнството. На въпроса, съвместими ли са античната култура и християнската вяра, те дават единствено утвърдителен отговор. “Всички науки, цялата мъдрост и знание принадлежат не само на гърците – пише св. Григорий Богослов, – а са достояние на всички. И християните, ползвайки се от тях, разумно следват този всеобщ закон на историческия прогрес.” Според него новото развитие се извършва върху готовата почва на културните резултати от миналото.

Така че, християнската вяра никога не е била против човешката мъдрост и знание – тя им дава нов смисъл и посока, очиства ги от всичко скверно и ниско; тя ги подчинява на една възвишена и свята цел – човешкото спасение. *Христовата светлина* е спотаена в сърцето на всеки от нас, но тя невинаги е видима за околните, защото “прозорците” на душите ни са затъмнени от мътния нагар на злите ни помисли и нечисти дела. Нека всеки ден полагаме усилия да очистваме душите си, за да ги направим способни да приемат и излъчват светлината, която Христос донесе на света. За да стане живота ни по-светъл, по-чист, и по-красив.

11 януари 1997г.

СВЕЩЕНОНАЧАЛНИК НА БЛАГОЧЕСТИЕТО
(АТАНАСОВДЕН)

Историята на Христовата Църква е история на невероятна и неперкъсната борба между светлината и мрака, между доброто и злото, между истината и лъжата. Тази борба започва още с раждането на Господ Иисус Христос и продължава и до днес.

Гоненията срещу Църквата са били различни по сила и жестокост, по форма и методи, но в това разнообразие се откроява една закономерност: откритата враждебност и жестокост са се сменяли с коварство и перфидност, преследванията и явното рушене – с лукаво разложение отвътре. И този, вторият начин, който за съжаление наблюдаваме днес и в нашата Църква, е много по-опасен и разрушителен.

Веднага след легализирането на християнството с Миланския едикт през 313 г. и прекратяването на гоненията в Църквата се раждат и избухват най-различни ереси и лъжеучения, някои от които за дълго смутили живота ѝ. Оказало се, че борбата срещу тях е много по-трудна от борбата за физическо оцеляване.

Но Бог и в тези изпитания не оставил верните. Той богато обдарил с мъдрост и знания свети и праведни мъже, които проникнали дълбоко в смисъла на Откровението; те съумели да разкрият този смисъл по пределно ясен за човешките възможности начин и така да разобличат и оборят всички неправилни тълкувания и погрешни схващания.

Един от тези дивни и богопросветени мъже е св. Атанасий Велики, архиепископ Александрийски, чиято памет Църквата чества на 18 януари. Мястото, с което разполагаме, е твърде малко, за да изобразим всички негови дела и заслуги, затова ще посочим само най-значимите от тях.

На Първия вселенски събор, свикан през 325 г. по повод ереста на александрийския свещеник Арий, младият 26-годишен дякон Атанасий бил сред главните опоненти на ересиарха и със своята ерудиция, задълбочено познаване на Свещ. Писание и полемичен талант напълно разобличил лъжеучението му. Забележителният принос на св. Атанасий в работата на Събора толкова го прославила, че той се завърнал в родния си град Александрия като световноизвестен богослов. И когато след девет месеца старецът му св. Александър починал, Атанасий единодушно бил избран за Александрийски архиепископ.

С този събор започнала и неговата дългогодишна борба за защита на Православието, донесла му безброй мъки и унижения. Пет пъти великият и свят мъж бил пращан на заточение и прекарал в изгнание общо 15 години, като намерил успокоение едва в края на своето 47-годишно архиерейско служение. През това тежко за него време той написал редица блестящи богословски съчинения, много проповеди и послания. Своето отношение към творчеството на светителя св. Козма, епископ Маюмски изразявал с думите: “Когато срещнеш книга от Атанасий, ако у тебе няма хартия, запиши я на своята дреха!”

На св. Атанасий Църквата дължи и създаването на първите 8 члена на Символа на вярата, който и днес четем в църквата. Голям е неговият принос при установяването на истинския сборник от книгите на Библията при много разпространените по онова време апокрифни и лъжесвещени книги. Написаното от св. Атанасий житие на св. Антоний Велики, чиято

памет чествахме ден по-рано, на 17 януари, оказало огромно влияние върху развитието на монашеството...

Ние, православните християни, сме притежатели на едно неоценимо съкровище – светата православна вяра, която е изложена, формулирана, изяснена и опазена с трудовете и жертвите на хиляди богоозарени и богопросветени мъже и жени, много от които са дали и живота си за нея. Нека усърдно изучаваме истините на тази свята вяра, за да можем да ги превърнем в истини на нашия живот, така, както с живота и делата си ни завеща и св. Атанасий Велики.

18 януари 1997г.

ОЧИТЕ МИ ВИДЯХА ТВОЕТО СПАСЕНИЕ (СРЕТЕНИЕ ГОСПОДНЕ)

Когато Иисус станал на 40 дни, Пресвета Дева Мария и праведният старец Йосиф Го донесли в Йерусалимския храм, за да изпълнят определените за случая изисквания на Старозаветния закон. Според едно от тези изисквания жената след раждане на мъжка рожба се смятала за нечиста в продължение на 40 дни и нямала право да влиза в храма, да участва в общественото богослужение и да се докосва до нищо свято. Очистването ставало чрез принасянето на две жертви – агне за всесъжжение, т.е. всеизгаряне и гълъб или гургулица – жертва за грех. По-бедните семейства принасяли вместо агне съответно две гургулици или два гълъба (Лев. 12:1-8). Дева Мария била очистена от Светия Дух още преди свръхестественото зачатие и свише била осветена като Божия Майка, затова не се нуждаела от никакво жертвено очистване. Но давайки пример за послушание към всички предписания на Закона, тя смирено останала необходимото време извън храма, а на 40-тия ден дошла заедно с Йосиф, за да принесат жертва – две гургулици или две гълъбчета (Лука 2:22-24).

Другото изискване на старозаветния закон, което дошли да изпълнят Св. Дева Мария и праведният Йосиф, е посвещаването на първородните деца на Бога. “Посвети Ми – заповядва Бог на Моисей, – всяко първородно, което разтваря всяка утроба” (Изм. 13:2).

По това време в Йерусалим живял един благочестив и много, много стар човек на име Симеон, на когото било предсказано от Светия Дух, че няма да умре, докато не види Христа Господен, т.е. пратения от Бога Месия. По вдъхновение Божие старецът дошъл в храма и когато Мария и Йосиф донесли Младенеца Иисус, той Го прегърнал, благословил Бога и рекъл: “Сега отпускат Твоя раб, Владико, според думата Си смирно; защото *очите ми видяха Твоего спасение*, що си приготвил пред лицето на всички народи – светлина за просвета на езичниците и слава на Твоя народ Израил” (Лука 2:25-32). После Симеон благословил светото семейство и казал на Мария посочвайки малкия Иисус: “Ето, Този лежи за падане и ставане на мнозина в Израил и за предмет на противоречия – и на самата теб меч ще пронизе душата, – за да се открият мислите на много сърца” (Лука 2:34-35).

Забележителни са тези думи на праведния старец Симеон, наречен по-късно Богоприемец (Богоприемец). С духовните си очи той видял

спасителната мисия на Христос и посочил, че тя се отнася не само за юдеите, а за цялото човечество. Предсказал и кръстните страдания на Господ Иисус Христос, както и коренно различния начин, по който ще бъдат приемани тогава и през вековете Неговите дела и личността Му. За вярващите Иисус Христос ще бъде Спасител, а за невярващите – “Камък за препъване и камък за съблазън (Мат. 21:42; I Петр. 2:6-8; Ис. 28:16). Като виждал и преживявал духом всички тези бъдни събития, праведният Симеон предусещал също и края на земните си дни – душата му била спокойна и умиротворена.

По това време била там и достигналата до дълбока старост пророчица Анна, (която живеела в храма). Тя славела Бога и говорела за Него на всички, които очаквали избавление в Йерусалим...

В чест на това посрещане на Богомладенеца Иисус от праведните Симеон и Анна Църквата е установила днешния празник *Сретение Господне* (Сретение – Срещане).

Повечето от нас на 40-ия ден са били занесени в храма. Там свещеникът, по примера на св. Симеон Богоприемец, ни е взел на ръце и като е направил с нас кръст, е *осъществил въцърковяването ни*, въвеждането ни под покрива и водителството на св. Църква. Ако не сме били кръстени, това е била първата ни среща с Господа Христа. После, през годините на нашия живот, ние многократно невидимо се срещаме отново и отново с Него. Това става винаги, когато искрено се молим, когато сме изпълнени с обич към другите, когато им помагаме по какъвто и да било начин.

Нека положим усилия да умножаваме и удължаваме тези срещи с Христа, за да ги превърнем в едно непрекъснато Божие присъствие в живота си.

1 февруари 1997г.

ЗА “СТАРИТЕ” И “НОВИТЕ” ХРИСТИЯНИ (Неделя на Закхей)

На тези от вас, които редовно посещават богослуженията, не може да не е направил впечатление фактът, че след Ноемврийската промяна¹ в църквите започнаха да се появяват хора, известни със своите леви убеждения и принадлежност към все още управляващата тогава комунистическа партия. Това наистина будеше удивление и недоумение, защото религията беше идеологическо табу за комунистите – тяхното появяване в храма беше в остро противоречие с идеите и предишното им поведение. Разговарял съм с много от тези хора и вярвам, че повечето от тях – кои по-плахо, кои по-уверено – идват в църква, водени от искрени подбуди; в душите си те явно не са били убедени атеисти; може би дори са изпитвали интерес, симпатия и благоразположение към Църквата, но са предпочели материалните облаги и удобствата от принадлежността си към силните на деня за сметка на съвестта си. Безспорно един анализ на техните мотиви да се приобщят към вярата би ни довел до интересни изводи и съпоставки. Днес обаче бих искал да се

¹

Става дума за промяната след 10 ноември 1989г. – Б. ред.

спрем и да разгледаме реакциите и поведението на редовните, на постоянните богомолци.

За съжаление поведението на някои от тези богомолци съвсем не е *християнско*; тъй като от години не пропускат служба, у тях се е формирало нещо като собственическо чувство към храма и ревност по отношение на хората, които доскоро са го заобикаляли отдалече; тези богомолци се смятат едва ли не обидени и студенината им става почти осезаема. “Довчера беше най-големият партиец, а сега тръгнал на църква!” – така обикновено изразяват недоволството си от “неканените гости” някои от “старите” християни.

Естествено, както вече казах, в такова поведение няма нищо християнско. Та можем ли да осъдим някого – който и да е той! – че е дошъл в църквата и е потърсил свещеника? (Не става дума за демонстративните посещения на празнични служби от някои висши в миналото комунистически държавници, които впрочем не се повториха; говорим за сериозните опити да се приобщят към вярата хора, които преди, по една или друга причина са стояли встрани от нея). Ако мотивите на новодошлия в храма не са искрени, а съображенията му – конюнктурни, те непременно, рано или късно, ще проличат. Но ние сме длъжни, щом сме истински християни, да го обградим с топлота и сърдечност и да направим всичко възможно той да се почувства като сред свои. Иначе такъв човек с основание ще се запита: “Това ли е християнството и неговата всеобхватна любов? Това ли е любовта на християните към ближните, която трябва да обхваща дори и враговете им?”

Впрочем подобно поведение ни е добре познато от евангелските текстове. Нали с такава студенина и неприязън бива посрещнат от големия брат завърналият се в бащиния дом блуден син. А и в евангелието, което се чете тази неделя, се разказва, че когато Христос отишъл в дома на богатия бирник Закхей, множеството възнегодувало: “Отби се при грешен човек” (Лука 19:7).

Съвсем различно постъпват в подобни случаи сектантите. И в това отношение ние можем да се поучим от тях, ако вместо престорената и користната им любвеобилност предложим искрена сърдечност на новодошлия и радост, че още една душа е потърсила духовен уют и спасение в Божия дом. А също да помним, че Христос, по собствените Му думи, дойде именно за това – “да подири и спаси погиналото” (Лука 19:10).

1 февруари 1998г.¹

**ДА СЕ ЗАВЪРНЕМ В БАЩИННИЯ ДОМ
(НЕДЕЛЯ НА БЛУДНИЯ СИН)**

Завърши втората подготвителна седмица към Великия пост – с Неделята на блудния син. Неделята е наречена така, защото на литургията се чете едноименната евангелска притча. В нея с непостижима дълбочина и убедителност Иисус Христос разкрива процесите, които стават в душата

¹ Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

на човека, когато той се отдалечава от Бога, живее без Него в леност и пороци, погубва младостта и дарбите си, опомня се и разкаян се връща у дома, при чакация го и готов да прости баща.

“Един баща – разказва Спасителят – имаше двама сина” (Лука 15:11). От тези думи става ясно, че и двамата живели заедно в дома на баща си и имали всичко, за да бъдат доволни и щастливи. Но по-малкият син, който търсел свобода и пълна независимост, решил да напусне бащиния дом. Той поискал и получил от добрия си баща своя дял от имота – и “не след много дни..., като събра всичко, отиде в далечна страна и там прахоса имота си, като живееше разпътно” (ст. 13). Заслепен от жажда за напълно самостоятелен живот, живот без всякакви норми и изисквания, по-младият син “събрал всичко”, т.е. своите сили, дарби и способности, и заживял в “далечната страна” на греха, заживял *без Бога*. В Притчата ясно е указано, че Бог, нашият добър Баща, дава на човека пълна *свобода на избор* – той може да остане в бащиния дом на вярата, доброто и любовта, но може и да го напусне, когато пожелае.

И по-малкият син избрал втория път: отишъл в далечната страна и прахосал имота си, като заживял разпътно; отдал се на различни грехове и наслади, станал порочен човек, изхабил се духовно и емоционално; умът му се помрачил, съвестта замлъкнала, волята отпаднала; струвало му се, че няма нищо по-блажено от това да живее далече от дома, да няма задължения към никого и да не спазва никакви изисквания...

Но сладостите на греха винаги са краткотрайни. Младежът “разпилял всичко”, което получил от баща си. От юношеската му невинност, чистота и благородство не останало нищо. Душата му оголяла. Той се превърнал в един опустошен и преждевременно състарен човек. На всичко отгоре в онази страна настанал голям глад и по-малкият син изпаднал в крайна нужда, та станал свинар. “И бе петимен – разказва Христос – да напълни корема си с рожкови, що свините ядяха, но никой не му даваше” (ст. 16). Щастливият и богат някога младеж започнал да гладува – това е неизбежният глад на всяка душа, отдалечила се от Бога и бродеща в страната на греха.

Колко време продължила тази агония, Спасителят не уточнява. В един миг на прозрение младежът си спомнил бащиния дом, уюта, изобилието и топлотата му. И той взел единственото вярно и спасително решение: “Ще стана и ще отида при баща си” (ст. 18). И се запътил блудният син към бащиния дом.

“И когато беше още далече – разказва Иисус Христос, – видя го баща му и му домиля; и като се затече, хвърли се на шията му и го обцелува” (ст. 20). А синът дрипав и бос, потънал в бащините обятия и през сълзи едва проговорил: “Татко, съгреших против небето и пред тебе и не съм вече достоен да се нарека твой син” (ст. 21)...

Краят на притчата е известен. Завръщането на блудния син било отпразнувано с голяма радост – радостта, която става на небето, когато един гершник се кае и се връща при Бога. Недоволството на по-големия син сега няма да коментираме – то е тема за друга проповед. Бих искал внимателно да вникнем в съдържанието на тази забележителна притча. Всеки един от нас, в различна степен, има нещо от евангелския блуден

син в себе си. Често ние грешим и се отдалечаваме от Бога, без да си даваме сметка колко пагубно може да бъде това за нас. Нека обаче да не чакаме да изпаднем в крайна нужда и да стигнем дотам, че да станем “свинари”. Нека бързо да се опомним и да се върнем в “бащиния дом”, където е Божият Дух, светлината, истината и доброто.

10 февруари 1996г.

ИСТИНАТА ЗА ВЪЗКРЕСЕНИЕТО

(Неделя Месопустна)

Аз съм възкресението и животът; който вярва в Мене, и да умре, ще оживее. И всеки, който живее и вярва в Мене, няма да умре веќе.
(Йоан 11:25, 26)

С тези думи на утеха и надежда се обърна Христос към разплаканата Марта, тъгуваща за смъртта на своя брат Лазар. Малко след това Лазар бил възкресен от Божия Син и излязъл жив от гроба, за да увери разплакания човешки свят, че животът е вечен, че в Господа няма мъртъвци, а само покойници, които чакат великата повеля, за да станат от гробовете и да срещнат своя Спасител.

На днешната Неделя Месопустна Църквата ясно и недвусмислено утвърждава, че този факт на Лазаровото възкресение от мъртвите ще бъде факт и при свършека на света: *тогава целият човешки род ще възкръсне*, за да види славата на Сина Човечески и да открие за себе си път към вечно блаженство или към вечна мъка.

Вярата във Възкресението на Христос е крайъгълен камък на християнската религия – без Възкресението и без вярата в достоверността на този факт не би имало християнство. Въпреки това не са малко хората, които дори се смятат за християни, но стане ли дума за възкресение на мъртвите и за задгробен живот, се усмихват снизходително и предпочитат да не разискват тези въпроси. Ето защо бих искал днес, когато с умиление и обич си спомняме за нашите близки починали и извикваме в съзнанието си техните свидни образи и мили постъпки, да поговорим именно за възкресението.

Единадесети член на Символа на вярата гласи: “Чакам възкресение на мъртвите.” Възкресението, което ние очакваме, се състои в това, че телата на умрелите, чрез Божията всемогъща сила, подобно на тялото на Спасителя, ще бъдат възкресени, т.е. ще станат *духовни, нетленни и безсмъртни*. Те, както и тялото на възкръсналия Христос, ще бъдат чужди на грубата вещественост, ще станат одухотворени и няма да бъдат ограничени от пространството и времето; няма да се нуждаят от храна, облекло и други потребности на сегашния земен живот.

Нашата вяра във възкресението на мъртвите се основава на Възкресението на Господ Исус Христос. Поради съединението на божествената и човешката природа в Неговата личност, човешката природа придобила такова достойнство, каквото тя сама по себе си нямала и не би могла да има – тя станала *тяло на Бога*. При Своето Възкресение Христос взел тази природа във вечно единение със Себе

Си и така приобщил към вечността и целия човешки род; Той направил вечна не една отделна човешка личност, а целия човешки род. Всеобщото възкресение на мъртвите ще стане при Второто пришествие на Спасителя. А какво ще стане с живите, когато прозвучи Господнята тръба и Бог се яви в славата си? Телата на тези, които останат живи до всеобщото възкресение, *в един миг ще се изменят* в духовни, нетленни и безсмъртни или, както се изразява апостолът, ще станат *славни* тела. “Ето, тайна ви казвам: – пише св. апостол Павел – всинца няма да умрем, ала всинца ще се изменим изведнъж, в един миг, при последната тръба: ще затръби и мъртвите ще възкръснат нетленни, а ние ще се изменим” (I Кор. 15:51-52).

Истината за Христовото Възкресение като факт и за всеобщото възкресение на мъртвите надвишава границите на нашия разум, но тя е засвидетелствана пределно ясно в божественото Откровение. Исус Христос като Бог ни е открил божествените истини, а като Човек ги е облякъл в достъпна за нас словесна форма. Сам Той ни разкрива: “Иде час, когато всички, които са в гробовете, ще чуят гласа на Сина Божи и ще излязат: които са правили добро, ще възкръснат за живот, а които са вършили зло, ще възкръснат за осъждане” (Йоан 5:28-29). Нека винаги да помним тези Христови думи и да живеем така, че да възкръснем не за осъждане, а за вечен и блажен живот.

1 март 1997г.

ПОСТЪТ, ПОКАЯНИЕТО И ВСЕОПРОЩЕНИЕТО (НЕДЕЛЯ СИРОПУСТНА)

Ето че вече сме пред прага на Великия пост – велик не само по продължителност и строгост, но и по значение за нашето духовно узряване и спасение. Бързо и неусетно изминаха четирите подготвителни към поста седмици, отеконах в сърцата ни и посланията на трите Недели. В първата от тях св. Църква ни припомни за мнимия праведник – фарисея, и за каещия се грешник – митаря; във втората – за блудния син, който лекомислено напуска бащиния дом, понася ужасите от това бягство и разкаян се завръща у дома. Миналата Неделя – тя разгърна пред погледите ни картината на Страшния съд¹, за да раздвижи в нас силите на покаянието, да ни накара да си дадем сметка за собствената си греховност и да се покаем. Но покаянието не е временно настроение – то е продължителен процес, който включва в себе си не само съжаление и съкрушение за сторените от нас грехове, не само отказ от тях, но и принасяне на *плодове на покаяние*, т.е. вършене на добри дела, дела на любов и милосърдие. За такова именно покаяние Църквата е отредила Великия пост, по времето на който ние чрез телесно и духовно въздържание трябва да се подготвим за достойно посрещане на най-светлия ден – празника на Христовото Възкресение. Ето защо от утрешния понеделник в храмовете се свалят цветните одежди, покривки, завеси и всичко се облича в черно

¹

Беседата “Dies Irae” от първата книга “Пътят към храма”. – Б. ред.

– в знак на траур за безчислените човешки грехове по земята, за съществуващите неправди по света, за “греховните бури и сътресения в душите и живота на хората”². Постът е време за особен духовен подвиг, подвиг в добрите дела, които ни водят към Бога. А Бог е любов и прошка. За да се доближим до Него, ние трябва да очистим сърцата си от всички лоши чувства и да дадем път на любовта. Ако тя проникне в душите ни, ние ще намерим сили да простим на ближните си прегрешенията и сами да поискаме прошка от тях. Защото по трудния път на покаянието и пречиштането е невъзможно да се върви с дяволското бreme на завистта и злобата.

Затова Църквата е отредила самото навечерие на поста, Неделя Сиропустна, да бъде ден на Всеопрощението. На вечерната служба на този ден всички християни се опрощават взаимно, за да поемат с чисти сърца и души по дългата покаяна пътека. Има нещо много вълнуващо и затрогващо в тази вечерна служба, в този древен християнски обичай. В края на вечернята, когато започне пеенето на богородичния химн “Всем предстателствуеши, Благая”, всички – и духовници, и богомолци – целуват св. икони и с целувка или ръкостискане взаимно се опрощават с думите: “Простено – прости!” Мелодията на химна е така тържествена и умиротелна, настроението – така заразително, атмосферата – така възвисяваща, че и най-скептичният отваря сърцето си за любовта и проската.

Неделя Сиропустна, денят на Всеопрощението, е твърде важен момент от живота на всеки християнин. Ще намерим ли сили да проеодолеем огорченията и обидите и искрено да простим на тези, които са ни ги нанесли? Ще съумеем ли да превъзмогнем гордостта и честолюбието си и сами да помолим за прошка тези, които сме наранили и засегнали? Нека опитаме – този ден ни е даден именно за това. Успеем ли, това ще бъде първата ни сериозна стъпка към себеочистването, поемане по спасителната стълба на християнската любов.

24 февруари 1996г.

ЛИЧНИЯТ ДУХОВЕН ОПИТ (Неделя Православна)

Всички отлично знаем, че науката се гради най-вече чрез опита – без него не може да имаме положителна наука. Малцина обаче си дават сметка, че опитът е нужен и в областта на християнската религия – без него не може да имаме вяра в Бога, в Христа и Неговото изкупление, в Църквата и светите догмати. *Опитът* в природата, във физическия свят, е основа на науката за света; *опитът* в духовния свят, в света на религията, е основа за нейното разбиране, за проникване и живеене в нея.

Днес мнозина отричат религията, вярата в Бога, Божиите заповеди, молитвата, като ги смятат за пълна заблуда, отживелица и дори глупост. До голяма степен те мислят така, защото не знаят какво е религия, не

²

Цитатът е от проф. д-р Тодор Поптодоров (Практическа омилетика, част I).

знаят какво е значението на вярата в Бога и молитвата, т.е. нямат никакъв *религиозен опит*. А да отричаш категорично нещо, без да имаш личен опит и познания по въпроса, е най-малкото нелепо и смешно. Такива хора изпадат в положението на онзи полуграмотен човек, който влязъл в кабинета на един физик и заявил, че не е чел неговите книги и не е правил неговите опити, но не вярва в шуротиите, които му разправя този очилат многознайко. Безспорно опитът в религията, както и във всяка друга област, е от първостепенно значение не само за познаването на предмета, но и за неговото приемане или отхвърляне. Тези мисли убедително се потвърждават и от съдържанието на днешното неделно евангелско четиво. В началото на Своята обществена дейност Спасителят започнал да призовава първите Си ученици. Повиканият вече от Христос апостол Филип на свой ред отишъл при Натанаил и възраждан му казал: “Намерихме Исуса, сина Йосифов, от Назарет, за Когото писа Моисей в Закона и говориха пророците” (Йоан 1:45).

Натанаил обаче се усъмнил: “От Назарет може ли да излезе нещо добро?” (Йоан 1:46а).

Той задал този въпрос, защото Назарет бил малък, незначителен градец, и то в Галилея, откъдето нищо хубаво не било идвало. Тогава Филип просто му казал: “Дойди и виж!” (Йоан 1:46б).

“Дойди и виж!” – това е свещеният призив за духовен опит. Като припомня този призив, Църквата иска да каже на всички ни: който не вярва, че Православието е сила преобразяваща и спасителна, да дойде и да види; който не вярва, че Православието крие в себе си божествено величие, че то е в Бога и Бог е в него, че в него са заложени всички красоти на живота, да дойде и да види!”¹

Наистина, нашата Православна църква боледува сериозно, както впрочем и цялото ни общество. Ние, нейните служители, далеч не сме изрядни – и в служението, и в личния си живот. Богослужението се извършва (с известни изключения) на неразбран, макар и класически език. Много храмове пустеят, не достигат свещеници дори и в големите градове. Но всичко това не се дължи на някакво несъвършенство на православната вяра и учение, а е резултат от продължаващото и сега, макар и с други средства, половинвековно гонение. И ако днес мнозина се увличат в измамните сектантски лъжеучения, виновна за това е не Православната църква, а нейните врагове, които пречупиха борбеността ѝ и изсмукаха почти до капка нейната жизнеспособност.

Но *Бог поругаван не бива!* (Гал. 6:7) Радостните признаци на оздравяване и оживление са налице. Все повече са богомолците в храмовете, все по-стройни и по-сладкозвучни са службите, все повече обновени църкви отварят врати пред зажаднелите за вяра хора. А на тези, които се мамят по идейния кич на сектите, бих казал: “Дойдете и вижте! Истината и силата са в Православието! Красотата и животът са в Православието! Защото в Православието е Христос! Защото Христос е Православието!”

2 март 1996г.

¹

Цитатът е от проф. д-р Тодор поптодоров (Практическа омилетика, част I).

МОЛИТВАТА, ПОСТЪТ И ИЗЦЕЛЕНИЕТО

(IV Неделя на Великия пост)

След Своето Преображение Господ Иисус Христос слязъл от планината Тавор. С Него вървели учениците Му Петър, Яков и Йоан, които станали свидетели на чудното събитие. А долу, в подножието на планината, се тълпял народ. Книжниците спорели с другите ученици на Спасителя, които не били с Него на Тавор. Последните не успели да излекуват едно бесновато момче, глухо и нямо от детинство. Книжниците злорадствали заради безсилието им. Тогава бащата на момчето помолил Иисус да го излекува, тъй като страданията на сина му били големи – злият дух го карал да се тръшка, да скърца със зъби с пяна на уста и да се вцепенява; хвърлял го в огън и вода, за да го погуби. Иисус казал на бащата: “Ако можеш да повярваш, всичко е възможно за вярващия.” “Вярвам, Господи, помогни на неверието ми!” – извикал бащата със сълзи на очи.

Тогава Христос запретил на нечистия дух и му рекъл: “Дух неми и глухи, аз ти заповядвам: излез из него и не влизай вече в него!” И духът, като изкрещял силно и разтресъл момчето, излязъл от него – а то било като мъртво, та хората помислили, че е умряло. Но Иисус го хванал за ръка, изправил го и момчето станало на крака.

По-късно, като били насаме, учениците попитали Господа Иисуса защо те не могли да изгонят злия дух. “Тоя род – отговорил им Христос – с нищо не може да излезе, освен с молитва и пост” (вж. Марк 9:17-29). Страшна мощ има бесът, злият дух, когато обхване човека; тогава никаква обикновена сила не е в състояние да го изгони, да строши оковите му и да даде свобода на поробената душа. При такъв страшен случай в живота Иисус посочва две лекарства: *молитвата и постът*. За нас, вярващите, падналият ангел – дяволът, и неговите служители – бесовете или демоните, са реална зла сила. Мнозина обаче се съмняват в тяхното съществуване. Съмнявал се е и световноизвестният психиатър Морган Скот Пек, но изхождайки от личния си опит, той пише в книгата си “Хора на лъжата”: “Сега знам, че сатаната съществува. Срещал съм го лично... Не е възможно да превърна своя опит във ваш опит. Но се надявам в резултат на моя опит по-консервативните читатели да отворят ума си за реалното съществуване на злия дух.”

По-нататък д-р Морган Скот Пек разказва за успешния опит на група екзорцисти, т.е. заклинатели, да освободят от обсебилите ги демони двама пациенти. Най-важната особеност на това лечение, посочва д-р Пек, е *молитвата*, призоваването на Божията мощ за изцелението – защото не лечителят, а *Бог донася изцелението*.

Рисувайки драматизма и опасностите на сеансите, които се провеждат от седем-осем висококвалифицирани специалисти и продължават по 12 до 20 часа няколко дена, д-р Пек разказва и за срещата си с дявола. “Когато демонът най-накрая заговори ясно – пише той в същата книга, – на лицето на пациента се появи изражение, което може да бъде описано само като сатанинско. Това беше невероятно надменна гримаса на абсолютно враждебна злоба... Той изведнъж заприлича на извиваща се змия, изключително силна, която се опитва да ухапе хората от екипа...”

Очите му имаха ленивата вцепененост на влечуго, а когато се хвърляше в атака, излъчваше изпепеляваща омраза... Имах странното усещане, че нося на раменете си тежестта на петдесет милиона години... Почти всички бяха убедени, че са почувствали присъствието на нещо абсолютно чуждо и нечовешко. Изчезването на това присъствие от помещението бележеше края на екзорцизма.”

Коментирайки успеха на лечението, д-р Пек заключава: “По-важни от всичко бяха отчаяните молитви на екипа, отправени към Христос; те Го призоваваха на помощ и имах чувството, че стана именно така. Както вече казах, прогонването на демоните е *Божие дело*.

Вярваме ли в Божията сила, в Божията любов и милост? Да, вярваме! Дано Бог да помогне на неверието ни! А за вярващия всичко е възможно, ни обещава Христос.

Нека тогава, изпълнени с тази чудотворна вяра и пречистили душите и сърцата си с телесен и духовен пост, да молим Господа да ни помогне да изгоним от себе си и от скъпото ни отечество демоните на лъжата и насилието, на алчността и злобата, демоните на отчаянието и неверието, на завистта и зложелателството. За да можем, като ни подаде Христос ръка, да се изправим и да погледнем на света и на бъдещето си с чисти и обнадеждени очи.

5 април 1997г.

ЕДНА ЖЕНА В ПУСТИНЯТА

(Неделя на св. Мария Египетска)

Св. Мария Египетска била родена в края на V век някъде в Северен Египет. Едва дванадесетгодишна тя напуснала бащиния дом и се озовала в огромния град Александрия, на брега на Средиземно море. Там се отдала на разпътен и порочен живот. Един ден, водена от любопитство, тя се присъединила към група поклонници, които тръгвали с кораб към Йопия и оттам към Йерусалим, за да се поклонят на св. Кръст Господен. Дори по време на пътуването Мария не се отказала от навиците си и съблазнявала пътниците с безсрамното си поведение. Когато накрая пристигнала в Йерусалим, тя се отправила заедно с множеството към храма на Гроба Господен. Но щом стигнала до вратата, не могла да влезе вътре – усетила, че някаква невидима сила я възспирала. Опитала няколко пъти да влезе, но все безуспешно. Уморена, Мария се облегнала на стената в притвора и се замислила какво ѝ пречи да влезе в храма и да се поклони на Животворящия Господен Кръст. Тогава в един миг сякаш светлина озарила съзнанието ѝ – тя разбрала, че *нейните грехове* са невидимата стена, която прегражда пътя ѝ към светинята; дала си сметка за мерзостта на своя досегашен живот и за ужаса на своето падение.

Мария паднала на каменния под и горко заридала...

След като се съвзела, тя се помолила горещо пред иконата на Божията Майка, влязла в храма и се поклонила на Честния Кръст. После, по Божие внушение, напуснала светия град и се усамотила в Задйорданската пустиня.

В Александрия Мария живяла охолно и се обличала разкошно, пиела скъпи вина и се хранела обилно. В пустинята тя с усилие намирала треви и корени, пиела дъждовна вода. А тялото ѝ останало незащитено от знойния пек и нощния студ, тъй като дрехите ѝ бързо се прокъсали и се разпаднали. Но не гладът и жаждата, нито горещината и студът я измъчвали толкова, колкото нечистите помисли, порочните желания и блудните навици. Цели седемнадесет години били нужни на св. Мария, за да обуздае страстите и тялото си, та молейки се непрестанно и изтощавайки плътта си, тя постигнала чудно духовно съвършенство, което надвишавало възможностите на човешкото естество.

Четиридесет и седем години прекарала св. Мария в пустинята.

Историята на своя живот тя разказала на стареца Зосима по време на изповед, приела светите тайни и същия ден, 1 април 530 г., Велики Четвъртък, предала Богу дух. Житието ѝ, предавано устно от монасите, по-късно било записано от Йерусалимския патриарх Софроний.

Зная, че за рационалния, разпуснат и разглезен наш съвременник биографията на св. Мария звучи невероятно. Възможно ли е човек да понесе такива лишения? – би попитал той. Не е ли това своего рода мазохизъм? А и какъв е смисълът на всичко това? Можем ли ние да подражаваме на хора, живели петнадесет века преди нас?

Бих казал, че можем и трябва. Животът на св. Мария Египетска ни показва как една послушница на дявола чрез покаяние, пост и молитва може да стане равноангелна светица. Така и ние, намалявайки мащаба на духовния подвиг според силите си, чрез *покаяние, пост и молитва* от себични, недружелюбни и грехолюбиви хора можем да се превърнем в добри и примерни християни. Разбира се, от нас не се иска да се уединяваме в пустинята и да излагаме телата си на студ и зной. Но би трябвало поне да можем да се измъкнем в неделя от топлата постеля и да отидем на църква. Разбира се, от нас не се иска да се храним с корени и да се молим денонощно. Но би трябвало поне да спазваме поста и да се молим редовно, да осъзнаваме грешките и греховете си и да се опитваме да не ги повтаряме – това можем и сме длъжни да го сторим. От нас се иска да подражаваме на светите Божии угодници *не буквално, а по същество*. А то ще рече да се борим с тъмните сили в себе си и да ги обуздаваме; то ще рече да се грижим не само за телата, а и за душите си, като полагаме усилия да ги облагородим, да ги направим по-меки и състрадателни и да им дадем посока на развитие нагоре, към светлината, доброто и любовта...

30 март 1996г.

ДА ПОСРЕЩНЕМ СПАСИТЕЛЯ В ДУШИТЕ СИ (ЦВЕТНИЦА)

Днес празнуваме тържественото влизане на Господ Иисус Христос в Йерусалим – едно от най-забележителните събития в Неговия земен живот, което станало в неделя, седмица преди Възкресението Му. В онези дни Йерусалим бил пълен с поклонници, от близо и далеч за празника Пасха. По това време Иисус с учениците Си бил във Витания – селото на възкресения наскоро от Него Лазар, съвсем близо (на половин

час път) от Йерусалим. Чули вестта за предстоящото Му идване в града, тълпи нетърпеливи йерусалимци и поклонници отишли във Витания, за да видят с очите си както необикновения Пророк, така и възкръсналия Лазар. А Иисус яхнал едно осле и, придружен от учениците Си, приветстван от съпътстващото ги огромно множество, тръгнал към свещения град. И там Го чакало още по-голямо множество хора – тълпи ентусиазирани посрещачи излезли да Го приветстват, постилали пътя Му с цветя, с дрехите си, размахвали палмови клонки и викали: “Осанна! Благословен Идещият в име Господне, Царят Израилев!” Тогава, в оня радостен пролетен ден, народът бил обхванат от небивало въодушевление, защото очаквал Христос да се възцари и да възстанови Давидовото царство, т.е. независимостта на юдейската държава. През целия Си земен живот Иисус винаги бил образец на кротост и смирение. В този ден обаче Той допуснал такава демонстрация на възторг към Себе Си, такъв небивал изблик на всеобщо преклонение. През целия си земен живот Спасителя винаги пресичал всякакви опити да бъде възвеличаван и превъзнесен. Този път обаче Той допуснал това, макар да знаел, че застланият с цветя и палмови клони път ще Го отведе право към Голгота. Така Иисус пожелал да насочи погледите на хората към великата жертва, която щяла да увенчае мисията Му; Той искал чрез събитията, които предшествали тази жертва, да обърне вниманието на хората към самата жертва. След Неговото разпятие много очевидци щели да си припомнят тази единствена тържествена сцена от живота на Иисус; свързвайки я именно с Неговата кръстна смърт и Възкресение и осмисляйки пророчествата, те щели да стигнат до извода, че Той наистина бил Месия, т.е. Христос, и щели да станат Негови последователи...

И така, Цветница е празник на посрещането на Господа Христа. Носейки в ръце осветените върбови клонки и цветята като спомен за онова тържествено събитие в Йерусалим, ние се включваме в ликуващото множество, което някога с толкова радост е приветствало Спасителя. С картината на това посрещане пред духовния ни взор оживява и картината на Христовото възхитително и славно влизане в човешките души, където вярата и любовта полагат най-благоуханните цветя. Неслучайно за народа този ден е също празник на цветята и е изпълнен с песни и много съдържателни и красиви обичаи.

Днес, когато държим в ръцете си върбови клонки и цветя и когато тържествено посрещаме в душите си Христа Спасителя, не можем, обхванати от бурния възторг на онова хилядно множество в Йерусалим, да не възкликнем: “Осанна! Осанна на Давидовия син! Осанна на Възкресителя на мъртвите, на Победителя на смъртта!”

Всеки миг от живота ни е среща с Господа Христа, защото Той е винаги при нас – не само сега, когато държим върбовите клонки и цветя, а във всеки един момент Той стои пред входа на душите ни, кротък и благославящ както някога.

Как ние Го посрещаме? Ето въпросът! Безспорно – с радост. Но дали зад тази радост няма и нещо друго, което и сега би Го натъжило?

Днес ние правилно разбираме Христа – знаем, че Неговото царство не е от този свят и затова Го посрещаме не като земен, а като небесен Цар. И все пак Той може да се яви пред нас с насълзени очи. Чист ли е нашият,

християнският свят от пороците, които Той отрече като гнили язви на живота? Нима в душите ни, които Му пеят “Осанна!” и “Спаси ни!” всичко е така, както Той желае?

Как ние посрещаме Спасителя? Нека на този въпрос всеки отговори в себе си искрено и честно и да избере пътя, съдбата си в живота...

От утре започва седмицата на Христовите страдания. В скръбните богослужения ще проследим и съпреживеем последните драматични дни от земния живот на Господ Иисус Христос. Моето желание е тази седмица да премине за нас в печалните тонове на Голготската трагедия, а душите ни, макар и натъжени, да продължават да пеят възторжената песен на йерусалимци: “Осанна! Благословен е Идещият в името Господне!”

Защото след жертвата идва изкуплението, а след кръста – Възкресението.

16 април 1995г.

ТРИУМФЪТ НА ВЪЗКРЕСЕНИЕТО (ВЕЛИКДЕН, ПАСХА)

Изнизаха се мъчителните дни на Страстната седмица – една черна броеница от трагични събития, които ние сами преживяхме чрез трогателните и изпълнени с драматизъм богослужения.

След като с възторг и радост приветствахме Христос на Цветница, с тревога и смущение проследихме интригите на книжници и фарисеи, решили на всяка цена да убият Великия Праведник. В Йерусалимската горница присъствахме на Тайната вечеря и видяхме мрачното лице на Юда, намислил да предаде Учителя си. Бяхме и в Гетсиманската градина, а там станахме свидетели на най-кощунствената целувка и предателство, които светът познава...

В онази студена пролента нощ вървяхме след Христос от съдилище на съдилище и бяхме потресени от неистовата омраза на враговете Му. После, докато чакахме край огъня в двора на дома на първосвещеника, чухме трикратното отричане на апостол Петър и горкия му плач.

Присъствахме на нечестивия съд над Спасителя и бяхме ужасени от злобата и изменчивостта на тълпата, която крещеше “Разпни Го!”; същата тази тълпа искаше смъртта на Човека, Когото преди броени дни беше приветствала като Цар и Спасител...

А бичуването и поруганието над Господ Иисус Христос? Как скърбяха душите ни пред тази нечувана несправедливост! Станахме свидетели и на друго безумие: Невинният – осъден, а разбойникът – пуснат на свобода...

Когато вървяхме по кървавия друм към Голгота, усетихме смазващата тежест на кръста. Малко по-късно чухме зловеците удари на чука. И видяхме Изкупителя на човечеството да виси разпънат между двама разбойници. И чухме още – вместо да проклина Своите палачи, Той се молеше за тях...

После заедно с Йосиф Ариматейски снемме мъртвото тяло на Иисус и го положихме в гроба. Пред очите ни римските войници запечатаха тежката каменна плоча и застанаха на стража. А сърцата ни, преизпълнени с мъка, останаха в нямо вцепенение...

Нима *т о в а* е крахът на всеки порив към светлината? Нима любовта, дошла на тази земя, неизбежно загива, удавена от злоба и ненавист? Нима страдания, кръст и смърт са края на вярата, надеждата и любовта? Нима тръненият венец е последното украшение на праведника? Нима несправедливата присъда е наградата за делата на добрия? Ако наистина е така, би трябвало да плачем безутешно, защото добродетелите остават без стойност, животът губи смисъл, а земята се превръща в ад...

И точно в този момент на покруса и безнадеждност, когато силите на злото сякаш завинаги са победили доброто, става едно събитие, което залива света с ослепителна светлина и радост – *Христос възкръсва!* Нашият човешки разум не може да проумее случилото се, нашите души не могат да поберат възторга и триумфа. Но Христовото Възкресение е *факт*, който озарява вселената и вече две хилядолетия покорява сърцата на вярващи и невярващи. Смъртта е победена и животът тържествува. Любовта се оказва по-силна от омразата, доброто надвива злото. Стените на греха са разрушени. И пътят на човешката душа към нейното отечество – рай, е отворен отново за всички вярващи. Човешкото въображение не може да си представи нещо по-велико, по-радостно и по-лъчезарно от триумфа на Възкресението...

В своята многовековна история нашият народ е преживял много страстни седмици – дълги и мрачни периоди на страдания, унижения и безнадеждност. Сега отново за България е страстна седмица – злото властва безнаказано, любовта и правдата са погребани сякаш завинаги. Но след всяка страстна седмица *н е и з б е ж н о* идва Великият ден на Възкресението. Нека сега, посрещайки Празника на празниците, да възкресим в сърцата си вярата, надеждата и любовта и да възпеем с думи и дела възкръсналия Господ. Защото няма друг ден в годината, който така да възтрогва измъчената човешка душа и да ѝ дарява такава блажена утеха, както Пасхалният ден!

Христос воскресе, братя и сестри! Воистину воскресе!

13 април 1996г.

С БЛАГОУХАНИЯТА НА ЛЮБОВТА И ЩЕДРОСТТА (НЕДЕЛЯ НА ЖЕНИТЕ-МИРОНОСИЦИ)

И в третата неделя след Христовото Възкресение то продължава да вълнува душите ни и остава център на нашите религиозни преживявания. След като миналата неделя проследихме лъкатушния път от съмнението до пламенната изповед на апостол Тома, днес Църквата ни предлага да преживеем великото събитие на Възкресението с очите и сърцата на преданите жени-мироносици. Защото тези жени първи видяха празния гроб, светлите ангели и възкръсналия Иисус и първи чува Неговия поздрав: “Радвайте се!” (Мат. 28:9).

В Своето благовестническо дело Христос винаги бил следван освен от учениците си и от група благочестиви и предани жени, посветили живота си на безкористно служение на своя божествен Учител. Казвам безкористно неслучайно, защото апостолите, които не разбирали

неземния характер на Божието царство, хранели надежда да бъдат първите велможи на “земния” – според техните представи – цар Иисус и даже спорели кой да седне отдясно и отляво на трона Му. А жените, имената на повечето от които дори не са споменати в Евангелието, вървели след Спасителя и Му служели не за постове и почести, а просто защото Го обичали, защото били пленени от личността, делата и учението Му. Тяхната любов и преданост били толкова големи, че те не изоставили Иисус Христос и в най-драматичните и страшни моменти на Неговото съдене, поругание и разпятие. Апостол Петър се отрекъл трикратно от Христа, всички ученици се разбягали и се скрили. А Мария – Майката Иисусова, Мария Магдалина, Мария – майката на Йакова, Йоана и Саломия придружили Господ Иисус до Голгота и стояли в подножието на кръста пред озверената тълпа, като плачели и страдали за разпнатия свой Учител. Наистина, какъв пример на всеотдайна любов и преданост, на изумителна смелост!

По-късно, когато Йосиф Ариматейски и Никодим свалили мъртвото тяло на Иисус и го положили в гроба, отново същите жени стояли наблизо и внимателно наблюдавали всичко. И ето, в оная първа и Велика неделя в историята на човечеството, на разсъмване, те взели миро и благовония и тръгнали да отдадат последна почит на мъртвия Христос, без да се боят от римската стража; единственото им безпокойство било кой ще отвали огромния камък от входа на гроба. За тази своя обич и безстрашие те били удостоени с честта първи да чуят вестта за Възкресението на Христос и да я занесат на смаяните ученици и на целия свят...

И днес, в който и храм да влезем, ще видим, че жените са десетократно повече от мъжете и че те винаги са първи по благочестие и вяра. Защо ли е така? Може би защото християнството учи на любов и преданост, на безкористност и щедрост – а точно тези качества са стихията на женската природа и естествена изява на женската душа. И все пак притежава ли ги днешната жена в такава степен? И доколко те са закърнели и атрофирани от т. нар. еманципация? Това са въпроси, върху които си струва сериозно да се замислим и да направим нужните корекции – в личен и обществен план. За да възвърне жената естествените си достойнства – тези, с които не друг, а Сам Бог я е дарил.

27 април 1996г.

СВ. ВЕЛИКОМЪЧЕНИК ГЕОРГИ ПОБЕДОНОСЕЦ (ГЕРГЬОВДЕН)

На 6 май светата Църква тържествено чества паметта на големия светец и чудотворец св. великомъченик Георги Победоносец. Този ден от векове е и любим народен празник – светецът е почитан като покровител на овчарите, а Българската армия е избрала този светец-воин за свой патрон.

Великомъченик Георги всъщност е един от най-тачените и популярни светци на Православната Църква. Обаянието му е така силно, че

неговата личност и дела продължават да вълнуват сърцата ни и днес, 17 век след неговата смърт.

Св. Георги се родил през втората половина на III в. в малоазийската област Кападокия. Останал рано пълен сирак, той постъпил на военна служба при император Диоклециан. И тъй като се отличавал с проникателен ум, необикновена храброст и мъжество, едва 20-годишен бил произведен в чин военен трибун. Освен с всичко това, младежът се славел с рядка красота. Императорът дотолкова го обикнал, че възнамерявал да го направи свой съуправител и дори наследник на престола.

Младият и талантлив военачалник бил тайно християнин. Диоклециан обаче ненавиждал християните. Нещо повече – той решил с огън и меч да заличи името им от лицето на земята, заповядал да изгарят техните книги, да разрушават молитвените им домове, а самите тях да подлагат на жестоки мъчения. Като виждал разправата с християните Георги започнал скрито да се готви за смърт – раздал голямото си имущество на бедни и на приятели, освободил робите си.

Когато Диоклециан свикал в гр. Никомидия управителите на източните провинции, за да им даде подробни указания как да постъпват с християните, младият трибун станал и открито се опълчил срещу императора – заявил, че сам той е християнин и не може повече да остане на императорска служба. Тази смела постъпка изумила всички. Диоклециан дълго мълчал. После бащински се обърнал към своя любимец и го посъветвал да не погубва младостта, славата и сана си. Георги обаче останал непреклонен. Това разгневило императора. Той заповядал да затворят непокорника и да го подложат на мъчения.

Св. Георги стоически понасял всичко, подкрепян от *силата Божия*. А лицето му оставало бодро и спокойно, озарено сякаш от неземна светлина. Мъжеството и непоколебимата вяра на мъченика спечелили много негови привърженици. Те подкупвали стражата и идвали в тъмницата, за да го видят, да чуят поученията му и да получат от него благословение. Дори жената на Диоклециан, императрица Александра, била пленена от подвига му и приела Христовата вяра. Вбесен и безсилен, императорът наредил и двамата да бъдат обезглавени. На път за лобното място Александра издъхнала, а св. Георги бил обезглавен. Това станало на 23 април¹ 306 година.

В иконографията св. великомъченик Георги се изобразява възседнал бял кон и с дълго копие в ръка, забито в устата на страшен змей. Това изобразяване се основава на следното предание.

Недалеч от мястото, където бил погребан св. Георги – край град Бейрут, при планината Ливан, – от близкото езеро излизал страшен змей, който опустошавал цялата околност. Местните жители не знаели как да се избавят от тази беда. И тъй като били езичници, поискали съвет от своите жреци. А те им казали, че всяко семейство трябва по ред да дава по едно от децата си, за да бъде изядено от чудовището. Като нямали друг изход, жителите приели този съвет и всеки ден довеждали нова жертва на брега на езерото.

¹ В църковния календар датата на честването е преместена на 6 май, за да не съвпада с Великопостния период.

Дошъл редът и на едничката дъщеря на томашния цар. Девојката била доведена при езерото и с трепет очаквала смъртта. Ненадейно ѝ се явил светъл юноша на бял кон с копие в ръка. Той бил св. Георги. Девојката го помолила да се отдалечи по-скоро, за да не загине с нея и му разказала за змея. Св. Георги обаче я успокоил и ѝ казал, че с името на истинския Бог ще я избави от чудовището. Когато то излязло от езерото, св. Георги повикал на помощ Света Троица, спуснал се към него и го поразил с копието си. След това казал на девојката да свали пояса си, да върже с него змея и да го повлече към града. Тя така и направила. В присъствието на много народ змеят бил изгорен. След това всички жители на града и околността приели християнската вяра.

За победата над чудовището, както и за показаното мъжество през време на мъченията св. Георги е наречен Победоносец. По тази причина той се счита и за покровител на войниците...

Мъжество, силна и непоколебима вяра, преданост до смърт на Христа, пренебрегване на земните блага и почести заради вечния живот при Бога – това са добродетелите, с които се украси изрядният Христов воин св. Георги. От тях така силно се нуждаем и всички днес.

Нека, стичайки се в храмовете на неговия празник, усърдно да го помолим да ни дава сили да му подръждаваме – за да избавим и себе си, и страната ни от *свирепия змей на злото и разрушението*.

4 май 1996г.

ТЪРЖЕСТВО НА ТЪРПЕНИЕТО (НЕДЕЛЯ НА РАЗСЛАБЕНИЯ)

В днешното литургийно евангелско четиво се разказва за това как Иисус Христос изцерил в йерусалимската къпалня Витезда един разслабен, т.е. парализиран от 38 години човек. Евангелистът уточнява, че водата на къпалнята била лечебна само за този, който пръв влизал в нея, след като ангел Господен я “раздвижвал”. Някой би помислил, че става дума за минерален извор. Това обаче не е така.

Когато св. евангелист Йоан писал евангелието си, къпалнята все още съществувала, тъй като той употребява сегашно време – “се намира”. А хората и тогава много добре знаели какво е минерален извор – водите му са лековити по всяко време на годината, а не само *от време на време*, както пише евангелистът. По тази причина и болните лежали в петте галерии (притвора) непрекъснато в очакване на свръхестественото раздвижване на водата. При това никоя минерална вода не би могла да излекува слепи, куци, паралитици и пр. А точно такива болни са се тълпiali около басейна.

Витезда е еврейска дума и тя означава “дом на милосърдието, на благодатта”. Къпалнята се намирала, както отбелязва евангелистът при Овчи порти, т.е. източните порти на Йерусалим – през тях били вкарвани жертвените животни в храма, оттам идвало и името им (Йоан 5:1-10).

Макар и лаконични, евангелските повестувания са пределно точни и при внимателен прочит не оставят никакво място за съмнение...

Нека обаче да се върнем на евангелския разказ.

Какъв удивителен пример на търпение, надежда и вяра ни дава нещастният мъж, парализиран от 38 години! Цели 38 години, почти цял

човешки живот, той лежал парализиран, безпомощен и изоставен от всички, но пак не се отчаял. Тялото му било безжизнено, ала в душата му все още трептяла искрица надежда. Това именно прозрял Спасителят и го възнаградил с чудодейното: “Стани, вземи одъра си и ходи!” (Йоан 5:8).

За търпението, надеждата и вярата – тези велики християнски добродетели, бих искал да поговорим днес.

Светът винаги е бил арена на стихийна борба между доброто и злото. Злото е силно, дръзко и нахално, коварството е негова природа. Против този страшен враг има само едно надежно оръжие – *търпението*. Но то не бива да бъде разбирано като позорен мир със злините и неправдите в живота. Напротив! То е съпротивителната сила на волята, проявявана при всяка несполука, то е неотклонно следване на Христовите повели, независимо от пораженията, обидите и клеветите. Търпението е чудната способност да не допуснем отчаянието да парализира душите ни и да скове волите ни; то е в основата на всички велики постижения на човешкия дух. Именно с *търпение* Христос победи кървавата Голгота и венецът на това Негово божествено търпение бе славното Му Възкресение...

Вярващият никога не губи своята надежда, защото знае, че зад предела на човешките сили и възможности сияе Божието всемогъщество и милосърдие. Нашата Православна църква е една нова, духовна Витезда. “Разслаби” ли се волята ни и отчаяние ли парализира душите ни, нека се потопим в благодатните води на Христовата любов, непрекъснато раздвижвани за нас от Божията милост. И ако имаме вяра дори само колкото синапово зърно, непременно ще чуем спасителните думи – за себе си, за обществото и отечеството ни: “Стани, вземи одъра си и ходи!”

14 май 1995г.

ЖИВАТА ВОДА НА ХРИСТОС (Неделя на самарянката)

Едва ли има човек на земята, който като дете (пък и по-късно) да не е слушал или чел захласнат и очарован чудните народни приказки. В техния вълшебен свят сякаш в бистра езерна повърхност се отразява нашият, реалният свят, пречупен във фантастични символични образи, които поразяват със своята красота, дълбочина и мъдрост. Един от любимите образи-символи на народния разказвач е *живата вода*. В много приказки се разказва как еди-кой си царски син узнавал, че има някъде такава чудотворна вода и тръгвал да я търси – през девет царства, девет планини и девет морета. И тази жива вода можела да върши чудеса, да лекува неизлечими болести, да възкресява мъртви. Стремещт на хората да намерят чудотворната жива вода е израз на техния *стремеж към безсмъртие*.

Ние, смъртните човеци, колкото и да сме обременени от земни грижи и тревоги, колкото и да сме омаяни от земните наслади и удоволствия, дълбоко в душите си таим един копнеж към безсмъртието, към небето, към нашето древно отечество, рая към истинската близост с Бога. Това прекрасно е отразил в своя псалм един древен цар – поет, музикант и

пророк, псалмопевецът Давид. В първи стих на 41-ви псалом той възкликва: “Както кошута жадува за водни потоци, тъй и душата ми, Боже, копнее за Тебе!”

Живата вода от приказките никой юнак или царски син не е успял да намери и да дари на хората. Данесъл я е обаче и я е дарил на нас, човечите, Синът на истинския Цар – Бога, нашият Господ Иисус Христос. Защото Той е единственият, истинският Извор на живота; живата вода – това е Неговото спасително слово, от което и в което блика Божията животворяща благодат и сила. Тази *жива Христова вода* има чудното свойство да утолява жаждата трайно и завинаги – който пие от нея, той вовеки не ожаднява. Нещо повече – който пие от тази вода, той самият става извор на вода, която тече в живот вечен (вж. Йоан 4:14).

Човек има смъртно тяло и безсмъртна душа. Тялото му е пръст, то е взето от земята и се храни с произведения от земята. Душата му пък е от Бога, от небето, и може да се храни само с небесна храна; нейната жажда може да се утоли само с онази жива вода, която дава Спасителят. Някои обаче биха могли да възразят: “Вярно е, че душата се нуждае от храна, различна от тази за тялото. Но нима ние не утоляваме глада и жаждата на душите си с литературата и изкуството, с произведенията на културата? Нима когато се любиме на някой шедьовър на живописиста или скулптурата, ние не услаждаме именно душите си?”

Да, така е. Ала изкуството в различните му форми и красивото изобщо задоволяват единствено нашите естетически потребности, а те са част от потребностите на душата. Нейната жажда е далеч по-дълбока и съкровена и може да бъде утолена истински и трайно само от Словото Христово, само от християнската религия. Защото Христовото учение е изкуство, но и *нещо друго*; то е наука, но и *нещо друго*; то е морал, но и *нещо друго*, нещо *много повече*. И това друго е мистично-трепетното, с нищо несравнимо преживяване, което ни дарява общуването с Бога, нашия небесен Отец, нашия Творец и Спасител. Това е *живата вода*, която не можем да намерим нито в изкуството, нито в литературата, нито в което и да било произведение на културата или в която и да било област на човешката дейност. Без Бога и Неговото откровение, без Бога и Неговата благодат човешката душа винаги ще бъде жадна и неудовлетворена, без покой, без радост, без блаженство...

След всичко, казано дотук, излишно е да се питаме къде можем да намерим тази жива вода, за която говори Спасителят на самарянката. Отговорът е повече от ясен – в светата Църква. Божията благодат, която Христос дарува на всички, жадуващи за нея, ние, християните, получаваме още при светите тайнства Кръщение и Миропомазване и по-нататък в живота си – редовно чрез светото тайнство Причащение и чрез другите тайнства. Получаваме я при всяко благоговейно влизане в Божия дом за молитва или богослужение, когато слушаме или четем словото Божие, когато се молим с искрена и силна вяра.

Нека да черпим с пълни шепи, да пием на големи глътки тази *жива, животоносна, животворяща вода*, която ни дава Светият Дух чрез Своята Църква. Защото това е водата на нашето спасение, на вечния и блажен живот в Бога. И нека, утолявайки жаждата си от тези благодатни струи, да ги оставяме обилно да текат от нас и чрез нас също към

нашите близни – като братолюбие и сърдечност, като усмивка и добра дума, като ласка и подкрепа, като нежност, топлина и състрадание.

17 май 1998г.¹

СВЕТИ РАВНОАПОСТОЛИ КИРИЛ И МЕТОДИЙ

Светите братя Кирил и Методий били едни от най-образованите личности на своето време.

Св. Кирил, наречен Философ още като ученик в знаменитата Магнаурска школа в Константинопол, бил наистина забележителен интелект; той станал учен, както бихме се изразили днес, от световна величина: философ, теолог, филолог, педагог – по своята ерудиция нямал равен на себе си в целия тогавашен свят. Би могло да се каже дори, че бил ренесансова личност изпреварила с векове времето си. Св. Кирил бил и изключителен полемист, което обяснява защо византийският император му възлагал специални държавни задачи – в тях блеснал с пълна сила талантът му на християнски мисионер и дипломат.

По-големият брат – св. Методий, му отстъпвал по ученост, но той бил човек на делото, практик с големи организаторски способности, с неизтощима енергия и борбеност. Така двамата велики мъже се допълвали чудесно, което е една от причините за успеха на колосалното им дело. Техният принос – в културен аспект – е не в това, че създали *първата славянска азбука, глаголицата*, а че са създали *к н и ж о в н и я с т а р о б ъ л г а р с к и е з и к*, и то за извънредно кратък срок. А то не би било възможно без животворящата сила на Светия Дух – защото по човешки мащаби е немислимо тяхното исполинско мисионерско и културно-християнско дело без Неговата благодатна намеса.

Жизненият път на двамата братя невинаги бил еднакъв, но най-общо казано, те изпълнявали възложените им от византийския двор отговорни религиозно-политически задачи (в Багдат, при хазарите в днешна Южна Русия, при сарацините). По-късно в манастира Полихрон край планината Олимп в Мала Азия, където св. Методий бил игумен, св. Кирил създал славянската азбука. Светите братя превели първо Евангелието на св. Йоан Богослов, а после и другите свещени и богослужебни книги на езика на македонските славяни, т.е. старобългарския. През 863 г. св. Кирил и св. Методий били изпратени с мисия в Моравия, където успели да въведат в богослужението славянския език вместо непонятния латински. Те продължили книжовната и проповедническата си дейност, въпреки съпротивата на тамошното немско духовенство. Тъкмо затова се наложило да отидат в Рим – за да получат благословията на папата за великото си просветно дело. Папа Адриан II (в чийто диоцез била Моравия) не само не порицал дейността на двамата братя там, но ръкоположил доведените от тях ученици за свещеници и осветил донесените славянски богослужебни книги, които били оставени в олтаря на храма. Той дори наредил в продължение на пет дни да се служи литургия на славянски език в най-големите римски храмове. По този начин папата целял да задържи Моравия в свои ръце. Но нека се

върнем в днешния ни ден. Чувал съм странни въпроси – дали имаме още нужда от нашата азбука и дали тя не ни изолира от света?...

Колкото е по-самобитна една нация със своята душевност и култура, толкова по-голям е приносът ѝ в съкровищницата на общочовешките ценности. Бог избра еврейския народ, за да даде на човечеството Своето Откровение – Библията. Славянството пък получи това Откровение чрез делото на светите братя Кирил и Методий, което намери благодатна почва сред нашия, българския народ, разцъфтя у нас и се разпространи на запад, на север и на изток.

От цивилизования свят днес ни изолира не *нашата азбука*, която е символ на националната ни идентичност, а пълното забравяне на *а з б у к а т а н а х р и с т и я н с к и я м о р а л*. Когато ние започнем да си служим с тази азбука в личен и обществен план, тогава ще намерим общ език с развитите страни и ще влезем в техния кръг.

А що се отнася до богослужението на църковно-славянски език в нашите храмове и дали може да се служи на съвременен български език, искам да кажа съвсем определено – разбира се, че може да се служи. И в някои храмове това се прави, макар и само от свещениците. Някога светите братя, като превеждали от гръцки – един постигнал голямо съвършенство език – успели да създадат думи, понятия и словесни форми, за да изразят божествените идеи, възвишените образи и пророческите видения, които се срещат в Библията. Те превели и богослужебните книги, така че българинът от IX век могъл да се наслади на прекрасната лирика на църковните песни. Обаче не и българинът от края на XX век! Сто и двадесет години не стигнаха на нашата Църква, въпреки съвършената печатарска техника, да преведе и да издаде всички богослужебни книги на съвременен български език. И днес богомолците ни не разбират почти нищо от това, което се пее в храма. А да се служи на неразбран език, това е истинска измяна на делото на двамата велики славянски просветители.

Ето защо според мен, трябва час по-скоро да се преведе абсолютно всичко, свързано с богослужението, и в българските храмове да зазвучи съвременна българска реч. Тогава и младите хора ще идват по-често и ще се застояват по-дълго в храма. Това би било и най-добрият израз на почит и преклонение пред безсмъртното дело на светите равноапостоли Кирил и Методий.

11 май¹1995г.

ЖИВОТВОРЯЩО ДВУЕДИНСТВО

Не зная дали друг народ в света има подобен празник. Но това, че ние, българите, празнуваме Деня на просветата и културата е многозначителен и красноречив факт, който разкрива една от най-привлекателните страни на народната душевност. Наистина, пословична е любовта на българина към образованието, към просветата, към знанието въобще. И нашите родители, и дедите, и прадедите ни от

¹ Православната църква чества паметта на св. братя Кирил и Методий на 11 май, или тогава е църковният празник. На 24 май е гражданският празник (Ден на българската просвета и култура и на славянската писменост) – тогава в църквите и храмовете се отслужва само молебен. – Б. ред.

векове са давали мило и драго, за да изучат поне едно от децата си, защото са знаели, че знанието е светлина и сила, свобода и независим дух.

Ако потърсим корените на тази многовековна българска любознателност, ще видим, че тя е родена и закърмена преди повече от хилядолетие в удивителното по смелост и благодатни резултати Кирило-Методиево дело. За разлика от новопокръстените християнски народи, които били принудени да ползват чуждите за тях гръцки и латински език, първата книга, която поели в ръцете си българите и славяните, била св. Библия – Книгата на книгите, и то на разбираем роден език. С нея именно, най-забележителната и най-ценната от всички книги, те приели и светлината на просветата и културата.

Ето как авторът² на “Похвално слово за св. Кирил” възпява великото му дело: “Езикът му изля сладки и животворни слова. Пречестните му устни цъфнаха чрез премъдростта. Пречестните му пръсти създадоха духовни органи и украсиха славянския народ със златозарни книги! Чрез богогласните му уста се напоиха тези, които жадуват да познаят Бога! Чрез тях мнозина се насладиха на живоносна храна! Бог надари много народи с богопознание, но най-много надари многоплеменния славянски народ, на който той беше изпратен за апостол”.

Можем да си представим възторга и умилението на първите български книжовници, които разкривали за себе си и за другите тайните на писменото слово; можем да си представим благоговейния им трепет и възхита пред божествената премъдрост, която струяла в душите им от всяка страница на Свещеното писание. В нея именно, в св. Библия, лежат дълбоките корени на българския духовен подем, на българската култура и просвета и на онази неугасима любов и почит към вярата и знанието, която българинът, въпреки всички превратности, и до днес носи в сърцето си.

Факелът на Кирило-Методиевото дело, ревниво пазен в св. Църква и в най-мрачните и кървави времена, беше носен през вековете от редица сияйни български просветители – продължители на делото на светите братя. Пръв между тях беше св. Климент Охридски, който със своето културно-просветителско служение отново потвърди истината, че Христовата църква е разсадник на просвета и знание, на вяра и култура. По-сетне в редицата на свещенослужителите, всеки от които според силите си беше носител на Кирило-Методиевата традиция, се откроява исполинският ръст на св. патриарх Евтимий Търновски – той е не само велик йерарх и книжовник, но и народен водач и самоотвержен пастир. Не можем да не споменем и св. Паисий Хилендарски, автор на “История славяноболгарская” – книгата, която събуди самочувствието на българския народ и отприщи стихията на Възраждането. Скромният хилендарски монах също носи духа на светите братя Кирил и Методий – възродителния дух, роден и оплождан в св. Църква; той също живя в Христовата истина – Великата истина, която ни прави свободни (срв. Йоан 8:32). Защото именно тази истина вдъхнови светите братя и им даде сили да отхвърлят триезичната ерес, вдъхнови ги да утвърдят една от най-свободолюбивите идеи в историята на цялото човечество – че *на*

²

Св. Климент Охридски е авторът. – Б. ред.

Бога може да се служи на всеки език, и то най-добре, ако този език е разбираем. Тази идея в нейното културно отражение означава, че най-добре се създава култура на роден език. Така християнството, чрез духа на светите братя Кирил и Методий, сложи началото и на културно-народностното освобождение на нашия народ.

Каква по-искрена, сърдечна и дълбока почит бихме могли да въздадем на светите равноапостоли славянобългарски от това, да забравим самомнителната си гордост, нихилизма и чуждопоклонството и да се вслушаме смирено в гласа им? Защото техният глас пронизва вековете, зове ни да усвояваме и днес истините на вярата и благочестието, мъдростта на спасението, силата на народността. Техният глас ни зове към знание, просвета и култура, към свобода, правда и истина. Нека се вслушваме винаги в него и да го следваме неотклонно, за да бъдем истински християни и истински българи.

24 май 1997г.

ДУХОВНАТА СЛЕПОТА

(Неделя на слепия)

Едва ли на този свят има по-голямо нещастие от слепотата. Тя лишава човека от способността да вижда белия Божи свят и да се радва на чудните му красоти и багри. Слепият не знае кога е ден и кога е нощ – той живее в непрогледна тъмнина, не познава лицата на своите близки и приятели и няма възможност да се движи свободно и самостоятелно; слепият е лишен от толкова много неща, че всички около него, пък и той самият, с право смятат, че е жестоко наказан от съдбата човек.

Ала освен телесната има и *духовна слепота*. И тя е много по-страшна, защото неминуемо води към гибел. Докато физическото зрение за нас е отвор към природата, към слънцето, звездите и безкрая, духовното зрение е *способност да се вижда истината*, да се търси и намира тя. И веднъж намерена, да бъде приета с радост и следвана с постоянство. Но духовно слепият човек няма тази способност. Той не може да види и прозре вечните истини за света, за живота, за Бога и за себе си; той просто е лишен от духовно зрение. И най-тъжното е, че сам не съзнава този факт, а се мисли за зрящ.

Мнозина днес смятат, че позитивното знание, науката и физическият опит са единственият извор на светлина. Наистина, велико нещо е науката и зашеметяващи са нейните постижения, но ние знаем, че има и един друг свят, в който тя не може да проникне и който не може да отрече. "Това е *светът на вярата*. Това именно е светът на духовното проглеждане. Това е светът на една друга действителност, в която единствено могат да се решат вечните въпроси: *Що е вселената в своята огромна цялост? Каква е висшата ѝ цел? Какво е човекът с неговия вътрешен мир, с неговите копнежи и идеали? За какво се ражда той, за какво живее, какви са висшите му интереси, които осмислят живота му и го правят венец на творението...?*"¹

Веднъж Христос, като вървял с учениците си, съзрял един сляп по рождение човек и го изцерил. По-късно, като го срещнал пак, Иисус

отворил и *духовните му очи*, разкрил му, че *Той е Божият Син*. Това откровение прогледналият приел с искрена и безрезервна вяра и се поклонил на своя Господ и Спасител. А книжниците и фарисеите не само не се зарадвали на чудото и не прославили Бога, но започнали да съдят Иисус Христос, че е извършил изцерението в събота. С тази и с много други подобни свои постъпки те завинаги останали като трагичен пример на духовно слепи хора. Този именно непоносим трагизъм на човешката умствена и нравствена слепота е имал пред вис Спасителят, когато е казал: “За съд дойдох Аз на този свят, за да виждат невидящите, а виждащите да станат слепи.” (Йоан 9:39).

Изцеряването на слепородения е исторически символ на вечната истина, че и физическото и духовното проглеждане е възможно *единствено чрез Господа Христа*. Щом Той е при нас, ние сме в светлина; щом Той е далеч от нас, ние сме в мрак, защото няма нищо общо между светлината и мрака, а “който ходи в мрака, не знае къде отива”. И тъй, “докле имате светлина – говори ни Сам Христос – вярвайте в светлината, за да бъдете синове на светлината!” (Йоан 12:35, 36).

18 май 1996г.

ПЪРВИЯТ ВСЕЛЕНСКИ СЪБОР (VII Неделя след Пасха)

Когато св. апостоли, вдъхновени от Светия Дух, поели по всички краища на Римската империя, за да разнасят Христовото благовестие, проповедта им отначало била възприета като безумство, а вярата им в Разпнатия Бог – като нетърпимо суеверие. Могъщата империя се възпротивила срещу новото учение и едва ли тогава някой е предполагал, че тя ще изгуби битката с кротките и смирени Христови последователи, че богатите и разкошни езически храмове ще започнат да пустеят, а класическата елинска мъдрост ще занемее пред безискусните слова на галилейските рибари.

Разбира се, това не станало бързо и лесно. Цели три века продължили нечуваните гонения срещу християните, в което време Христовата Църква отстоявала не толкова учението си, колкото физическото си оцеляване. Но както пише древният християнски писател Тертулиан, кръвта на мъчениците се оказала семе и християните, безпощадно преследвани и мъчени, ставали все повече и повече. За да се стигне до година 313, когато император Константин Велики, озарен от необикновени знамения и безспорно воден не само от лични убеждения и държавнически съображения, издал знаменития Медиолански едикт, с който изравнил християнството с останалите култове.

Това било началото на пълния триумф на християнското учение и морал и осъществяване на *пророческите Христови думи*: “Но дерзайте, Аз победих света!” (Йоан 16:33). Преодоляла гоненията и извоювала си първостепенно място в духовното пространство на тогавашния свят обаче, Църквата тутакси била нападната от един друг, не по-малко опасен и коварен враг – ересите и вътрешните раздори. Когато през 324 г. император Константин преместил столицата си в гр. Никомидия, той

останал поразен от разногласията, които вече разяждали Христовото паство. Еретическото учение на александрийския презвитер Арий било стигнало и до новата столица, а споровете между ариани и православни ставали все по-остри и разгорещени. Императорът се опитал да помири враждуващите, но не успял. Давайки си сметка, че спорът засяга същността на християнството, Константин Велики свикал епископите на цялата Църква, като със специална грамота били поканени всички, включително и тези извън Римската империя. Така през май 325г. в малоазийския гр. Никея бил свикан Първият вселенски събор, на който присъствали 318 епископи.

След горещи спорове и дебати, които продължили три месеца, били изработени първите осем члена на Символа на вярата, а ереста на Арий била единодушно осъдена. Съборът изработил също 20 правила (канони) и бил тържествено закрит на 25 август същата година. По организация и начин на работа той послужил за *образец* на следващите вселенски събори...

Православната църква и до днес е вярна на апостолските заповеди и на светоотеческото учение и не е добавила към него нищо чуждо на духа на Христовите повели. Чествайки паметта на отците от Първия вселенски събор, ние не можем да не се възхитим на тяхната пламенна вяра, на тяхното задълбочено проникване в тайните на Божията същност и ревниво пазене чистотата на Православието. Нека се вслушаме в тяхното послание, което пронизва вековете и стига до нас все така убедително и мощно – да страним от измамните стари и нови лъжеучения, да се пазим от заблуди и самоизмами и да стоим твърдо в православната вяра.

25 май 1996г.

ЦЪРКОВНОТО ЕДИНСТВО (VII Неделя след Пасха)

Да бъдат Всички едно: както Ти, Отче, си в Мене и Аз в Тебе, тъй и те да бъдат в Нас едно...
(Йоан 17:21)

Тези думи са част от възвишената молитва, която Господ Иисус Христос отправя към Своя небесен Отец малко след Тайната вечеря. Молитвата е наречена *първосвещеническа*, защото в нея Спасителят, като истински Първовсещеник, се моли за Себе Си, за апостолите и за всички вярващи. Основният мотив на молитвата е да опази Бог Отец апостолите и вярващите, за да бъдат всички едно, както Син и Отец са едно.

“Да бъдат всички едно!” Църквата още не е родена, но Спасителят, като Богочовек, е знаел колко изпитания ще трябва да понесе тя в борбата си със злото; знаел е, че най-сериозното от тях ще бъде опазването на църковното единство. Дори в малката група на дванадесетте апостоли, водени и поучавани непрекъснато от Спасителя, невинаги е имало единомислие. А по-късно в бързорастящия църковен организъм под въздействието на сатаната, този най-голям враг на човешкото спасение, започват да се раждат раковите образувания на ересите и разколите.

Църковната история всъщност е история на борбата на Христовата Църква за *единство*: единство във вярата и молитвата, единство в мисленето и любовта, единство в църковното управление. Йерарсите на Църквата от всички векове и епохи отлично са разбирали неговото значение и са бдели над него като над висша ценност. И обратно – силите на злото, винаги са действали особено усърдно и настървено именно в тази посока, защото са знаели и знаят, че разединението ражда слабостта и разрухата. Ето защо Църквата от векове всекидневно се моли за “благопреуспяването на светите Божии църкви и *единението им...*”, моли се за онова духовно единство, за което се е молел и Спасителят, прощавайки се с учениците си – да бъдат апостолите и вярващите *едно сърце и една душа* в Христа Исуса (Деян 4:32). Затова когато александрийският свещеник Арий започнал да разпространява своето лъжливо и богохулно учение, че Исус Христос не е Син Божи, роден преди всички векове, и че не е Бог истинен от Бог истинен, а твар като всяко друго Божие творение, отците на Църквата решително и енергично се вдигнали против арианската ерес. Те съзирали голямата опасност, защото спорът засягал самата същност на християнството. Сам император Константин Велики оглавил борбата и свикал през 325 г. Първия вселенски събор в гр. Никея, където Арий и неговото лъжеучение били осъдени и анатемосани. Паметта на 318-те епископи, участвали в този събор, повечето от които още носели раните и белезите от последното гонение, св. Църква чества днес, на седмата неделя от Великден...

За голяма жалост родната ни Православна църква също е *ранена от разединението*. Това разстройва сериозно нейния живот, смуцава и разделя вярващите. Всички разбираме, че положението е ненормално. Явно обаче не достигат вяра, добра воля и съзнание за тежката отговорност, падаща върху тези, които действат – или бездействат – срещу Църквата. Като че ли всички сме забравили правдивите думи на св. Йоан Златоуст, че “грехът на разделянето на Църквата не може да се заглади и от мъченичеството”.

Бог изпраща изпитания, ала дава и сили за тяхното преодоляване. Дано Той по-скоро озари душите и умовете на всички, от които зависи църковното единство, за да можем отново – както е било в продължение на 1100 години – да се радваме на единна, силна и жизнеспособна Българска православна църква.

7 юни 1997г.

СЛИЗАНЕТО НА СВЕТИЯ ДУХ (СВ. ПЕТДЕСЕТНИЦА)

След Възнесението на Господ Исус Христос, което станало на 40-ия ден от Неговото Възкресение, учениците Му прекарвали заедно дните си в молитва и трепетно очакване да слезе върху тях обещаният от Спасителя Дух Свети. На 50-ия ден това обещание се изпълнило.

“Когато настана ден Петдесетница – пише св. евангелист Лука в книгата си “Деяния на светите апостоли” – ...внезапно биде шум от небето, като че идеше силен вятър, и напълни цялата къща, дето седяха. И явиха им се езици, като че огнени, които се разделяха и се спряха по един на

всекиго от тях. И всички се изпълниха с Дух Свети, и наченаха да говорят на други езици, според както Духът им даваше да изговарят” (Деян. 2:1-4).

Христовите ученици получили благодатните небесни дарове, които ги възродили, осветили и вдъхновили да започнат делото на своя живот – разпространението на Христовото учение. Затова днес, на *Петдесетница*, Църквата празнува своето рождество, своето божествено начало...

Този празник се нарича още *Света Троица*, защото чрез *слизането на Светия Дух* се открива благодатното действие върху нашия свят и на трите Лица на Светата, Животворяща и Неразделна Троица, на Триединния Бог – наш Творец, Спасител и Осветител. Светият Дух изхожда предвечно от Отца, а е пратен на апостолите от Господ Иисус Христос.

Днес в църквите по време на службата се разпръсва орехова шума. Това е спомен за събитието, което празнуваме – ореховите листа символизират огнените пламъци, чрез които Дух Свети видимо слязъл над апостолите, озарил душите им и ги изпълнил с огъня на благовестието. Занасяйки ореховата шума вкъщи, ние означаваме св. *Петдесетница* и поемаме задължението да бъдем – всеки според силите си – блавестници Христови...

В историята на светата Христова Църква има много необикновени и чудни събития. Едно от най-чудните е *слизането на Светия Дух* над Христовите ученици, дивното проявление на Троичността на Единния Бог.

Естеството на Бога и на Третото Му Лице за нас са *тайна*. Нашият органичен човешки разум не може да обхване дори и частица от необятната бездна на Божията същност. Но човек освен тяло има и душа. А тя, както знаем, е искрицата, *Божествено дихание*, дадено ни от Твореца. И с тази своя душа човек улавя вълните на благодатното *Божие лъчение*, черпи духовни сили и енергия от своя Първоизвор. Какво превръща смутените, уплашени и неуки галилейски рибари в смели, пламенни и вдъхновени вестители на Христовото учение? Това беше *силата*, която им беше дадена от Светия Дух.

Апостолите следваха и слушаха Христа цели три години, но не разбраха същността на Неговото учение и мисия – дори и след като се убедиха във факта на Възкресението Му.

Какво отвори духовните им очи изведнъж да проумеят в пълнота истината на Боговъплъщението и изкупителната жертва на Спасителя? Това беше *светлината*, която преизобилно се изля върху тях чрез Светия Дух.

Разпространението на християнството от простодушните, но изпълнени с благодатните сили на Светия Дух апостоли, които победиха *мъдростта на мъдрите*, не може да бъде обяснено по никакъв начин без събитието, което чествуваме днес...

Мирът, милосърдието и любовта са Божии дарове – тях можем да получим само от Бога. Ала днес те са редки цветя в пустинния пейзаж на живота ни, защото ние ги търсим не там, където трябва, и мислим, че само със земни средства можем да облагородим себе си и другите. Ако

по-често се обръщаме към Бога – единствения Извор на духовни творчески сили, любов и красота – ние ще стигнем до своята Петдесетница и ще получим, отново и преизобилно, даровете на Светия Дух. А имайки ги в себе си, ще можем да ги дарим на всекиго край нас.
11 юни 1995г.

РОЖДЕНИЯТ ДЕН НА ЦЪРКВАТА (СВ. ПЕТДЕСЕТНИЦА)

Човек е психо-физично същество. И в него в сложно единство и съподчиненост живеят *духовното и материалното*. По същия начин в св. Църква и нейното богослужение си дават среща *небесното и земното*, етичното и естетичното, сливайки се в една хармонична цялост с мощно и всеобхватно въздействие върху човешката душа. На днешния празник Петдесетница – рождения ден на Христовата Църква, като възпоменаваме слизането на Светия Дух над апостолите, ние, вярващите, богато украсяваме храмовете с цветя и зеленина. Този красив обичай е съществувал още в старозаветно време.

Някога евреите, като празнували своята Петдесетница принасяли в храма плодове от жътвата, която в Палестина се извършвала по това време. Този празник бил също ден на радост и благодарност за извеждането на израилтяните от Египет (Втор. 16:12).

Ние пък, християните, на празника Петдесетница обичваме храмовете с цветя и зеленина – така принасяме пред Бога начатъците, плодовете на пролетта, настъпваща вследствие обновяването на земята от Съзидателния и Животворящ Дух Свети. Освен това украсяването на храмовете с пролетни цветя и клонки е символ на плодоносието на Новозаветната Христова Църква.

В последните няколко години хората открито изповядват вярата си и масово се стичат в храмовете за големите християнски празници. Всеки загрижен за духовното здраве на нацията човек не може да не се радва на този факт. Със съжаление обаче трябва да признаем, че за мнозинството хора християнските празници са само една хубава традиция, която трябва да бъде зачитана – те не вярват в *истинския* повод за празника; думите на свещеника за Раждането на Спасителя, за Възкресението и Възнесението Му, или както е на днешния празник – за Слизането на Светия Дух, те приемат като красива легенда или като символ, а не като истинско, *реално събитие*. Едно такова отношение издава повърхностното мислене и слабата вяра на предубедени скептици. Защото християнството не е възможно без вяра в чудото, без факта на Божията промислителна намеса. То не е само нравствено учение, чиято цел е да направи хората по-добри, но и нещо много по-същностно, по-дълбоко. Потапайки се непредубедено в неговите истини, ние неминуемо стигаме до Бога...

В десетилетията, последвали издаването на Медиоланския едикт през 313 г., римското законодателство било повлияно от възвишената етика на Христовото учение и значително се хуманизирано: били отменени смъртните наказания, осъдени били кървавите зрелища в цирковете, забранена била продажбата на деца в робство, а на големи църковни празници ставало групово освобождаване на роби. Така Църквата още

от самото начало на своето узаконяване украсила човешкия живот и нрави с *цветята на човечността и любовта*.

Нека и ние, влизайки в пролетно украсените храмове и приемайки с искрена вяра *даровете на Светия Дух*, да украсим чрез тях душите си с уханните цветя на християнските добродетели. За да светне светлината ни пред човеците и те, като видят добрите ни дела, да прославят нашия Отец Небесен (вж. Мат. 5:16).

1 юни 1996г.

ИСТИНА ИЛИ ИЗМИСЛИЦА (НЕДЕЛЯ НА ВСИЧКИ СВЕТИИ)

Достоверни ли са житията на светиите или са благочестиви измислици? Описани ли са в тях истинските дела, подвизи и чудеса на исторически личности, или те са един вид религиозни повести, родени от копнежа за святост и съвършенство? На тези изключително важни въпроси ще се опитам да дам отговор в днешната си проповед.

През 20-вековната история на Христовата Църква няма период, в който тя да се е развивала мирно и спокойно. Нейната земна участ е стояла винаги под знака на Христовото предсказание: “Ако Мене гониха, и вас ще гонят” (Йоан 15:20). Особено жестоки са били гоненията през първите три века, когато Църквата, в лицето на светите мъченици, е дала безброй жертви, запечатали с кръвта си своята безпримерна привързаност към Христа. Със своите подвизи и безстрашие те са вдъхновявали не само братята си по вяра, но и бъдещите поколения. Църквата от самото начало на своето основаване с особена грижливост и любов е събирала сведенията за живота и подвизите на своите най-достойни синове. Така се появяват първите мъченически жития, които са и най-старите. Естествено възниква въпросът: откъде авторите им са черпели сведения за описваните събития?

На първо място, това са съдебните актове на римските съдилища, известни в науката под името *акта проконсулара*. В тях са били записвани с педантична точност въпросите, отправяни към мъчениците, и техните отговори; били са записвани и мъченията, на които са били подлагани. Процесите са протичали стереотипно, което обяснява еднообразието на мъченическите жития. Но тъкмо това еднообразие е доказателство за тяхната достоверност.

Голяма част от житията са написани от очевидци и другари на мъчениците. Имайки предвид високия морал на първите християни и факта, че изтезанията са извършвани пред много свидетели, изключено е да допуснем каквато и да било недобросъвестност или фалшификация. Още повече, че много жития са удостоверени от няколко древни писатели едновременно. Много важно е и обстоятелството, че допълнителните данни за събития, факти, царе и лица, които се срещат в житията, са абсолютно *точни и достоверни* и съвпадат напълно с данните за съответния период на историческата наука.

След прекратяване на гоненията срещу християните се появили нов род светци – монаси, отшелници, преподобни и светители, чиито живот и дела са били достояние на широката общественост, а мнозина от тях са

били почитани още приживе. Техните жития са писани от учениците им – не по-малко достойни и свети мъже, някои от които по-късно също са били канонизирани за светци. И това е допълнителна гаранция за достоверността на написаното от тях.

От всичко, казано дотук, е ясно, че към житията на светиите трябва да се отнасяме както към всеки исторически писмен документ. Откъде тогава идва недоверието към тях? От *елемента на чудото*, т.е. от чудесата, за които се съобщава в житията. Но може ли даден исторически документ да бъде обявен за неверен, само защото разказва за едно или друго необикновено събитие? Щом в обикновения ни живот стават необясними и чудни неща, още повече са допустими те в *необикновените обстоятелства на мъченическия подвиг*, когато Бог е трябвало да укрепи страдалците и да прояви пред всички Своего могъщество. Ако не беше чудната Божия намеса, първите християни просто щяха да бъдат избити, без да оставят никаква следа в душите на съвременниците си, а християнството щеше да бъде ликвидирано и забравено.

Бих могъл да изтъкна още много доводи в подкрепа на *историчността и достоверността* на житията на светиите, но знаей, че все пак всичко е въпрос за лична преценка и на вяра. Безспорно е обаче, че имената, живота и делата им ще бъдат вечно живи и на небето, и на земята, защото “споменът за праведника ще пребъде благословен, а името на нечестивците ще стане омразно” (Притч. 10:7).

8 юни 1996г.

СВЯТОСТ И РОДОЛЮБИЕ

(Неделя на всички български светии)

Днешният ден не е голям празник, но той е особено тачен от нашата Църква, защото е *Неделята на всички български светии*.

Ролята на Църквата за изграждането на българската нация, за формирането на душевността на нашия народ и за съхраняването на неговата самобитност винаги е била признавана от всички, но светлите имена на големите личности в църковната ни история днес се помнят от малцина. Затова по нареждане на Светия Синод на Българската православна църква от 1954 г. втората неделя след св. Петдесетница е отредена да бъдат почитени по подобаващ начин паметта и заслугите на всички забележителни български родолюбци и християни – не само на тези, с чиито имена е изпъстрен църковния календар и чиято памет се чества на определените за това дати, но и на тези, чиито имена не са запазени в народната памет, т.е. на хилядите неznайни български мъченици, изповедници и труженици на вярата, които, служейки на Бога, са служили на отечеството си и жертвайки се за отечеството си, са принесли служба Богу.

Преди тридесетина години паметта на светите братя Кирил и Методий се честваше на 24 май, а паметта на св. Климент Охридски – на 8 декември. Днес споменатите дати са съответно Ден на българската просвета и култура и на славянската писменост и Студентски празник, т.е. имат светски измерения, докато паметта на тези най-тачени наши свидетели

се празнува на 11 май и на 25 ноември, и то само от Църквите.¹ Това разделно честване накърнява целостта на празниците, намалява тяхната стойност и всенародно значение. Вероятно промяната на календара беше направена и с такава цел – да откъсне от *духовния им корен* тези празници и да им придаде само *светско значение*. А всъщност те са църковно-национални празници. Впрочем същото беше сторено и с Деня на народните будители, който се е чествал някога на 1 ноември – празника на св. Йоан Рилски, чиято памет сега обаче празнуваме на 19 октомври. Такова разминаване почти лишава от смисъл този празник и той губи въздействието си. Това не са никак маловажни неща. Всичко, постигнато от нашите предци в духовната област, трябва *ревниво да събираме и пазим*, за да не останат делата и подвизите им като отделни ручей, които се губят в пясъците на времето, а да текат през вековете като широка и пълноводна река и обилно да подхранват нашето национално самосъзнание и самочувствие. Някои инославни изповедания отхвърлят почитта към светиите и към св. Богородица. Бих искал да припомня, че почитта към светиите се заражда още в първите векове на християнството и намира своето основание в текстовете на Свещеното Писание. Светиите са пример за това, как вярващият човек, уповавайки се на Бога, може да придобие кристалночисти добродетели и да се усъвършенства дори до ангелоподобие. Животът на светците е едно себеотдаване – на Бога и на ближните. Ето защо най-добрата почит, която можем да им отдадем, е да подражаваме на живота и делата им. “Помнете вашите наставници и като имате пред очи свършека на техния живот, подражайте на вярата им” (Евр. 13:7). И тук веднага искам да направя един паралел. Само подражавайки на вярата на хилядите български мъченици, загинали по времето на петвековното османско владичество, и имайки *пред очи свършека на техния живот*, който те пожертваха за българското си име и вяра, нашият народ успя да запази себе си и своята идентичност. Почитането на светиите за нас, българите, не е само религиозен въпрос. Нароилите се напоследък лъжеучители и сектантски водачи твърдят, че нашите родни светци братята Кирил и Методий и техните ученици св. Климент Охридски, св. Наум, св. Сава, св. Горозд и св. Ангеларий; преподобния Йоан Рилски, св. Йоан Кукузел, св. патриарх Евтимий, св. Злата Мъгленска, както и хилядите светители, преподобни и мъченици, дали живота си за *вяра и род*, не са наши молитвени застъпници пред Бога, а просто заблудени еретици и идолопоклонци. Тези хулни твърдения нанасят удар в сърцевината на българската душевност и са пагубни за националното ни достойнство и самочувствие, защото поразяват корените му. Православната ни църква възпитава не само вяра и нравственост. Прикътала в себе си всички изкуства, тя въздейства всеобхватно на човека – на неговата душа, сърце и разум. Всеки празник на български светец може да се каже, че е *урок по патриотизъм и родолюбие*.

¹ Датата 25 ноември е и патронен празник на Софийския университет “Св. Климент Охридски” – Б. ред.

Затова днес повече от всякога е нужно да си припомним свидните имена на нашите български светци, да почетем делата и подвизите им и да се опитаме да бъдем техни достойни потомци и подражатели.

25 юни 1995г.

СВ. АПОСТОЛ ПЕТЪР (ПЕТРОВДЕН)

Едно от най-големите чудеса на християнството е начинът на неговото разпространение по света. Удивителен и по човешки необясним е фактът, че Христовите свети апостоли – неколцина мъже, неучи и необразовани (с изключение на св. апостол Павел), успяват да разнесат *до краищата на вселената*¹ спасителните идеи на Христовото учение, което победи изтънчената елинска мъдрост и високомерната римска философия. Можем ли да си обясним без Божията благодатна намеса и фактът, че въпреки коварните юдейски интриги и жестоките римски гонения, светите апостоли и техните ученици успяха да създадат християнски общности и да основат църкви *по цялата земя*, които са живи и действени дори до днес?

Наистина, апостолите – тези свети и необикновени мъже, до един бяха върхове на вярата и духа. Ако обаче не бяха водени от Божията ръка и закриляни от Божието всемогъщество, делото им щеше да умре още в зародиш. Но тъй като тяхното апостолство бе не дело човешко, а *дело Христово*, никакви земни сили не успяха и няма да успеят да му противостоят. Защото то е живо и спасително и сега, и до века.

Измежду дванайсетте апостоли (или по-точно Тринайсетте – след присъединяването на св. апостол Павел), на които Божият Син повери Своето спасително дело, Църквата с особена любов и преклонение тачи паметта на св. апостол Петър и св. апостол Павел. Те са наречени *първоверховни*, тъй като приносът им в градежа на Божията Църква е наистина велик. И двамата са еднакво славни, и двамата еднакво славославим в нашите молитвени песнопения. Днес обаче бих искал да поговорим само за първия от тях, а животът и дейността на св. апостол Павел ще бъдат тема на друга проповед.

Св. апостол Петър, чието първоначално име е Симон, бил роден в град Витсаида Галилейска и се занимавал с риболовство. Бил откровен, сърдечен, буен и решителен човек. Повикан от Христос, той без колебание захвърлил мрежата, оставил дом и семейство и тръгнал след Него. Три години и половина ревностно Му служел и заедно с братята Йоан и Яков бил удостоен с особена близост и любов. Затова и името му постоянно се среща в Евангелието. Той бил винаги до Спасителя – в най-важните и драматични моменти на земното Му служение. Апостол Петър видял преображението Господне, видял възкресяването на дъщерята на Яир, бил в Гетсиманската градина преди залавянето на Христос и извадил нож, за да защити своя Учител. А когато повели Иисус на съд и всички ученици се разбягали, само Петър и Йоан вървели след Него отдалеч.

¹ Т.е. до краищата на тогавашния цивилизован свят в границите на Римската империя, а после и извън нея. – Б. ред.

На Петдесетница, след слизането на Светия Дух над апостолите, св. апостол Петър пръв излязъл пред множеството и с вдъхновеното си слово обърнал към Христа 3000 души. От този момент нататък той посветил живота си на благовестието Христово. В продължение на повече от 30 години апостолът извършил – в лишения, гонения и страдания – пет проповеднически пътешествия. Написал и две съборни послания.

В края на живота си, по време на Нероновите гонения, той бил арестуван в Рим и осъден на разпятие. Апостолът сам измолил от мъчителите си да бъде разпнат с главата надолу, тъй като се смятал за недостоеен да умре като своя божествен Учител. Това печално събитие станало на 29 юни 63г., когато св. апостол Петър бил 75-годишен. На мястото на гроба му сега се издига най-величественият храм в света, носещ неговото име...

Празнувайки паметта на светите първовърховни апостоли Петър и Павел, нека да разгърнем страниците на посланията им и да се вслушаме в техните гласове, които все така пламенно, мъдро и вдъхновено ни учат на вяра, любов и милосъдрие, на безкористно и всеотдайно служение на истината и правдата Божия. И нека не само да ги чуем, но и да приемем думите им като ръководно и действено начало в живота си. Защото Христовото учение, което с такава сила вестяха светите апостоли, е единственият спасителен път за всички човеци.

29 юни 1996г.

СВ. АПОСТОЛ ПАВЕЛ (ПЕТРОВДЕН)

Във всехвалната редица на светите апостоли, като *първовърховни* най-високо се издигат славните апостоли Петър и Павел. Образите и на двамата блестят в Църквата с ярка светлина и пред тях скланят сърца, през вековете и до днес всички последователи на Господ Исус Христос. Защото на тях и на другите апостоли Божият Син повери Своето спасително дело. А те с Неговата благодатна сила, осенени от Светия Дух, извършиха непосилното за обикновените човеци и разнесоха словото Господне на шир и дълж из тогавашния цивилизован свят. Днес бих искал да спра вниманието ви върху необикновената съдба, живот и дело на св. апостол Павел – този религиозен гений, съизмерим с когото не можем да намерим в която и да е друга област на многостранната човешка дейност.

Св. апостол Павел, с първоначално име Савел, бил родом от град Тарс Киликийски. Той не бил очевидец на Христовите дела. Грижливо бил възпитан в Мойсеевия закон и бил солидно орбазован. Савел бил голям ревнител на юдизма и безмилостен гонител на християните. Около 35 г., когато отивал в Дамаск да залови томашните християни, той внезапно бил поразен от ослепителна светлина и паднал от коня си. Чул глас:

“Савле, Савле, що ме гониш?”

“Кой си Ти, Господине?” – попитал ужасен Савел.

“Аз съм Исус, Когото ти гониш. Мъчно е за тебе да риташ против ръжен” (Деян. 9:1 и сл.).

Тази поразителна и спасителна среща с Господа Христа била за Савел началото на неговото чудесно призвание. Тъй като загубил зрението си от ослепителната светлина, неговите придружители го завели в Дамаск. Там, в един дом на улица, наречена “Права”, той бил кръстен от Христовия ученик Ананий. От този миг Савел станал великият апостол Павел – толкова велик, че дори надминал по трудолюбие и продуктивност всички други апостоли. Той обикнал след съдбоносната среща Господ Иисус Христос от цялата си душа и намерил единствен смисъл в живота си в *благовестието Христово*. Св. апостол Павел минал през невероятни трудности и изпитания, като в своите три мисионерски пътешествия обходил целия тогавашен цивилизован свят – проповядвал “денем и нощем” (I Сол. 2:9) пред царе и бедняци, пред учени и прости, пред бедни и богати. Проповедта му, *придружена с личби и чудеса*, била необикновено силна и убедителна. Тя извирала от самото му сърце и покорявала завинаги слушателите. Обаянието му било така неотразимо, че някъде езичниците го боготворели. На тези, на които проповядвал, великият апостол дарявал своята любов, обгръщал ги с обич и грижи и се отнасял с тях, по собствените му думи, “като кърмачка с децата си” (I Сол. 2:7). Затова много от основаните от него църкви в Ария, Сирия и Кипър, в Мала Азия, Македония и Гърция, на о. Крит, даже и в Испания са живи и до днес...

И часове, и дни да ви говоря за този дивен мъж и благовестник, пак не бих могъл дори донякъде да обрисувам неговия образ. Но защо аз да ви говоря? Неговите 14 послания са пред вас – всеки може да разтвори страниците им и да се срещне лично с апостола. Защото в тези свои послания той разкрива душата си, дълбоката си вяра и смирение, необикновената сила на характера си и пълната преданост на Христа, но най-вече разкрива *любовта си*, своята пламенна, действена и безрезервна любов към Бога и хората.

Тази любов ще обгърне и нас, ако четем редовно и внимателно словата му; тя ще изпълни сърцата ни, ще започне да прелива и да струи и към нашите ближни. Така ние неусетно ще станем подражатели на великия апостол и ще изпълним една от заветните му молби: “Прочее, моля ви, бъдете ми подражатели, както съм аз на Христа” (I Кор. 4:16).

28 юни 1997г.

ДУХОВНАТА СВЕТЛИНА (III НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА)

Когато посетим някоя природна забележителност, и се полюбуваме на красотата ѝ, ние често пъти оставаме поразени от равнодушието, с което местните жители се отнасят към нея. Те не само че не ѝ се радват и възхищават, но, улисани във всекидневните си грижи, просто не я забелязват. За тях тя е една даденост, една подробност от пейзажа – наистина красива, но какво от това? И те не виждат нищо изключително във факта, че тя се намира до тяхното родно място.

По същия начин се отнасяме и ние към неизброимите, чудни, а понякога и необясними дарове и блага, които Бог всеки ден, всеки час и всяка

минута преизобилно ни дава. Да вземем например светлината. Животът без нея би бил немислим и невъзможен. В светлината расте и се развива и най-малката тревичка; в светлина расте и към нея се извисява и вековната гора; в светлина живее и за нея разкрива гръд цялата природа и чрез светлината ние се радваме на красотата ѝ. Светлината ни дава възможност да видим и човека, да го опознаем и обикнем. Но ако *физическата светлина* е безценен Божи дар, още по-голямо благословение е *духовната светлина*. Тя е вътрешно зрение, способност на човешката душа да вижда и изпитва сама себе си, да прозира в живота, в съдбата и скритите двигатели на събитията; но тя е и сила за проникване в своето и в чуждото сърце и за разгадаване на тайните – умишлено скривани или неосъзнати и неразбрани. В човешките отношения пример за духовна светлина е *искреността*. Тя създава онази яснота и просветленост, благодарение на която душите могат да се видят взаимно, да се сближат и обикнат. Без духовната светлина на искреността това е невъзможно; в мрака на притворството и лъжата те биха се разминали, без дори да се забележат. *Знанието* също е духовна светлина. Чрез него ние виждаме и овладяваме невидимото в заобикалящия ни свят и го правим подвластен на човека.

Но човек може да има светлина в душата си и без да притежава много знания. Ако той носи доброто в себе си, значи има светлина голяма, творческа и съзидателна, защото създава около себе си радост, *свети* на другите със своята топлина и сърдечност. Доброто, чистотата и любовта светлеят от само себе си, защото радват хората и им вдъхват воля да живеят в доброта, честност и любов. А така всъщност им разкриват високия смисъл на самия живот.

Както физическата светлина е условие за живот на всички земни твари, така и духовната светлина е условие за *живот на духа*. Нещо повече – тя самата е живот.

Но накъде да се обърнем, за да я видим, да я приемем и отразим? За нас, вярващите, отговорът е един: към Господ Иисус Христос. Защото Сам Той казва: “Аз съм светлината на света; който Ме последва, той не ще ходи в мрака, а ще има светлината на живота” (Йоан 8:12). Нека да приемем и да носим Господа Христа в душите си. Защото Той и само Той е *истинската светлина*, която може да освети духа ни и да ни помогне да видим правилно житейския си път. За да спрем да се лутаме, препъваме и падаме, блуждаейки в мрака на злото и неверието; за да спрем да търпим разочарования и най-сетне да стъпим на здравия път, пътя на Господа, който единствено води към спасение.

5 юли 1997г.

СВ. ПРОРОК ИЛИЯ
(ИЛИНДЕН)

За да съобщи на хората волята Си, Бог призовавал от средите на еврейския народ Свои избраници, които с устно или писмено слово предавали Божието откровение. Тези Божии избраници били светите *пророци*. Пръв между тях бил Моисей, който живял около 13 века преди Христа; чрез Моисей Бог извел израилтяните от Египет и ги привърнал в

народ, а след неговата смърт ги завел в обетованата земя (обещаната земя още на патриарх Авраам); чрез Моисей Бог дал на евреите *най-хуманния* сборник закони, познат в древния свят – закрилящ безпомощните и осъждащ подтисниците.

Подобно на Моисей много пророци участвали дейно в държавническия живот; те се грижели за целостта на народа, за обществената етика, за благочестието на отделния човек. Пророците поучавали, изобличавали, призовавали към покаяние, обявявали Божии присъди над царства и народи, предсказвали бъдни събития.

Последен от старозаветните пророци бил св. Йоан Кръстител, Христовият Предтеча. Сам Спасителят приел за Себе Си званието *пророк* (Мат. 13:57, Лука 13:33). А апостолите Го признали за *най-великия* очакван *Пророк*, подобен на Моисей (Деян. 3:22), както и самият Моисей бил предсказал за Него (Втор. 18:15, 18-19). Разбира се, наред с всичко това Христос бил и съвършен *Учител*, предал в пълнота и съвършенство Божието откровение, бил и *Син Божи*; Христос бил *Самото Слово Божие*, станало плът (Йоан 1:14).

Един от най-ревностните и пламенни старозаветни пророци бил св. пророк Илия, който живял около 900 г. преди Христа. Роден бил в Тесва, в Галаадската страна, източно от р. Йордан. Той действал в Израилското царство през времето на царете Ахав, Озия и Йорам. Животът и пророческото му служение са посветени почти изцяло на борбата му с идолопоклонството.

По онова време израилският цар Ахав се оженил за езичницата Йезавел, която направила езичник и мъжа си. Тя избила свещениците и пророците на Господ Саваот и назначила 450 жреци на езическото божество Ваал. По примера на Ахав и по негова заповед народът започнал да се покланя на бездушните идоли, отказал се от живия Бог и се отдал на разпътен живот.

И тогава, както пише свещеният писател Иисус, син Сирахов, “дигна се Илия като огън и словото му гореше като светило” (48:1). След като многократно се опитал да вразуми царя и го предупредил за Божието наказание, по молитвата на пророка настъпила страшна суша, която продължила цели три години. Ала царят не се вразумил и дори търсел светия мъж, за да го убия. Пророк Илия обаче сам се явил при Него, предложил му да отидат заедно с народа на планината Кармил и там да принесат жертва – езическите жреци на Ваал, а Илия на Господ Саваот¹, Живия Бог.

Царят приел предложението. Пред събралия се народ езическите жреци цял ден неистово се молели, крещели и се бодели с ножове и копия, но старанието им останало без отговор. След тях се помолил и св. Илия на истинския Бог и огън Господен паднал, изгорил жертвата, дървата, камъните и пръстта, дори погълнал водата, която била около жертвеника (III Цар. 18:31-38). Народът, като видял това, искрено се покаял. Накрая по молитва на пророка Бог отворил небесата и благодатен дъжд обилно напоил земята...

¹ Едно от имената на истинния Бог, които се използва от пророк Илия (III Цар. 19:10). – Б. ред.

Времето е твърде малко, за да ви разкажа за всички чудни дела на този славен мъж. Бих искал да ви помоля обаче да се замислите над въпроса: Какво ли би направил св. пророк Илия, ако живееше сред нас, съвременните идолопоклонници?

Наистина, ние не се кланяме на Ваал, Астарта или Молох, но нашите идоли са не по-малко лъжовни и пагубни от тях. Защото и ламтежът за богатство, и вещоманията, и жаждата за слава и лек живот са страшни и безмилостни идоли, на които ние принасяме най-скъпите жертви – *чистотата на душите си и съвестите си*. А това наше модерно идолопоклонство безмилостно суши и погубва всички кълнове на доброто, опитващи се да пуснат корени в сърцата ни.

Нека да се вслушаме в гласа на Божия огнен пророк Илия, да изоставим идолите си и да се обърнем към Живия Бог.

19 юли 1997г.

СВЕТИ СЕДМОЧИСЛЕНИЦИ

На 27 юли 916 г. починал св. Климент Орхидски. Понеже той умрял последен от седемте равноапостолни славянобългарски просветители, прието е на тази дата да се чувства паметта на всички тях, почитани от Църквата и обичани от народа като *свети Седмочисленици*.

Тези свети мъже, които просветили българите и славяните с родна писменост и православно християнство, са братята Кирил и Методий и техните ученици Климент, Наум, Сава, Горазд и Ангеларий.

За светите Солунски братя и за св. Климент Охридски сме говорили неведнъж. А и едва ли има българин, който още от детинство да не е обикнал тези велики труженици на вярата и книжовността. За живота и делата на останалите четирима – св. Наум, св. Сава, св. Горазд и св. Ангеларий се знае твърде малко. Тъкмо за тях бих искал да ви разкажа днес.

Св. Наум Охридски, както и св. Климент, работил и светителствал в най-югозападната част на България, в земите на днешна Македония. Той бил основател на величествения манастир край Охридското езеро, където и досега мощите му, макар и неоткрити, вършат *големи чудеса*.

Св. Горазд бил моравец. Именно него посочил за свой заместник преди смъртта си св. Методий, който умрял на 6 април 885 г. в моравския град Велеград.

Още същата година обаче немците прогонили от Моравия и Панония всички проповедници на славянски език. Накрая, те, както знаем, намерили радушен прием в България, в двора на княз Борис Покръстител. Скоро след пристигането си в България св. Ангеларий починал – предполага се, че бил погребан в тогавашната столица Плиска.

А в коя част на България се трудили св. Горазд и св. Сава, е трудно да се каже с увереност. Руският пътешественик Виктор Григорович видял храм и манастир на св. Горазд близо до гр. Берат в Албания, където, според думите му, мощите на светеца почиват неоткрити. Предполага се, че това е същият Горазд, когото немците прогонили от архиепископската катедра на собствената му родина и когото княз

Борис-Михаил Покръстител изпратил заедно със св. Сава на апостолска работа в най-отдалечения югозападен край на своята държава...

Едва ли има друг народ в света, който да дължи толкова много на своите светци, както нашият. От тях ние сме получили озарението на християнската вяра, от тях сме получили дълбоката поука на Евангелието. Те са основа и начало на народното просвещение и на българската култура. А това е така, защото нашите светители бяха прозрели великата истина, че *да служиш на Бога, значи да служиш на народа си, и да служиш на народа си, значи да служиш на Бога*. Те бяха превърнали тази свята истина в същност и смисъл на своя живот. И чрез нея успяха да издигнат служението си до висотата на саможертвата. Днес, когато въпреки всички колебания и противоборства, се обръщаме към истината и отваряме душите си за вярата, ние всъщност се връщаме към тази истина и тази спасителна вяра, която нашите светители разкриха в своите дела и завети.

Ето защо нека по-често да се вглеждаме и да се вслушваме в техните завети, да ги помним и пазим. И да се стремим да бъдем техни достойни чедра и последователи.

26 юли 1997г.

ЦЪРКОВНАТА НОВА ГОДИНА

Традицията да се празнува началото на църковната Нова година на 1 септември, а не на 1 януари, е твърде древна и ни отвежда далеч назад в старозаветното време.

Както Бог благословил седмия ден като почивка след шестдневната творческа дейност, така Той благословил и седмия месец и заповядал на хората да почиват тогава от мирските си дела. Месец септември бил смятан от евреите за първи месец от сътворението на света и седми месец от март. От първия ден на този месец започвало броенето на всеки 50 години. Всяка петдесетгодишнина била празнувана особено тържествено като *година на всеопрощението и очищението*. Тогава се прощавали дълговете на длъжниците и се освобождавали робите. От своя страна, този 50-годишен цикъл се разделял на седем пъти по седем години, като всяка седма година наричали *съботна* или *почивна*, тъй като Сам Господ Бог заповядал: "Шест години засявай нивата си и шест години режи лозето си и прибирай плодовете им; а в седмата година нека бъде събота – почивка на земята, събота Господня: нивата си не засявай и лозето си не режи... Ако кажете: какво ще ядем през седмата година, когато не ще сме сеяли, нито прибирали произведенията си? Аз ще пратя върху ви благословението Си през шестата година и тя ще принесе плод за три години (Лев. 25:3-4, 20-21).

Всички тези години, установени за почивка на хората и земята, започвали от месец септември.

Новозаветната Църква също възприела 1 септември като *начало на Новолетието*. Основанията за това били следните. Един съботен ден, 1 септември, когато евреите празнували новолетието, Христос, Който бил дошъл в Назарет, влязъл по обичая си в синагогата. Подали Му книгата на св. пророк Исайя, Той я разтворил и на глас прочел следния пасаж:

“Дух господен е върху Мене; затова Ме помаза да благовестя на бедните, прати Ме да лекувам ония, които имат сърца съкрушени, да проповядвам на пленените освобождение, на слепите прогледване, да пусна на свобода измъчените, да проповядвам благоприятната Господня година.”

И като сгънал книгата и я дал на слугата, седнал; и очите на всички в синагогата се насочили към Него. И почнал да им говори: “Днес се изпълни това писание, което чухте.”

И всички се чудели на благодатните думи, които излизали от устата Му (вж. Лука 4:16-22; Ис. 61:1-2).

Така на 1 септември Спасителят обявил, положил и осветил началото на новозаветната Господня година, тъй като мястото от книгата на св. пророк Исая, което Той прочел, се отнася за настърването на *благодатните месиански, Христови времена*; тях пророкът изразил с думите “*благоприятната Господня година*”, която е Новият завет с “Евангелието на Божията благодат” (Деян. 20:24) и действието на Светия Дух.

По-късно през 325 г., на Първия вселенски събор в Никея, св. отци потвърдили празника на новолетието като начало на християнската свобода и като спомен на Христовото посещение в юдейската синагога. Оттогава и ние честваме 1 септември като начало на Църковната нова година...

Неслучайно св. Библия е Книга на всички времена и за всички народи. Не са ли думите на св. пророк Исая казани и написани точно за нас, нещастните и измъчени българи, които се лутаме в мрака на духовната пустош и беззаконията и които затъваме все по-дълбоко в блатото на безизходицата?¹ И колко още страдания трябва да понесем, за да разберем, че единствено Христос е Този, Който на нас, слепите, ще даде проглеждане и ще ни пусне на свобода, нас, измъчените и пленените?² Затова нека когато празнуваме с всички вярващи църковната Нова година, да се помолим на Господа така: “Създателя на всички творения, Който Си положил в Своя власт времената и годините, благослови кръга на тази година с Твоята благодат! И като запазиш в мир народа и страната ни, по молитвите на Богородица, спаси нас”.

1 септември 1996г.

ЗЕМНОТО И НЕБЕСНОТО (XII НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА)

От св. Библия знаем, че Бог създал човека “от земна пръст”³ и след това вдъхнал в лицето му “дихание за живот” (Бит. 2:7). Човекът станал “жива душа” и се явил на земята като двусъставно същество, като живо единство на две природи – *земна и небесна*, като създание от материя и дух. Духовната природа на човека всъщност е *образът Божи* в нас, тъй като ние, както и нашият Творец, сме надарени с ум, чувство и свободна

¹ Управлението на правителството на Жан Виденов.

² Пет месеца по-късно, на 4 февруари 1997г. стана точно така. – Б. ред.

³ Т.е. от земната материя, от химическите елементи, съдържащи се в земната кора. – Б. ред.

воля. Носейки в себе си образът Божи, ние сме призвани да се усъвършенстваме и да растем духовно, за да стигнем до богоуподобяване. Тази възвишена цел и задача Спасителят е формулирал с думите Си: “Бъдете съвършени, както е съвършен и Небесният ваш Отец” (Мат. 5:48).

Със своята духовна природа, с душата си, човек естествено е устремен към Бога. Както растението се стреми към светлината и насочва към нея своите клони и листа, така и човешката душа инстинктивно търси допир със своя Създател. Този допир, тази духовна връзка с Бога се осъществява чрез *молитвата*, която, понесена на крилете на вярата, може да ни дари неизразимо сладостното усещане за лично общение с Него – абсолютната Истина, Красота и Любов.

Но човек освен духовна има и земна природа – тяло, което също има своите потребности. Ако ние в умерена, разумна степен задоволяваме тези потребности и не забравяме, че те винаги трябва да стоят *след* потребностите на душата, бихме били напълно хармонични – в християнския смисъл на думата – личности. Ала след грехопадението, улисани в земни грижи и борба за съществуване, хората започват да дават предимство на телесните потребности и да забравят стремленията и копнежите на своята душа. Така постепенно тялото и грижите за него се превръщат в основна цел на земното ни съществуване, а духовното израстване, стремежът към съвършенство и богоуподобяване са почти напълно забравени. Това *отдалечаване от Бога* е основната беда, голямото нещастие не само за отделни общества и народи, но и за цялото човечество. И удивителното е това, че хората упорито отказват да приемат тази очевидна истина.

Някога до Христос се доближил един богат момък и го запитал: “Учителю благи, какво добро да сторя, за да имам живот вечен? (Мат. 19:16).

Спасителят му препоръчал да изпълнява Божиите заповеди. И тъй като момъкът отговорил, че ги спазва още от младини, Христос допълнил:

“Ако искаш да бъдеш съвършен, иди продай имота си и раздай на сиромаси; и ще имаш съкровище на небето; па дойди и върви след Мене”. Като чул тези думи, момъкът си отишъл натъжен, защото имал много имот. А Христос заключил: “Истина ви казвам, богат мъчно ще влезе в царството небесно” (Мат. 19:23).

В тази евангелска случка са събрани в няколко реда истините за природата на човека и за вечния сблъсък между земното и небесното в човешкото същество. С образа на момъка от евангелския разказ бих искал да ви напомня, че трябва да мислим не само за земното, т.е. за тялото, но и за небесното, т.е. и за душата – въпреки всички и въпреки всичко. Защото, ако обърнем гръб на вярата в Христа и се отдалечим от Него, ще срещнем отчаянието. А това е нещо, което в никакъв случай не бива да допуснем.

24 септември 1996 г.

КРЪСТНИЯТ ЗНАК В ЖИВОТА НА ХРИСТИЯНИНА

(Кръстовден)

Емблема на вярата и символ на спасението, Кръстът Господен е най-голямата светиня за всички християни. Няма друг знак и друго действие, които да са навлезли така дълбоко и съдбоносно в живота на вярващите, както кръстното знамение или прекръстването. Ако проследим жизнения път на човека от раждането до смъртта му, ще видим, че светият Кръст озарява и съпътства всяка човешка стъпка. Той ни среща в люлката, съпровожда ни в живота, изпраща ни до гроба. И стои над него като знак на безграничната Божия любов към нас човеците, като израз на нашата вяра във възкресението и като белег на нашата надежда, че Бог ще прояви всеопрощаващата Си милост към нас и ще ни дарува Небесното Си царство.

Още в първите дни след раждането при родилката и нейната рожба идва свещеникът, за да освети т. нар. *бабина вода*. След последната молитва Той потапя трикратно светия Кръст във водата с думите: “Да се съкрушат под знака на Твоя Кръст всички вражески сили. Амин.” С тази вода се поръсват родилката и детето за здраве и закрила.

Някога света Богородица, спазвайки старозаветната традиция, донесла четиридесетдневния Иисус в храма, за да Го представи пред Господа (срв. Лука 2:22). Този обичай е възприет от Христовата Църква и днес всяка майка на четиридесетия ден идва в храма със своята рожба, за да им бъде прочетена *голяма* или *чиста* молитва. Свещеникът ги въвежда в храма и извършва т. нар. *въцърковяване*. Той взема детето и прави с него кръст пред храма, в центъра на храма и пред царските двери. При светите тайнства Кръщение и Миропомазване свещеникът кръстообразно помазва детето с осветен елей и св. миро, а после също накръст *постригва*¹ косичката му. Възприемникът (кръстникът) дарява малкия християнин с кръстче и му пожелава Христовият знак да го съпътства спасително през целия му живот.

И това пожелание, особено ако човек запази и задълбочи вярата си, се превръща наистина в *реалност*. Сутрин и вечер, денем и дори нощем, при влизане и излизане от дома, преди и след работа, при успех и неуспех, в радости и скърби, при умора и подем, в лутане и просветление, при благодарност и молба за помощ вярващият очертава светия Кръст върху тялото си и по този начин го *изобразява и в душата си* – за да укрепи Бог вярата му, да очисти мислите и чувствата му и да му даде сили да носи търпеливо и достойно собствения си житейски кръст, като разпъне на него егоизма и себелюбието си и като възкръсне за доброто заедно със Своя Господ и Спасител Иисус.

За нас, християните, Животворящият Кръст Христов е свещено знаме и победно оръжие на спасението, символ на жертвената любов и изкуплението, на възкресението и тържеството на живота. Нека да го носим не само върху телата си, на и в *сърцата си*. Нека неговото небесно сияние да озарява всичките ни помисли и постъпки, думите и делата ни. Защото Кръстът, по думите на св. Йоан Златоуст, “ни е извел от пълен мрак и ни е въвел в незалязващата светлина; чрез него ни е дарена прошка и ни е отворена заключената врата на рая; чрез него ние сме познали истината и се удостояваме с Кръвта и Тялото Христови.

¹

Постригва (а не *подстригва*) – в смисъл на символично-ритуално действие.

Нека не се срамуваме от името на Кръста и с пълна смелост да го почитаме, понеже чрез него сме призвани към спасение и чрез него се насочваме към вечен живот. Да проповядваме Кръста и да изповядваме вярата си в Бога – нека тази истина се разпространи по цялата вселена, та всички да повярват в Кръста и да се спасят”.

13 септември 1997г.

ЗА БЛАГОСЛОВЕНИЯ ОТ БОГА ТРУД

(I Неделя след Неделя подир Въздвижение)

Да бъде благословението на Господа, нашия Бог, върху нас и Спомагай ни в делото на ръцете ни, [Господи]...

(Пс. 89:17).

Едва ли днес има разумен човек, който да не съзнава, че трудът е основен фактор в изграждането на човешкото битие. Чрез труда ние не само си осигуряваме средства за живот, чрез него се развиваме и като личности, придобиваме добродетели, изграждаме се духовно.

Още преди грехопадението Бог заповядал на Адам да се труди – Той го поселил в Едемската градина, за да я обработва и пази (Бит. 2:15). Тази Божия повеля, в една или друга форма, многократно ни се напомня от различните библейски автори. И нашият Господ Иисус Христос, Който бил отгледан и израсъл в дома на дърводелеца Йосиф, също овладял дърводелството и до тридесетата Си година смирено упражнявал този занаят – факт с огромно значение за отношението на хората към труда. Християните винаги искрено и дълбоко са били убедени, че щом Христос непрекъснато се е трудил (срв. Йоан 5:17), трудът е осветен и благословен; той е достоен и задължителен за всеки човек, защото всеки човек е сътворен по Божия образ и призван към съвършенство (срв. Мат. 5:48); в стремежа си да следват Спасителя, вярващите приемат всеки труд като благородно занимание и всеки труженик като верен Христов последовател.

Но как трябва да се трудим? Този въпрос за някои би звучал неуместно, но от опит знаем, че не винаги трудът принася полза. Преди всичко трябва да се трудим *честно*. Това ще рече да се откажем категорично от всякакви некоректни и непочтени опити за бърза и лесна печалба чрез измами, беззакония и кражби. Защото “богатството, спечелено с беззаконие, намалява, а който събира с труд, го увеличава” (Притч. 13:11) – ни предупреждава изрично библейският мъдрец. А св. апостол Павел съветва: “Който е крал, да не краде вече, а по-добре е да се труди, като върши с ръцете си полезното” (Еф. 4:28).

Но освен честно ние трябва да се трудим и *в името Господне*, като винаги, преди всяка наша работа, измолваме от Бога да благослови труда ни. Защото както Сам Той ни е казал, без Него не можем да вършим нищо (срв. Йоан 15:5); и най-добронамерените ни усилия биха останали безплодни, ако Бог не благослови труда ни. Нашият народ отлично е разбирал това и с много тънък и дълбок религиозен усет е създал поздравите: “Помага Бог!” и “Дал Бог добро!”

Пример за безсмислен, неградивен и неблагоприятен от Бога труд са повечето от огромните обекти на т. нар. социалистическо строителство,

които погълнаха средствата и потта на хиляди хора, за да произвеждат загуби и да нанасят непоправими щети на околната среда. С това “строителство” бяха разрушени и съсипани трудолюбието, честността, непокареността и още редица други добродетели, които народът ни беше изграждал в душата си векове наред...

В днешното литургийно евангелско четиво ние намираме един хубав и красноречив пример за това колко важно е Бог да *благослови и насочи усилията ни*. След като цяла нощ напразно се мъчили и нищо не уловили, риболовците, бъдещите ученици на Господ Иисус, по Негово указание хвърлили мрежите отново в дълбокото и после едва успели да ги измъкнат – толкова много риба имало в тях. (вж. Лука 5:1-11).

Нека и ние сега, когато отечеството ни е на път да се надигне от смъртния одър и да тръгне към светлината, да помним, че най-важното днес е да се трудим – да се трудим честно и търпеливо, а в труда си да следваме думите и стъпките на Спасителя, та да бъде благословението на Господа, нашия Бог, върху всички нас.

27 септември 1997г.

ВЕЛИКИЯТ ПУСТИНОЖИТЕЛ

(Св. Йоан Рилски)

И тази година, на 19 октомври, хиляди вярващи от цялата страна препълниха църквата и двора на Рилския манастир, за да отдадат молитвена почит на великия постиножител, преподобния наш отец св. Йоан Рилски. Други десетки хиляди отидоха в църквите по своите родни места, положили цветя пред неговата икона и я целунаха с упование и обич.

Кой е св. Йоан Рилски? С какво е спечелил всенародната любов? И къде е тайната на неговото неотразимо обаяние, което вече 11 века привлича сърцата на милиони християни?

Великият български светец бил роден около 876 г. в с. Скрино, Дупнишко, в семейството на скромни и благочестиви родители. От малък той усетил призвание за предана служба Богу. Останал твърде рано сирак и раздал имота си на сиромаси. Скоро след това приел монашество в един от манастирите на Руен планина. Бил склонен към уединение и съзерцателен живот, затова често сменял мястото на монашеските си подвизи – така бъдещият светец се озовал в Рила планина, която тогава била дива и непристъпна. Тук, сред величественния храм на природата, той се отдал на пост и усърдна молитва.

Не след дълго обаче овчари открили дивния самотник и разнесли славата му из околните села. От близо и далеч започнали да се стичат при него хора за съвет, за утеха и изцеление. Някои оставали при него, за да подражават на равноангелния му живот. Така било създадено монашеското братство на пустиножития Йоан и били положени основите на светата Рилска обител.

Петдесет години се подвизавал светецът и се молел горещо за своя народ. Той извършил множество чудеса и излекувал много болни. Поминал се на 18 август 946 г. Мощите му, които останали нетленни и добили чудно благоухание, се прославили с чудотворство из цяла

България и далеч зад нейните предели. Съхранявани в основания от св. Йоан манастир, те и до днес привличат хиляди поклонници от близки и далечни страни.

“Бог изпрати промислително св. Йоан Рилски в тежко и смутно време от историята на нашия народ, когато маловерие е разяждало душите и религиозни секти са разколебавали народния дух; когато увлеченията по делата на плътта и покварата са се спускали от високите места на обществения живот към низините и са тровели народната душа. В такова *слабо време* Бог издигна *силен мъж*, за да посочи на народа пътя към евангелската добродетел и сила, да изведе към ведрите простори на вярата и добрата бъднина ония, които са бягали подир сенките на смъртта”.¹

Неведнъж великата Рилска обител, тази най-голяма българска светиня, е била разорявана и опожарявана. По молитвите на св. Йоан обаче и с радението на ревностни монаси тя е била въздигана още по-величествена. Неведнъж и нашето отечество е било поробвано и жестоко опустошавано. Ала то отново е възкръсвало – по молитвите на Рилския светец и с труда, и вярата на всички българи.

Св. Йоан Рилски никога не ни оставял. Нека вдъхновено да го прославим и да го молим за бъде все така наш застъпник пред Бога, та да се видим отново в утрешния ден достойни чеда на процъфтяваща християнска България.

22 октомври 1995г.

РОЖДЕСТВО ХРИСТОВО

В съзвездieto от християнски празници с особена яркост и сила блести *Витлеемската звезда* на Христовото Рождество. Какво необикновено, необозримо за нашия разум, но пленяващо сърцата ни събитие празнуваме днес! Бог се явява в плът. Вечносъществуващият, Творецът на духовния и материалния свят, на времето и пространството, на всичко видимо и невидимо се ражда от св. Дева Мария и приема човешко естество. Колко чудна и тайнствена е тази Рождествена нощ! Потопени в святата атмосфера на коледната радост, ние отново се пренасяме във Витлеем – малкия юдейски градец, препълнен с гости поради преброяването. После тръгваме след новодошлите Йосиф и Мария, които напразно търсят подслон. Накрая влизаме с тях в онази пещера край градчето, в която се ражда Синът на Бога и Синът на св. Дева.

Навън, по полето, под многозвездното небе простодушни овчари пазят стадата си. Тогава изведнъж пред тях застава ангел Господен и им донася *благата вест* за раждането на Спасителя. В този миг над Витлеемските хълмове лумва неземна светлина и безчислено ангелско воинство запява дивната песен: “Слава във висините Богу, и на земята мир, между човеците благоволение!” (срв. Лука 2:1-14).

Когато ангелите са отиват и песента им заглъхва в нощната тъма, овчарите смаяни от чудната вест, бързо тръгват да търсят Младенеца. А

¹

Цитатът е от патриарх Кирил (Път Господен).

ниско над града заблестява необикновена звезда – тя е толкова близко, че сякаш може да бъде докосната с ръка.

Това е *звездата*, която е довела от Изток тайнствените мъдrecи. И те, изпълнени с копнеж по истинското благочестие и светост, търсят Младенеца, за да Му се поклонят и да Го дарят със злато, ливан и смирна (срв. Мат. 2:1-11).

Ще приближим ли и ние заедно с тях до грубата ясла и ще се поклоним ли смилено на лежащия в нея Иисус? А с какви дарове ще Го дарим? Защото Той не иска от нас злато, скъпоценности и благовония. Как бихме Го зарадвали, ако можехме вместо злато да Му поднесем чистота в сърцата си, вместо скъпоценности – добри дела и вместо благовония – благородни намерения.

Защото роденият преди 2000 години Младенец се ражда вечно – за всекиго от нас. Но Той преди всичко трябва да се роди и в нашите души. А това ще стане, ако ги отворим за доброто, любовта и братолюбието. Нека приемем с нежност малкия Христос и да Му дадем подслон в душите си. И тогава ще настъпи *истинското* Рождество – вътре в нас самите.

24 декември 1995г.

ЧАСТ ТРЕТА

КНИГА НА КНИГИТЕ

КНИГАТА НА КНИГИТЕ

Библията – така в цял свят наричат Свещеното Писание. Както знаем, “библия” е гръцка дума и означава “книги”. Наричайки Свещеното Писание просто “Книгите”, ние влагаме в това понятие дълбок смисъл, а именно, че то е *Книгата на книгите* – първата по важност и значение за нас Книга, която ни дава единствената, богооткровена истина не само за нашия земен живот, но и за вечния, небесния живот в Бога.

Каквото и да се каже за Библията, все би било бледо и несъизмеримо с нейната стойност и влияние. Защото тя не е обикновена книга, а Книга, написана по *въдъхновение* на Светия Дух; тя е божественото Откровение, тя е словото Божие, дадено на хората. А Бог е Изворът на всяка мъдрост и добро, на всичко възвишено и прекрасно...

Навярно мнозина от нас могат да се похвалят, че са чели св. Библия. Но какво представлява тя, кога да я четем и как да я разбираме, малцина биха могли да кажат.

Св. Библия не може и не бива да бъде четена като обикновена книга. Тя съдържа 77 отделни книги, писани от около 40 автори в продължение на цели 1600 години – от 1500-та г. пр. Хр. до 100-та г. сл. Хр. Библейските текстове са пределно лаконични и съдържат – често пъти в *скрит, кодиран вид* – много информация. За да се проникне в смисъла им, са нужни широки познания, които се придобиват единствено с изучаване на богословските науки. Ето защо във всички случаи, когато не можем да разберем даден пасаж, трябва да се обръщаме към свещеника или към опитен богослов.

Православната църква има силна традиция в тълкуването на Свещеното Писание още от древността. Забележителни са тълковните коментари например на св. Йоан Златоуст – те звучат съвсем съвременно и са приложими в живота и днес. В това отношение светите отци и учители на Църквата са послужили като мост между Христовите апостоли и следващите поколения християни. Приемствеността в тълкуването на Свещеното Писание е основна добродетел на Църквата Христова. Св. Библия е книга, която трябва да четем непрекъснато. Веднъж вкусили от сладостта на нейната мъдрост, ние скоро ще установим, че само тя е в състояние да утолява духовната ни жажда. Най-подходящо време за четене са празничните дни, когато оставяйки житейските си грижи, трябва да посветим деня на *грижи за душата*. Истините на вярата и християнската надежда, изложени в Библията, ще ни открият как трябва да гледаме на сегашния живот с неговите бедствия, как трябва да разбираме скърбите и изпитанията, допускани от Божия промисъл, как трябва да ги понасяме по християнски. И заедно с това библейските истини ще влеят в душите ни бодрост и сили. В Библията отчаяният ще намери надежда, плачещият – утеха, а радостният – още по-голяма радост.

Нека четем, колкото е възможно по-често и редовно, словото Божие! То е истинската, незаменима храна за душата! То е спасителният фар, който свети в тъмната буря на живота и ни показва вярната посока. От страниците на Библията ехти гласът на светите пророци, звучи благият и кротък глас на Спасителя и се носи вдъхновеното слово на светите апостоли.

Св. Библия е Божието послание до човека. Нека отворим широко сърцата си за него, за да станат те *извор на жива вода, която тече в живот вечен* (срв. Йоан 4:10, 14).

4 октомври 1997г.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕТО

Вярвам, мнозина от вас са посетили Националния исторически музей, за да видят и да се поклонят на *Четвероевангелието на цар Иван Александър* – този изключителен паметник не само на българската, но и на световната книжовност и култура. Като свещен култов предмет, тази книга е светиня за всеки вярващ, а като произведение на изкуството, тя е истински шедьовър. Изяществото на миниятурите е поразително, а буквите са така красиви и еднакви, сякаш не са писани с паче перо, а са печатани на модерна машина.

Докато разглеждах ръкописа, си дадох сметка, че Евангелието е приблизително една десета от цялата Библия, която в ръкописното си издание е обхващала повече от десет големи тома. Само на хълма Царевец са разкрити основите на над двадесет църкви. Във всяка от тях безспорно е имало поне по една Библия и задължително други петнадесет-двадесет богослужебни книги. Това прави общо около четиристотин тома, без да се броят книгите в царската и патриаршеската библиотека и тези в десетките други църкви на Търновград. А той не е

бил единственото църковно и културно средище в страната. В редица други градове – митрополитски центрове, а и във всички по-големи манастири е кипяла усилена книжовна дейност. Една книга тогава е струвала цяло състояние, тъй като се е правела трудно и бавно (били са нужни кожите на двеста агнета, за да се върже един том) и се е преписвала продължително време от специален преписвач – краснописец (калиграф).

Имайки предвид всичко това, можем да добием известна представа за размерите и разцвета на книжовното дело в България. Школата на св. патриарх Евтимий несъмнено е била голям културен институт, своего рода религиозно-литературен издателски център с десетки, а може би и стотици книжовници и преписвачи-калиграфи, чиято продукция е стигала до най-отдалечените кътчета на Балканския полуостров, а също и до Русия.

Целият този културен кипеж и тази богата книжовна дейност, непознати за никоя друга страна в Европа от онази епоха, биха били немислими без удивителното дело на светите братя Кирил и Методий. Да дадеш *светлината на истинското богопознание* на един народ и да го изведеш от мрака на езическото нечестие е само по себе си нещо велико и свято; но заедно с това да го насочиш по светлия друм на християнската култура и цивилизация и да му дадеш писменост и книжовен език, с които да обособи, развие и затвърди самобитността си, е нещо наистина неоценимо и от религиозна, и от културна гледна точка. Затова ние, българите, като никоя друга нация в света, в продължение на векове сме възприемали като синоними думите *вяра* и *писменост*.

Църква и книжовност. Казвам “сме възприемали”, тъй като през последните петдесет години се правеше всичко възможно това културно-религиозно двуединство да бъде разкъсано и заличено. Последното дело в тази насока бе извършено при смяната на календара. Фактът, че светите братя Кирил и Методий са били духовници и че делото им, родено в недрата на св. Църква, е дало такива богати и трайни плодове по Божии промисъл, все още бode очите на някои...

Хубаво е, че когато честваме паметта на нашите велики просветители, *Четвероевангелието* е изложено в центъра на София. Така ние отдаваме почит и на светите солунски братя, и на техните ученици, покланяме се на тяхното светло дело, на дълбоката им вяра и на свещения им завет към всички българи.

11 май 1996г.

КАКВОТО ПОСЕЕМ, ТОВА И ЩЕ ПОЖЪНЕМ (ПРИТЧАТА ЗА СЕЯЧА)

В своите притчи нашият Господ и Спасител Иисус Христос ни представя ярки образи, които ни завладяват с правдивостта си, с красотата и дълбоката си мъдрост. Първа от тях е *притчата за сеяча*, която св. Църква предлага на вниманието ни в неделното евангелско четиво. “Излезе сеяч да сее семе – започва разказа Си Спасителя; – и когато сееше, едни зърна паднаха край пътя и бяха потъпкани, и птиците небесни ги изкълваха; а други паднаха на камък и като поникнаха,

изсъхнаха, защото нямаха влага; други пък паднаха между тръни; и израснаха тръните заедно със зърната и ги заглушиха; а други паднаха на добра земя и като изникнаха, дадоха плод стократен (Лука 8:5-8). Помолен от учениците Си да разтълкува притчата, Христос продължил: "...семето е словото Божие; а това, що падна край пътя, са ония, които слушат; но отсетне дохожда при тях дяволът и грабва словото от сърцето им, за да не повярват и се спасят; а това, що падна на камък, са ония, които, кога чуят словото, с радост го приемат, ала нямат корен и временно вярват, а във време на изкушение отстъпват; а това, що падна между тръните, са ония, които чуват словото, но в живота си се задавят от грижи, богатство и светски наслади и не принасят плод; а това, що падна на добра земя, са ония, които, като чуят словото, пазят го в добро и чисто сърце и принасят плод с търпение" (Лука 8:11-15).

Преди време археолози намерили в египетска гробница пшенични зърна отпреди 4000 години; посели ги, зърната покълнали и дали плод – четири хилядолетия житото не изгубило своята жизнеспособност...

В края на миналия век във френския град Тулон се появила холера. Първите ѝ жертви се оказали двама моряци, които пренасяли стари амуниции от бракуван кораб. Оказало се, че тулонската холера води началото си от холерата, върлувала между френските войници по време на Севастополската война. Заразата, таила се дълги години в склада на бракувания кораб, била докосната от нещастните моряци и обхванала целия град...

Така е и с *доброто*, и със *злото* в нашия живот. Те могат да бъдат възпирани в своите прояви и развитие за кратко или дълго време, но *никога не се губят*, а търпеливо чакат своите сеячи, за да поникнат и да дадат плод.

А сеячите сме всички ние – свещеници, учители, родители, политици, писатели, журналисти. Всеки със своята професия е *сеяч* – всеки сам на собствената си духовна нива. Всяка наша постъпка, всяка наша дума, всеки наш жест са семе, хвърлено в душите на другите.

Какви сеячи обаче сме ние? Какво посяваме в душите на децата си, на учениците си, на приятелите и ближните си? Добро или зло, поквара или благочестие, безсърдечност или милосърдие? Струва си да се замислим за това. И да не забравяме, че освен сеячи, ние сме и площ за посев.

Каква почва са душите ни за семето на великия Сеяч Христос, Който от векове сее по света доброто, истината и любовта – утъпкан път ли, камък ли, земя с тръни и бурени, или земя добра? Готови ли сме да приемем *истините на благовестието* и да ги превърнем в мощни двигатели на живота си? От отговора на тези въпроси зависи нашата участ.

И "недейте се лъга... – предупреждава ни св. апостол Павел. – Каквото посее човек, това и ще пожъне: който сее в плътта си, от плътта ще пожъне тление; а който сее в духа, от духа ще пожъне вечен живот" (Гал. 6:7-8).

15 октомври 1995г.

МИЛОСЪРДИЕТО

(ПРИТЧАТА ЗА МИЛОСТИВИЯ САМАРЯНИН)

Само след две години целият християнски свят тържествено ще чества велик юбилей – двадесет века от раждането на Господ Иисус Христос. Благовестието, което Богочовекът донесе на света, стопля вече две хилядолетия душите на хората, просветлява умовете им и изпълва сърцата им с доброта и любов. Две хиляди години словата на Христос дават опора, смисъл и посока в живота на човечеството. Защото от тях блика живата вода на любовта – любовта към Бога, любовта към човека-брат, любовта към цялото творение.

А външен израз на тази любов е *милосърдието*. Едва ли има друга добродетел, която Спасителят така настойчиво да изисква да възпитаеме у себе си, както милосърдието. И едва ли някъде красотата на тази добродетел е разкрита по-убедително и вълнуващо, както в *притчата за милостивия самарянин*.

На въпроса на законника: “А кой е моят ближен?”, Христос не дава пряк отговор, но от Неговия алегоричен разказ става пределно ясно, че наши ближни са всички хора и особено тези, които са изпаднали в беда. Впрочем би могло да се каже, че Христос отговаря по своеобразен начин на въпроса “Кой е моят ближен?” още с първите две думи на притчата: “*Един човек...*” Спасителят не уточнява дали това е юдеин или езичник, млад или стар, благочестив или грешник; той просто бил *човек* – следователно, *наш ближен*.

Темата за милосърдието обаче е първият план на притчата. Но тя има и втори, по-дълбок, мистично-духовен смисъл. Пътят, който слиза от Йерусалим за Йерихон, е символ на житейския път на човечеството. Йерусалим е изгубената райска градина, а Йерихон е градът на греха и проклятието. Човечеството някога напусна Йерусалим и тръгна за Йерихон. По пътя то попадна на разбойници, т.е. на злите духове и тяхната злоба. Те развенчаха човека, като съблякоха от него божествената украса, чистотата и невинността му.

Край падналият човек минаха свещеникът и левитът. Това са жреците на езичеството и свещениците на юдейството. Но те не чуха вопъла на ранения, а равнодушно го отминаха.

Накрая Бог изпрати Своя Единороден Син, Който се яви на света като милостив Самарянин, както са Го наричали понякога юдеите (Йоан 8:48). Иисус Христос видя грешника, смили се над него и като превърза физическите и духовните му рани, понесе ги на Себе Си и с тях отиде на кръста; Той изля над тях виното на Своето благовестие; изля над тях и Своята безценна кръв и ги поля с елея на божествената благодат. После Спасителят въведе страдалеца-грешник в странноприемницата да се грижат за него...

Така в тази малка притча Христос успява да събере и да ни разкрие историята на целия човешки живот. Тя е откровение за безмерната Божия милост към страдащото човечество и посочва пътя към царството Небесно.

Христос завършва притчата с повелята: “Иди и ти прави също така!” (Лука 10:29-37).

Даваме ли си сметка за *действената сила* на тези думи? Те не само посочват пътя към царството Небесно, но стават също ръководно начало в живота на истинските Христови последователи през всички

времена и епохи. Тези думи създадоха болниците, те родиха приютите за бедни и безпризорни, те изградиха сиропиталищата при големите християнски храмове и лежат в основата на всички благотворителни и човеколюбиви инициативи на Църквата и християнските общества. Дорбе знаем на каква завидна висота са днес социалното осигуряване и грижата за бедните, болните и инвалидите в развитите западни държави.

Ала знаейки това, не можем да не изпитаме болка от факта, че нашата Православна църква, която преди 9 септември 1944г. е развивала толкова широка и многостранна благотворителна и самарянска дейност, днес е изпаднала сама в ролята на нападнатия от разбойниците човек и лежи безпомощно на пътя на живота, лишена от възможността да изпълнява една от най-важните си мисии.

Но няма да е все така! Църквата ни, макар бавно, въпреки всичко ще се изправи на крака и ще започне все по-уверено да изпълнява присъщите си функции. А ние, отделните нейни членове, нека помним Христовата повеля и винаги да имаме пред очи примера на милостивия самарянин. За да го следваме винаги и във всичко.

15 ноември 1998г.¹

КАК НИ ПРИЗОВАВА БОГ?

(Притчата за голямата вечеря)

Не зная доколко може да се вярва на анкетите и социологическите проучвания, но в едно от последните допитвания за доверието в институциите нашата Православна църква бе поставена на второ място след армията. Това е твърде извенадващо, като се има предвид колко много бе направено от противниците на вярата, за да бъде Църквата ни разделена, отслабена и унижена. Оказа се, че въпреки режисирания разкол и съпътстващите го тъжни и срамни действия, хората, преодоляха смущението и объркването си и не напуснаха църковния кораб – те останаха верни на усета си, защото знаеха, че идват в храма не заради духовниците, а заради Бога.

Наред с това не можем да не признаем обаче, че народът в голямата си част не познава благовестието или е безразличен към него. Съвсем не са малко и онези, които приемат Църквата за анахронична останка от далечна епоха, а учението ѝ – за отвлечено и неприложимо в днешния свят.

Такова твърдение, разбира се, е дълбоко погрешно. “Иисус Христос е същият вчера, и днес, и вовеки” (Евр. 13:8). Защото Който отваряше очи на слепи и възкресяваше мъртви, прави това и сега. Само Неговото докосване може да махне люспите от очите, само Неговият глас може да извика мъртвите от гробовете.

Но чуваме ли ние, блудните чедра на отиващия си бурен век, гласа Му и готови ли сме да откликнем на Неговия призив?

Някои биха запитали: *Но как ни призовава Бог?* Къде и как можем да чуем гласа Му?

Преди всичко, Той не зове с *гласа на нашата съвест*. Колкото и приспана да е тя, колкото и силно да е заглушаващото виене на нашите грехове, недостатъци и пороци, гласът ѝ като далечен и незамлъкващ сигнал все пак стига до нас, задава ни неудобни въпроси, укорява и изисква. Гласът на съвестта ни – това е Христовият призив към нас. Гласът на Спасителя е и в *словото Божие*. Стига да си направим труда да разгърнем страниците на Библията, ще чуем как многократно Христос ни кани да отидем при Него и да намерим отговор на нашите мъчителни въпроси, да получим трайна утеха за нашите болки и страдания (вж. Мат. 11:28-30; Йоан 8:32; 14:27).

Христовият зов можем да чуем и в *гласа на св. Църква*. Тя ни е съединила с Господа, а чрез богослужението и тайнствата ни подканя и помага да растем и да укрепваме в доброто.

Особено призивно звучи гласът на Иисус Христос в *човешките съдби*, в различните обстоятелства на нашия живот, чрез които Господ ни говори, за да ни пробуди от духовния сън, от душевното безчувствие. “Бог ни шепне в нашите удоволствия – пише в чудесната си книга *Проблемът болка* Клайв Стейпълз Луис, – говори ни чрез нашата съвест, но в нашата болка Той крещи – тя е Неговият мегафон за събуждането на един глух свят.”

Докога и колко още трябва да страдаме, за да разберем, че всичките ни беди и нещастия се дължат на отдалечаването ни от Бога и че е крайно време, като блудни синове, да се завърнем в бащиния дом на вярата, където единствено ще намерим обич, радост и утеха?...

В евангелската *притча за голямата вечеря* Христос разказва за един човек, който поканил у дома си на гощавка мнозина. Но никой от поканените не дошъл – всеки отишъл по някаква своя работа. Тогава този човек се разсърдил и казал на слугата си да доведе от стъгдите и улиците бедните и слабите, а тъй като имало още места на трапезата, изпратил го отново да доведе от друмищата колкото още намери, за да се напълни къщата му. “Защото казвам ви – рекъл накрая той: - никой от поканените няма да вкуси от вечерята ми. Понеже мнозина са звани, а малцина – избрани” (Лука 14:16-24).

Богата духовна Божия трапеза е сложена. Камбанният звън кротко ни приканва да насядаме около нея. Душите ни копнеят за Бога, за Божия дом и Божията благодат. Нека не ги лишаваме от тези драгоценни и спасителни блага, а да се отзовем на благата покана. За да бъдем не само *звани* на вечната трапеза в Небесното царство, но и *избрани*.

14 декември 1996г.

СЪВЪРШЕНОТО ПРАВИЛО

Християнството, по думите на един православен светител, не е философия, а живот. То ни дава пределно ясни, прости и *изпълними* норми за това как да живеем, как да се отнасяме един към друг, как да превъзможваме недостатъците си и да развиваме добрите си качества. Християнската етика е съкровищница от ценности за живия живот, за днешния ден и час. И тези ценности са винаги актуални и съвременни, защото, както казва апостолът: “Иисус Христос е същият вчера и днес, и вовеки” (Евр. 13:8). Бедата е там, че ние, увлечени в трескавия ритъм на

суетното ежедневие, сме ги забравили и изоставили точно сега, когато са ни най-необходими.

“Както искате да постъпват с вас човеците, тъй и вие постъпвайте с тях” (Лука 6:31) – ето *съвършеното правило*, което Сам Христос ни дава и с което, ако изпълняваме, бихме преобразили себе си и света около нас. Колко просто и ясно е то! Кой не би се съгласил, че това е най-леката заповед? Кой от нас не би могъл да я изпълни?

Вслушвайки се в нея, човек си казва: “Аз искам да бъда свободен, да не бъда оскърбяван, гнетен, лъган, никой да не посяга на жилището, на честта ми, на живота ми. Затова и аз никого не ще оскърбя, не ще излъжа или оклеветя, не ще посегна на чуждо щастие и чест, живота на никого не ще отнема”.

Искаме почит, добри и мили обноски, искаме снизходителност и прошка. Имаме право на това, но ще ги получим при едно условие – *ако и ние правим същото на другите*.

Ако обаче студен егоизъм смразява душите ни, как можем да търсим любов? Ако сърцето ни диша омраза и ненавист, как да очакваме топлота и благоволение? Ехото на нашия живот е това, което помислим, изречем, пожелаем и направим. Човешкият живот е сеитба и жътва. Всички искаме обич, копнеем за внимание, за любов и човечност. Тогава нека да посеем тези семена – трудът ни няма да отиде напразно. Човешката душа е богата и плодоносна почва. Ала бедата е там, че ние искаме да жънем, без да сме посели, искаме да получим, без да сме дали. Държим се така, сякаш целият свят ни е длъжен, а ние трябва само да благоволим да приемем грижите и вниманието на другите. Защо тогава се учудваме, че светът около нас е пълен с егоизъм и себичност, а неприязънта е доминиращото чувство в нашите отношения? Доброто няма да падне от небето – то трябва да се роди в нас, в сърцата ни. И ние трябва да го дарим на другите, за да се върне при нас като усмивка и нежен поглед, като мил жест и приятелски протегната ръка. И така, нека да бъдем щедри на топлота и сърдечност, нека са сеем правда, да служим на истината, да творим дела на обич. Да не забравяме, че *каквото дадем* – добро или зло – *това и ще получим*. Нека да правим на другите това, което искаме и те на нас да правят – ето пътят за постигане на истинска хармония в нашите отношения и в целия ни живот.

9 април 1995г.

СЛЕДВАНЕТО НА ХРИСТА

Веднъж при Христос дошъл един юдейски началник и смирено Го попитал:

- Учителю благи, какво да сторя, за да наследя живот вечен?
- Спазвай Божиите заповеди – посъветвал го Иисус.
- Спазил съм ги още от младини – не без гордост отвърнал началникът.

Тогава Иисус му казал:

- Още едно не ти достига – продай имота си, раздай го на сиромаси, *па ела и върви след Мене*.

Като чул това, юдейският началник се смутил и си тръгнал натъжен, защото бил твърде богат. А Иисус, Който изпитал симпатия към този търсещ истината човек, с прискърбие заключил:

- Колко мъчно ще влязат в царството Божие ония, които имат богатство! Защото по-лесно е камила да мине през иглени уши, отколкото богат да влезе в царството Божие (срв. Лука 18:18-25). Тези думи на Спасителя, приемани буквално, смущават и безпокоят мнозина. Нима Христос е против *благосъстоянието и богатството*, нима иска от нас да бъдем непременно бедни и да живеем в мизерия, за да спасим душите си? Нали Бог ни е дал Земята за наше владение и ни е заповядал да се трудим, за да добиваме блага и да живеем в благоденствие? Защо Христос посочва богатството като толкова голяма пречка за придобиване на Небесното царство?

Истината е в това, че богатството само по себе си не е и не може да бъде преграда по пътя към Божието царство. Не богатството, а пристрастяването към него, т. е. *сребролюбието*, е пагубно за човешката душа. Не богатството, а ненаситният ламтеж за неговото увеличаване, т. е. *алчността*, е непреодолимо препятствие по пътя към царството Небесно. Но богатство и сребролюбие не са синоними. Човек може да бъде богат и да не бъде сребролюбец, а може да бъде и беден, но душата му да прелива от алчност за пари. Уточнението е много важно, тъй като мнозина са склонни да се самоуспокояват с мисълта, че Христос говори единствено за богатите, а за нас, обикновените хора, тези думи не се отнасят. Това обаче съвсем не е така.

Бедата не е в богатството, а в нашето отношение към него. Спасителят не иска от нас да раздадем всичко, което имаме. Но ако стискаме десетолевката в джоба си, когато минаваме край мръзнещия на тротоара инвалид, ще бъдем като юдейския началник. Христос не иска от нас да оставим семействата си на улицата. Но ако ние не помагаме с нищо на мизерстващата старица от съседния вхид, ще бъдем по-лоши от юдейския началник. Иисус не иска от нас да се лишим от удобствата на съвременния бит и благосъстоянието си. Но ако се натъжим, когато ни помолят да дарим нещо на сираците и бездомните, ще заслужим по-голямо осъждане от юдейския началник. Защото той, макар и пристрастен към своето богатство, си беше направил труда да потърси и намери Спасителя и да Му зададе най-важния въпрос – за смисъла и целта на човешкия живот.

На нас не ни се налага да търсим и да питаме Христа – Той е до нас и отговорът ни е даден отдавна: “Ела и върви след Мене.”

Ние, като християни, добре знаем какво значи това. *Да тръгнем след Христа*, ще рече да изоставим греховните си пристрастия, празния си, лишен от духовни интереси живот и да потърсим истините на Евангелието. И не само да ги потърсим, но и да се опитаме да ги превърнем в наш мироглед, в наше верую, в ръководно начало на живота си.

Разбира се, това няма да е лесно и ще трябва да положим сериозни усилия, за да го постигнем. Но трудно не значи невъзможно. Бог непременно и щедро помага на всички, които Го потърсят в устрема си към доброто. И ако нещо наистина не е по силите ни, Той Сам ще го

стори според обещанието Си: “Невъзможното за човеците е възможно за Бога” (Лука 18:27).

26 ноември 1995г.

ДВАТА ПЪТЯ

Не се опивайте с вино, от което произлиза разпътство, но се изпълняйте с Дух.

(Еф. 5:18)

Началото на употребата на алкохолните напитки се губи в дълбоката древност. И винаги, във всички източници, споменаването на алкохола е неизменно свързано с тъжни, срамни и трагични случки и събития. Не би било пресилено да се каже, че едва ли има порок, който да е насещъл по-голяма вреда на човека и на човечеството от пиянството. Защото то съсипва едновременно и тялото, и душата. “не гледай виното как се червене, как пуца искри в чашата, как се гладко лее; отпосле то ще те ухапе като змия и ще жилне като аспида; очите ти ще гледат чужди жени и сърцето ти ще заговори развратно” (Притч. 23:31-33) – съветва премъдрият Соломон.

Крушението на огромни империи и на малки държави започва от разпътния живот и под влиянието на алкохола. Това е една от причините и за упадъка на великата Римска империя, в която разгулният живот и пиянството на знатните достигнало невиджани размери. Разбира се, виното и алкохолните напитки сами по себе си не са нещо лошо – лоша и порочна е злоупотребата с тях. Не от виното се пораждат гибелните пороци – пише св. Йоан Златоуст, – а от развратната човешка воля.”

Наскоро разговарях с един приятен и интелигентен човек, който погубваше себе си и съсипваше семейството си с редовно пиене. След като ме изслуша внимателно, той ми каза:

- Отче, не ми говорете за вредата от алкохола – зная всичко това по-добре от Вас. Кажете ми по-скоро как да се избавя от порока си.
- Трудно нещо искаш от мен, защото няма готови предписания и лесни пътища към избавлението – отговорих му аз. – Но ти си човек и имаш *избор*. Пред теб лежат *два пътя* – на гибелта и на спасението. Ако ти преровиш кътчетата на душата си и събереш отломките от волята, която ти е останала, ще можеш сам да тръгнеш, макар бавно и мъчително, по пътя на въздържанието. Човек е това, което *иска* да бъде. Пожелай с цялото си същество и с всичките си сили да оставиш пиенето и Бог ще ти помогне...

Бих искал да напомня на всички, особено на младите, че първото посягане към чашата често пъти е равнозначно на подпис, с който продаваме душата си на дявола. Защото срещу миговете на фалшива алкохолна радост рискуваме да се превърнем в жалки отрепки, противни на всички и най-вече на себе си. Съсипано здраве, преждевременна старост, пропаднали планове и погубена душа *или* живот, изпълнен с радост, плодотворна дейност, щастие и стремеж към светлина – ето *двата пътя*, които алкохолното опиянение ще ни

попречи ясно да видим. Човек винаги е на кръстопът – нека бъдем пределно внимателни, защото изборът ни винаги е съдбоносен.

3 септември 1995г.

FORTE ИЛИ PIANO¹

Веднъж св. Франциск Асизки казал на послушника си: “Да идем в града да проповядваме.”

Тръгнали и през целия път тихо беседвали на духовни теми. Преминали през целия град и се върнали отново до самия манастир. Младият брат попитал учудено: “Отче, а кога ще проповядваме?”

Франциск отвърнал: “Нима ти не забеляза, че ние през цялото време проповядвахме? Ние вървахме благопристойно, беседвахме на най-достойни теми, минавачите ни гледаха и получаваха мир и успокоение. Проповедта се изразява не само в думите, а и в самото поведение.”

* * *

Тези дни столицата беше обкичена с хиляди афиши, приканващи ни да присъстваме на поредната християнска конференция в голямата зала на Националния дворец на културата. Там американският евангелизатор д-р Шамбак, съпругата му и още няколко пастори предлагаха да ни запознаят със своята интерпретация на Христовото учение. На синьозелените афиши, макар и неголяма, се открояваше цветната снимка на д-р Шамбак. Лицето му беше волево и властно, лявата ръка стикаше микрофон, а дясната повелително сочише в неизвестна посока.

Не знаей как е минала евангелизацията, но тя отново ми даде повод да сравня православния и онославния начин на благовестие. Още повече че за нас, православните свещеници и богослови, често ни се дават за пример чуждестранните проповедници и се изисква едва ли не да бъдем като тях. Но възможно, пък и нужно ли е това?

Добре известно е, че човек слага отпечатъка на своята личност върху всичко, до което се докосне. Всеки текст съществува само в интерпретация и получава съответния смисъл според тълкуването на своя читател. Това се отнася и за св. Евангелие – който и да ни говори за Евангелието, думите му говорят повече за *самия него*, отколкото за Евангелието; изборът на коментирани места и самият коментар, начинът на поднасяне, интонацията на говора и крайните изводи зависят изцяло от опита, манталитета и културата на човека, както и от неговата собствена гледна точка. Шумните евангелизаторски прояви по стадиони и зали или предавани по телевизията обикновено заглушават гласа на Евангелието. Този начин на благовестие не допуска и така необходимия контакт между проповедника и слушателя. Дори и проповедта да порожи желание за промяна у слушателя, без пастирско обгрижване обаче до реална промяна в живота не се стига. Между другото бих искал да спомена, че тези прояви не се възприемат добре и от представителите на най-авторитетните протестантски църкви.

Коренно различна е православната проповед. Тя е деликатна и мека, спокойна и ненаатрапчива. Православието не агитира, не пропагандира, не крещи, не смайва. То просто въздейства – с богослужението си, с християнското изкуство, със смирената и кротка проповед на своите свещенослужители, с техния външен вид и осанка. Както правилно отбелязва и руският богослов Андрей Кураев, монахът, който мълчаливо върви по улиците на града, прави не по-малко за проповядване на Евангелието от най-активния член на някоя американска или корейска мисия. Който е лишен от всички тези допълнителни средства за въздействие, може би трябва да говори силно и афектирано, да жестикулира енергично, да се провиква и да повтаря многократно най-прости мисли и изречения. Така самият той, волно или неволно, става център на проповедта; докато православният проповедник се стреми да остане незабелязан, за да може център да стане *Христос*, за Когото той проповядва.

Тихият и дискретен глас на православната проповед понякога стига дори до боязън. Ала тази боязън да убеждаваш настойчиво е боязън от профанация, от отъждествяване на светинята с прекалено прибързани думи и спонтанни чувства или с твърде далечни и по същество чужди на християнската духовност неща. Православният проповедник цели неговите слушатели да тръгнат не след своя възторг и не след преживяванията си *по повод на Христос*, а да тръгнат *след Самия Христос*.

Желанието ни обаче да останем верни на традицията *не бива и не може* да оправдае нашата недостатъчна активност. Нашата проповед не може да задължава, тя трябва *да убеждава* и да буди размисъл, но тя трябва да бъде и постоянна, и неуморна. На нас, православните свещеници и проповедници, широк достъп до медиите все още не ни е даден, а може би и ние не го търсим достатъчно настойчиво.

От православния проповедник не се очаква да проповядва Евангелието като т. нар. харизматичен евангелизатор, но той трябва с не по-малко *енергия и настойчивост* да се посвети на благовестието. Именно така ще остане верен на духа и традицията и ще продължи, според силите си, апостолското дело на Христовите ученици.

17 май 1997г.

БИБЛИОГРАФИЯ

Библия, С., 1991.

Коев Т., Православен катахизис. С., 1985.

Кирил, патриарх Български. Път Господен. Т. I-V. С., 1965.

Софроний, Доростолски и Червенски митрополит. Сборник проповеди. С., 1988.

Поптодоров Т., Практическа омилетика. Ч. I. С., 1963; Ч. II. С., 1964.

Никодим, Сливенски митрополит, свещеноиконом Ц. Попхристов.

Неделник. С., 1967.

Цветков, С., иконом. Неделни проповеди. С., 1990.

Ибришимов, Г., протодякон. Духовни бисери. С., 1992.

Монов, Д., свещеник. Изложение на Библията по предмети. Т. II. Плевен, 1928.

Жития на светиите. С., 1974.
Партений, епископ Левкийски (състав.). Жития на български светци. С., 1979.
Шиваров, Н., Д. Киров. Беседи по религия. С., 1992.
Библейски речник. С., 1994.
Серафим, архимандрит. Беседи за живота след живота. С., 1994.
Кураев, А. Традиция, догмат, обряд. С., 1996.
Пеев, В. Бог, вселената, човекът. С., 1992.
Ротон, Д. Логика на вярата. С., 1991.
Макдауъл, Дж. Фактът на възкресението. С., 1992.
Дайър, У. Ще го видиш, когато повярваш в Него. С., 1996.
Пек, М. С. Изкуството да бъдеш Бог. Ч. 1 и 2. С., 1994; Хора на лъжата, С., 1995.